

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

**İ.S. TURGENYEV'İN “BABALAR ve OĞULLAR” ve ORHAN
KEMAL'İN “ESKİCİ ve OĞULLARI” ESERLERİNDEKİ ZİT
KARAKTERLERİN ROLLERİNİN SOSYAL GERÇEKÇİLİK
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Emre Can ATASOY

Dr. Öğr. Üyesi Shalala RAMAZANOVA

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2022

İ.S. TURGENYEV'İN “BABALAR ve OĞULLAR” ve ORHAN KEMAL'İN “ESKİCİ
ve OĞULLARI” ESERLERİNDEKİ ZİT KARAKTERLERİN ROLLERİNİN
SOSYAL GERÇEKÇİLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Emre Can ATASOY

Dr. Öğr. Üyesi Shalala RAMAZANOVA

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2022

KABUL VE ONAY

Emre Can Atasoy tarafından hazırlanan “İ.S. Turgenyev`in “Babalar ve Oğullar” ve “Orhan Kemal`in “Eskici ve Oğulları” Eserlerindeki Zıt Karakterlerin Rollerinin Sosyal Gerçekçilik Bağlamında İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 28.09.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ranetta GAFAROVA (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Shalala RAMAZANOVA (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Emre KIRLI (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

19/10/2022

Emre Can ATASOY

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Tez Danışmanının **Dr. Öğr. Üyesi Shalala RAMAZANOVA** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Emre Can ATASOY

TEŐEKKÖR

Çalışmamın her aşamasında emeği olan ve engin bilgileriyle çalışmayı aydınlatan değerli zamanını esirgemeyen sevgili hocam, danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Shalala RAMAZANOVA'ya; Yüksek Lisans eğitimim boyunca desteğini eksik etmeyen aileme ve değerli arkadaşım Elif USTA'ya teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

ATASOY, Emre Can. *İ.S. Turgenyev'in "Babalar ve Oğullar" ve Orhan Kemal'in "Eskici ve Oğulları" Eserlerindeki Zıt Karakterlerin Rollerinin Sosyal Gerçekçilik Bağlamında İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2022.

Sosyal gerçekçilik gerek akım olarak oluşumu gerekse içerik olarak birçok alanda kullanılan bir olgudur. Özellikle realizm akımı bünyesinde oluşan ve bu akımın bir alt dalı olarak ilerleyen sosyal gerçekçilik, edebiyatın önemli bir yapı taşı olmuştur. Sosyal gerçekçilik desteklendiği toplumcu yazarlar ile ünlenmiş ve çeşitlenmiştir. Bu sebeple Dünya Edebiyatında kendilerine yer bulabilmiştir. Çalışmamızda Rus ve Türk Edebiyatlarının önemli yazarlarından olan ve eserlerinde sosyal gerçekçi izlere yer vermiş İ.S. Turgenyev ve Orhan Kemal'in hayatları ve edebi sanatları ele alınmıştır. Yazarların önemli eserlerinden olan *"Babalar ve Oğullar"* ile *"Eskici ve Oğulları"* zıt karakterler üzerinden sosyal gerçekçilik bağlamında incelenmiştir. Karşılaştırmalı edebiyat teknikleri ile incelediğimiz eserlerin yazıldıkları dönemin sorunlarına değinileri ve bu sorunlara verdikleri tepkiler önem arz ettiğinden dolayı bu konular da ele alınmıştır. Dönemsel sorunları eserlere yansıtırken yazarların tutumları ve destekledikleri tarafları çalışmamızda belirtip dönemin özetini vermek çalışmamızı olgunluğa ulaştırmıştır. Eserlerin eleştirmenler tarafından irdelenmesi ve toplumun eserlere bakış açısının önemi çalışmamızda yer verilen diğer bir konudur. Çalışmada eserde yer alan zıt karakterlerin temsil ettiği tarafların karşılaştırması, romanın örgüsü ile verilen dönem tasvirleri yer almaktadır.

Çalışmamız, Rus roman yazarı İ.S. Turgenyev'in *"Babalar ve Oğullar"* ile Türk roman yazarı Orhan Kemal'in *"Eskici ve Oğulları"* eserleri üzerinden dönem ve sosyal yapı incelenmesi, buna bağlı olarak zıt karakterlerin karşılaştırılması ile güncellik kazanmaktadır. Çalışmamızda çeviri, analiz ve karşılaştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

İ.S. Turgenyev, Orhan Kemal, sosyal gerçekçilik, sosyalist gerçekçilik, zıt karakterler.

ABSTRACT

ATASOY, Emre Can. “*Investigation of the Roles of Opposite Characters in I. S. Turgenev's ‘Fathers and Sons’ and Orhan Kemal's ‘The Junk Dealer and His Sons’ Novels in the Context of Social Reality*”, Master Thesis, Ardahan, 2022.

Social realism has been a phenomenon used in many fields in terms of both its formation as a movement and its content. This socialist movement, which was formed under the realism movement and progressed as a sub-branch of this movement, has been an important building block of literature. This movement became famous with the socialist writers it supported, diversified and existed in world literature. In our study, the lives and literary arts of I. S. Turgenev and Orhan Kemal, who are among the important writers of Russian and Turkish literatures and included social realist traces in their works, were examined and the works of “Fathers and Sons” and “Junk dealer and Sons” were compared. Since the works that we have examined with comparative literature techniques touch on the problems of their periods and their responses to these problems are important, these issues are also discussed. While reflecting the periodical problems to the works, the attitudes of the authors and the sides they support, and giving a brief summary of the period brought our work to maturity. The examination of these works, which are given in the field of social realism, by the critics and the importance of the society's point of view on the works is another subject included in our study.

Our work on the work of the Russian novelist I. S. Turgenev “*Fathers and Sons*” and the work of the Turkish novelist Orhan Kemal “*The Junk dealer and His Sons*” is becoming topical in terms of the comparative presentation of the period, social structure and, accordingly, the opposite characters. Translation, analysis and comparison methods were used in our study.

Keywords:

İ.S. Turgenev, Orhan Kemal, social realism, socialist realism, opposite characters

АННОТАЦИЯ

АТАСОЙ, Эмре Джан. «Проявление социального реализма в характерах героев-антиподов в романах И.С. Тургенева «Отцы и дети» и Орхана Кемали «Старьевщик и сыновья»: сравнительный анализ.» Магистерская диссертация, Ардахан, 2022.

Литература и комплекующие его художественные произведения следует рассматривать как результат деятельности общества и человечества в целом. Одной из основных потребностей человека всегда заключается в том, чтобы создать и оставить след для следующих поколений. В произведениях находят отражение различные социально-исторические события, выраженные косвенными или прямыми объяснениями. Наиболее яркими примерами являются присутствие автора в определенном обществе и отпечаток его видения, принятия, или непринятия, которое отображается в произведении. Написанные произведения являются частью общества не только того периода, но и обусловлены актуальностью темы среди всех читателей во времена.

Некоторые литературные движения выходят на первый план, когда речь идет о человеке и обществе. В качестве примеров этих движений можно привести социальный реализм, социалистический реализм, критический реализм, реализм эпохи Просвещения. Социальный реализм стал универсальным, поскольку он основан на реальной жизни людей и сообществ, сформированных людьми. Когда социальный реализм и литература упоминаются вместе, можно предположить, что речь идет о реализме XIX века, который оставил свой след в литературе (Altın, 2017: 91-109). Этот термин является очень широким понятием, которое также нашло свое отражение в литературе. «... реализм - это не просто эстетическая доктрина, он представляет собой культурный комплекс, который слишком сложен, чтобы его можно было анализировать на основе традиционных эстетических стандартов» (Дубровина, 2011: 185). В 19 веке эта тема, присутствующая в литературе многих народов, нашла свое место и в русской литературе на основе «реализма». В России есть много писателей, как А. И. Пушкин, Н. В. Гоголь, Ф. М. Достоевский, И. С. Тургенев и т.д., которые стали новаторами социального реализма на основе реализма. Их работы могут быть показаны как важные источники, к которым следует обращаться в данный период. Литературные произведения являются очень важным источником информации о периоде, в который они были написаны. Особенно в литературах разных стран, произведения, возникшие в разные периоды, представляют собой сходство. Изучение этих сходств составляет основу сравнительной литературы. Наука сравнительного литературоведения является одним из важнейших методов, позволяющих показать, что литературы разных стран имеют сходную или различную структуру.

Настоящая диссертация посвящена исследованию проблеме социального реализма в романе И. С. Тургенева “Отцы и дети” и Орхана Кемаля “Старьевщик и сыновья” в историко-культурном аспекте.

Актуальность данной исследовательской работы определяется повышенным читательским интересом к романам, о чем свидетельствуют их многочисленные издания, присутствие в учебной программе и растущий корпус исследований, посвященных дискуссиям о художественных стилях И.С. Тургенева и Орхана Кемаля и их связи с социальной реальностью жизни главных героев и других персонажей. Конфликт романов носит социальный характер, он обозначен в самых первых сценах романов. Всевозможные интерпретации романов стали сегодня самостоятельной областью русской и турецкой культуры, и понять ее суть очень важно не только для того, чтобы восстановить картину спора о романах, когда большая часть общества боялась даже малейших перемен, пережитые беды были показаны в строго историко-культурном аспекте, но именно для того, чтобы проследить его роль как «зеркала» той или иной эпохи.

Степень изученности темы

История изучения романа И. С. Тургенева “Отцы и дети” и Орхана Кемаля “Старьевщик и сыновья” является необходимой частью диссертационных исследований о романах, монографических работ о Тургеневе и об Орхане Кемале. Однако нет специальных исследований, целью которых было бы выявление тенденций в литературной критике и исследовательских оценок романов, данных в разные исторические эпохи и отражающих взгляды на проблематику романов писателей, прежде всего на проблему социальных реалий, характерных для этих эпох. Важными шагами в этом направлении стали библиографические исследования, выделившие различные периоды в изучении творчества Тургенева и Орхана Кемаля (Ч. Чандаш, Ю. Илюкин, Е.М. Ефимова, Н.М. Малышева, С.М. Аюпов, Б. Гюнеш, И.С. Аюпов, и т.д.) В последние годы все чаще появляются научные работы, посвященные жизнеописанию и творческой жизни писателей. Исследователи отмечают, что данное направление в филологической науке является динамично развивающейся областью исследований. Однако исследователи не обращаются специально к истории изучения социального реализма романов как к научной проблеме.

Таким образом, несмотря на исследовательский интерес к проблеме истории изучения романов, представляется, что целостной специализированной идеи пока не предложено. Исследователи обычно уделяют внимание определенным периодам изучения романов.

Объектом исследования - роман И. С. Тургенева “Отцы и дети” и Орхана Кемаля “Старьевщик и сыновья”

Предметом исследования является социальные роли персонажей-антиподов в сравниваемых произведениях.

Цель работы - дать сравнительно-аналитическую характеристику социальных ролей персонажей-антиподов в анализируемых романах, выявление их общих и отличительных признаков и функций в русском и турецком социумах.

Поставленная цель предполагает решение следующих задач:

- Биография И.С. Тургенева и Орхана Кемаля и анализ их литературной жизни;
- Анализ периода, в который были написаны произведения, и затронутых в них социальные проблемы;
- Анализ социальных ролей персонажей- антиподов в рассматриваемых произведениях писателей;
- Применение наблюдений, полученных в ходе комплексного анализа романов И. С. Тургенева “Отцы и дети” и Орхана Кемаля “Старьевщик и сыновья”

Методологической основой Поставленная цель и конкретизирующие ее задачи определили обращение к историко-функциональному методу изучения литературы, отдельным принципам, характерным для эстетики культуры. Кроме того, в работе использованы элементы культурно-исторического, биографического и сравнительно-типологического методов исследования. Методологической основой исследования являлись труды Ч. Чандаш, Ю. Илюкин, Е.М. Ефимова, Н.М. Малышева. С.М. Аюпов, Б. Гюнеш, И.С. Аюпов, Е. Четинкая, Б. Демир, Б. Сучков.

Для решения поставленных задач в нашей работе используется следующие методы:

- Общенаучные/ аналитиз, синтез, сравнение/
- Описательный
- Метод лингво-переводческого исследования.

Научная новизна диссертации заключается в интерпретации романов “Отцы и дети” и “Старьевщик и сыновья”, с учетом времени создания произведений, так одно представляет 19 век, второе середину 20 века. При этом конфликт и тема произведений являются идентичными. На наш взгляд, новым в исследовании является рассмотрение литературных течений, в рамках которых были написаны произведения, и выявлении их общих моментов в контексте социального реализма.

Теоретическое значение работы заключается в том, что выявленные и описанные типы социальных ролей героев-антиподов дают дополнительные возможности для обобщения проблемы социального реализма. А также по-новому осмыслить возможности историко-функционального метода изучения литературы, в котором собственно история интерпретаций дополняется сравнительно-типологическим подходом, осмыслением наиболее общих тенденций в изучении романов и их историко-литературной и культурологической оценкой.

Практическая значимость диссертации результаты данного исследования могут быть использованы литераторами, культурологами, а также студентами филологических отделений вузов.

Структура работы.

Работа состоит из введения, трёх глав, разбитых на параграфы, заключения и списка используемой литературы.

Во введении раскрывается актуальность проблемы и её практическая значимость.

В первой главе дается описание движения реализма, классификации и объяснения подтечений. Общей основой является выявление общих и различных аспектов других направлений, сформировавшихся под влиянием реализма. Кроме этого, были проанализированы возникновение и цели движения социального реализма и продолжено объяснение движений критического реализма и социалистического реализма. Анализируя эти направления, следует отметить, что они придерживаются общей цели в интересах общества. Представлены объяснения социального реализма, особенно с опорой на русские, английские и турецкие источники.

Во второй главе кратко дается биография и творчество И.С. Тургенева и Орхана Кемалю. Даны параллели в жизни и творчества И. С. Тургенева и Орхана Кемалю. Показано влияние их жизни на их произведения. Общей чертой писателей-реалистов, является то, что они создают героев, вдохновленных своей жизнью.

В третьей главе раскрывается структура и идея произведений “Отцы и дети” и “Старьевщик и сыновья”. Период, в который они были написаны, и роли противоположных пар персонажей в произведениях были проанализированы в контексте социального реализма. Для этого были проанализированы произведения и рассмотрены социальные роли противоположных персонажей в произведениях. После каждой главы подводятся выводы.

Заключение является суммированием всех основных выводов, полученных в ходе написания данной магистерской работ; в нём результаты исследуемого материала.

Ключевые слова:

И. С. Тургенев, Орхан Кемаль, социальный реализм, социалистический реализм, противопоставление характеров

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	
ETİK BEYAN.....	
TEŞEKKÜR	
ÖZET.....	5
ABSTRACT	6
АННОТАЦИЯ.....	7
İÇİNDEKİLER	11
GİRİŞ	13
1. BÖLÜM.....	16
SOSYAL GERÇEKÇİLİK VE GELİŞİMİ.....	16
1.1. REALİZM (GERÇEKÇİLİK) NEDİR?	16
1.1.1. Aydınlatıcı Gerçekçilik (17-18. YY.)	20
1.1.2. Eleştirel Gerçekçilik (1830-1890).....	21
1.1.3. Sosyalist Gerçekçilik (1932-1988).....	22
1.2. SOSYAL GERÇEKÇİLİK.....	23
1.3. SOSYALİST GERÇEKÇİLİK VE EDEBİYATTAKİ YERİ	27
2. BÖLÜM.....	41
İVAN SERGEYEVİÇ İ.S. TURGENYEV VE ORHAN KEMAL	41
2.1. İVAN SERGEYEVİÇ İ.S. TURGENYEV’İN HAYATI VE SANATI	41
2.2. ORHAN KEMAL’İN HAYATI ve SANATI	45
2.3. İ.S. TURGENYEV VE ORHAN KEMAL’İN HAYATLARI VE SANATLARININ BENZERLİKLERİ VE FARKLILIKLARI	49
3. BÖLÜM.....	52
“BABALAR VE OĞULLAR” İLE “ESKİCİ VE OĞULLARI” ESERLERİ	52
3.1. İ.S. TURGENYEV’İN “BABALAR ve OĞULLAR” ESERİ	52
3.1.1. “Babalar ve Oğullar” Eserinin Yazıldığı Dönem ve Değinilen Sosyal Sorunlar	57
3.1.2. Zıt Karakterler: Bazarov ve Pavel Petroviç	59
3.1.2.1. Yevgeniy Vasilyiç Bazarov.....	61
3.1.2.2. Pavel Petroviç Kirsanov	63

3.2. ORHAN KEMAL’İN “ESKİCİ ve OĞULLARI” ESERİ	63
3.2.1. “Eskici ve Oğulları” Eserinin Yazıldığı Dönem ve Değınilen Sosyal Sorunlar	65
3.2.2. Zıt Karakterler: Topal Eskici ve Mehmet	68
3.2.2.1. Topal Eskici	68
3.2.2.2. Mehmet	70
3.3. “BABALAR VE OĞULLAR” İLE “ESKİCİ VE OĞULLARI”	
ESERLERİNDE SOSYAL GERÇEKLİĞİN YERİ	71
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA	78
EKLER.....	85
EK 1. Orijinallik Raporu	85
EK 2. Etik Komisyon Muafiyet Formu	86
ÖZ GEÇMİŞ.....	87

GİRİŞ

Edebiyata ve edebi eserlere yalnızca bir kişinin ürünü olarak bakılamaz. Bu ürünler bütünüyle toplumun ve insanlığın birer ürünleridir. İnsanın temel ihtiyaçlarından biri imkanları dahilinde yazmak ve sonraki nesillere iz bırakabilmek olmuştur. Bu ihtiyacın sonucunda ortaya çıkan eserlerde bazen sanatsal bazense toplumsal gelişmeler, dolaylı veya doğrudan anlatımlar ile kendilerine yer bulabilmiştir. Yazarların belirli bir toplum içerisinde bulunmaları ve o toplumun izlerini eserlerinde işlemeleri bu durumun en net örnekleridir. Yazılan eserler yalnızca yazıldığı dönemde değil, var olduğu süreçte ulaşabildiği tüm okuyucular vasıtasıyla toplumun birer parçası olarak kalabilmiştir. Konu insan ve toplum olduğunda bazı edebi akımlar öne çıkmaktadır. Sosyal gerçekçilik, Sosyalist gerçekçilik, Eleştirisel gerçekçilik, Aydınlik gerçekçilik bu akımlar örnek verilebilir. Sosyal gerçekçilik, konu olarak insan ve insanın oluşturduğu toplulukların gerçek yaşantısını temel alması ile evrenselleşmiştir. *“Sosyal gerçekçilik ve edebiyat birlikte anıldığında konunun, edebiyata damgasını vurmuş olan 19. yüzyıl gerçekçiliği olduğu varsayılabilir”* (Altın, 2017: 91-109). Bu terim oldukça geniş ve edebiyata da dahil olmuş bir kavramdır. *“...gerçekçilik sadece estetik bir doktrin olmamakla birlikte, geleneksel estetik standartlara dayanarak incelenemeyecek kadar karmaşık bir kültürel kompleksi temsil eder”* (Dubrovina, 2011: 185). 19.yy’da birçok ulusun edebiyatında yer alan bu konu Rus edebiyatında da “gerçekçilik” temelinde kendine yer bulmuştur. Rusya’da gerçekçilik temelinde sosyal gerçekçiliğe öncülük ederek eser veren birçok yazar bulunmaktadır. A.İ. Puşkin, N.V. Gogol, F.M. Dostoyevskiy ve İ.S. Turgenyev bu alanda eser vermiş bazı yazarlardandır. Bu yazarların eserleri dönem için başvurulması gereken önemli kaynaklar olarak gösterilebilir. Edebi eserler yazıldığı dönem, toplum değerleri ve yapısı hakkında çok önemli bir kaynaktır. Özellikle farklı ülkelerin edebiyatlarında, farklı dönemlerde, ortaya çıkmış eserlerin benzerlikler teşkil etmesi sık rastlanan bir durumdur. Bu benzerliklerin incelenmesi, karşılaştırmalı edebiyat biliminin temellerini oluşturur. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, çeşitli ülke edebiyatlarında ortaya çıkan eserlerin benzer veya farklı yapılar da olduğunu gösterme konusunda başvurulması gereken en önemli yöntemlerden biridir. Rus edebiyatından İ.S. Turgenyev ve Türk edebiyatından Orhan Kemal’in seçilen eserlerini karşılaştırdığımız bu çalışmada karşılaştırmalı edebiyat tekniği kullanılmaktadır.

Yazarlar yaşadıkları zamanın ötesinde bir düşünce yapısına sahiptiler, bu durum hep daha fazlasını görmelerini ve bu gördükleri acımasız gerçekleri kahramanlar aracılığıyla eserlerine yansıtabilmelerini sağlar. Acımasız gerçekleri açığa vuruşları, sık sık şiddetli eleştirilere maruz kalmalarına sebep olur. Yazarlar toplumdaki değişim ihtiyacının ve yeni bir şeyler yapma konusundaki hazırlıksız oluşlarının bilincindedirler. Toplumun büyük bir kesiminin, en ufak bir değişiklikten bile korktuğu gerçeğinin olduğu dönemlerde, yaşanan sıkıntıları romanlarında, kimi zaman doğrudan kimi zaman ise mecazi anlamlar üzerinden gösterirler. Çalışmamızda İ.S. Turgenyev ve Orhan Kemal'in dönemlerini başarılı bir şekilde tasvir ettiği “*Babalar ve Oğullar*”, “*Eskici ve Oğulları*” eserleri incelenmiştir. Eserler yazarların hayatlarından birer parça oldukları için hayatlarını inceleyip eserlere olan tesirini ortaya koymak amaçlarımızın arasında yer almaktadır. Yazarların doğdukları yerler, aile yapısı, çocukken aldıkları eğitim ve iş hayatları gibi etkenleri ele alıp eserlere olan etkisini ortaya koymak araştırmamıza katkı sağlamıştır. Ayrıca, eserlerde yer alan “zıt karakter çiftlerini” inceleyip karakterler aracılığıyla ortaya konan akımlar ve sorunlar araştırılmıştır. Bu sorunlar karşısında yazarların takındığı tavır, taraf oldukları düşünceler ortaya çıkartılmıştır. Eserlerinde sadece burjuva sistemin eleştirisini, serfliğin teşhirini ve toplumun alt tabakasının değişimler karşısında çektiği acıları görmenin yeterli olmadığını ve yazarların çalışmalarının, daha kapsamlı analiz edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Ele almış olduğumuz çalışmada yazarların sanatsal özelliklerinin bütünlükleri, birbirlerine benzeyen toplumsal olaylara karşı duruşlarının incelenmesi ve eserlerinde toplumsal olayların aktarılmasının kapsamlı analizi amaçlanmıştır. İ.S. Turgenev ve Orhan Kemal'in sanatsal dünyasını bir bütün olarak hayal etme arzusu, miraslarını daha derin ve daha doğru bir şekilde okuma ihtiyacından doğmaktadır. Bu nedenle, çeşitli görevler ortaya çıkmıştır. Bu görevler ışığında aşağıdaki konular irdelenmiştir.

- İ.S. Turgenyev ve Orhan Kemal'in biyografisi ve edebi hayatlarının incelenmesi;
- Eserlerinin yazıldığı dönemin, değinilen sosyal sorunların incelenmesi;
- Eserlerdeki zıt karakter çiftlerinin incelenmesi;
- Elde edilen gözlemlerin İ.S. Turgenyev'in “*Babalar ve Oğullar*” ve Orhan Kemal'in “*Eskici ve Oğulları*” romanlarının kapsamlı bir analizinde uygulaması.

Çalışmasında belirlenen görevleri çözmek için aşağıdaki yöntemler kullanılmıştır:

- Genel Bilimsel yöntemler / analiz, sentez, karşılaştırma
- Açıklayıcı yöntem
- Çeviri yöntemi

Çalışmamızda B. Suçkov 'un gerçekçilik anlayışı temelinde “*Babalar ve Oğullar*”, “*Eskici ve Oğulları*” eserlerindeki sosyal gerçekçilik akımı incelenmiştir. Çalışmamızın amacı eserlerinin yazıldıkları dönemin ve toplumsal olayların eserlere etkilerinin incelenmesidir. Çalışmanın yeniliği, eserlerin yazıldıkları edebi akımların incelenmesi, sosyal gerçekçilik bağlamında ortak noktalarının ortaya çıkarılmasıdır. Çalışmanın kapsamı ve sınırlılıkları, realizm akımı ve toplumcu gerçekçilik ile yazılmış eserlerdeki ortak noktaların sosyal gerçekçilik akımıyla incelenmesi ve eserlerdeki zıt karakterlerin rollerinin bu bağlamda ele almasıdır. Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır: Çalışmamızın birinci bölümü teorik olarak gerçekçilik akımının açıklanması alt akımların sınıflandırılması ve açıklanması ile başlamıştır. Birinci bölümde hedeflenen amaç, ortak temelde realizm akımı etkisiyle oluşan diğer akımların benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaktır. Bu bölümde Sosyal gerçekçilik akımının ortaya çıkışı ve gayeleri incelenmiş, eleştirisel gerçekçilik ve sosyalist gerçekçilik akımlarının açıklanması ile devam etmiştir. Bu akımların incelenmesiyle benzer yön olarak toplum çıkarları gözetme gibi ortak gayelerin olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal gerçekçilik için özellikle Rusça, İngilizce ve Türkçe kaynaklardan destek alarak yapılan açıklamalar çalışmayı amacına ulaştırmıştır. Çalışma açıklama ve inceleme bölümlerinden oluşmaktadır. İkinci bölümde İ.S. Turgenyev ve Orhan Kemal'in hayatları, sanatları, benzer ve farklı yönleri incelenmiştir. Hayatlarının eserlerine tesiri gösterilmiştir. Gerçekçi yazarların ortak özelliği sayabileceğimiz, oluşturdukları karakterleri hayatlarından esinlenerek yaratmaları ortaya konmuştur. Üçüncü bölümde ise bu akımlar ışığında ortaya koyulan “*Babalar ve Oğullar*” ve “*Eskici ve Oğulları*” eserlerinin incelenmesi, yazıldıkları dönem ve eserlerdeki zıt karakter çiftlerinin rollerinin sosyal gerçekçilik bağlamında irdelenmesi yer almıştır. Bu amaç ile eserlerin incelemesi ve eserlerdeki zıt karakterlerin toplumsal rolleri incelenmiştir.

1. BÖLÜM

SOSYAL GERÇEKÇİLİK VE GELİŞİMİ

1.1. REALİZM (GERÇEKÇİLİK) NEDİR?

Dünya üzerinde var olabilmiş tüm toplumlar kendileri için önemli ve trajik birçok dönüşüme maruz kalmıştır. Bu toplumlar, bahsi geçen değişim ve dönüşümlerin etkisini, barındırdığı yapı taşları olarak sayabileceğimiz farklı alanlara yansıtmıştır. Bu yansımalar sinema, edebiyat, resim, tarih ve tiyatro gibi sanat dallarında da görülmüştür. Genel olarak sanatın toplumun içinde bulunduğu değişimler ve görüşler üzerinden şekillendiğini söylememiz mümkündür. Çünkü, sanatın oluşumunda en büyük pay insana aittir. Toplum içinde bulunan bireyler değişim ve dönüşüm süreçlerinde aktif rol oynamış ve onları yönlendirmiştir. Bununla birlikte toplumun ve insanın öncülüğünde şekillenen sanat dalları kendi içlerinde de birçok akımın ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Edebiyatta bu tip akım ve görüşler sıkça görülmektedir. Başlıca edebi akımlar şunlardır: Hümanizm, Barok, Klasisizm, Romantizm, Realizm, Empresyonizm, Fütürizm, Dadaizm, Sürrealizm, Sembolizm ve Postmodernizm.

“Gerçekçilik, yaratıcı bir yöntem olarak, insanın zihinsel gelişmesinin belli bir evresinde, insanların doğayı ve toplumsal gelişmenin yönünü anlamaya zorladıklarını duymaya başladıkları bir zamanda, insanların önce belli belirsiz, sonra daha açık biçimde, insan eylemlerinin ve duygularının vahşi tutkulardan ya da tasarlanmış bir Tanrıdan gelmediğini, bunların gerçek ya da daha doğrusu, maddi nedenlerle belirlendiğini kavramaya başladıkları zamanda ortaya çıkmış tarihsel bir olgudur” (Suçkov, 1982:13).

“Gerçekçilik kavramı Fransızca realite kavramından türetilmiş, bir sanat akımı olarak ortaya çıkışı ise 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Realizm, (gerçekçilik) bir sanat akımı olarak, kendisinden önce doğmuş olan romantizme bir başkaldırı olarak ortaya çıkmıştır” (Çetişli’den akt. Fıncıoğlu, 2016:31). *“Realizmin ve realist yazarların temel özelliği, gerçekliğin doğru tasviridir. Gerçekçi romancıların bir diğer özellikleri eserlerinde daima sıradan insanları ele almalarıdır. Çünkü onlar büyük şahsiyetler yerine umumiyeti temsil ederler”* (İnci, 1988: 52). Ancak gerçekçilik kavramı yalnızca bir terimdir ve bu akımın özünü anlamak için sadece anlamını değil, aynı zamanda tanımlayıcı özelliklerini, ilkelerini, felsefesini ve diğer temellerini de bilmek

gerekir. Edebiyatın ve sanatın ilerlemesinde ve genişlemesinde büyük payı olan bu akım sadece yapıtların bir parçası olarak kalmamış aynı zamanda felsefe ve tarih gibi birçok bilim dalının da bir kolu olmuştur. Aytaç bu durumu şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Realizm, önce bir felsefe kavramıydı, sonra ona bağlı olarak edebiyat bilimi ve sanat tarihi, hatta tarih ve diğer bilimlerde kullanılır oldu. Bir bilim kavramı olarak Realizm, duyularla algılanabilir gerçekliği esas alan bir düşünsel tutumdur, yani idealizmin karşıtıdır... Bu akım hemen hemen bütün Avrupa edebiyatlarında 1830 ile 1880 arası elli yılı kapsar. Başlangıcı, Romantizmin sonlarına ulaşmasının ardından olmuştur, bitişi de sanat görüşlerindeki Natüralizmle son bulan aşırılaşmadır. Realizmin temelinde, gerçeklik anlayışında, sanatın görevleri konusunda Hümanizm, Klasisizm ve Romantizmin görüşleriyle hiç uyuşmayan bir anlayış vardır. Realistlere göre sanat, insan hayatının, titiz bir gözlem ve dakik bir analize dayalı hakiki bir tablosunu sunmalıydı. Bunun biçimsel göstergeleri, gerçekçi bir tipatıptık gösteren tasvirler, net çevre ve kişi betimlemeleridir” (2009: 217).

Gerçekçiliğin başlangıcı, kendisinden önceki “sıkışmışlık” yaşayan akımların sonu olmuştur. Realizm, klasisizm ve romantizm akımına karşı doğmuştur. “1850’ye doğru romantizmin aşırı hayalciliğine ve lirizme karşı bir tepki olarak doğan realizmin ilk çizgileri Mérieé, Henry Monnier ve bazı yönleri ile Stendhal ve Honore de Balzac’da görülür” (İnci, 1988:52). “Başlangıç yılları, 19. Yüzyılın ilk yarısına rastlayan realizm; romantizmin duygulu, kişisel, hayal yüklü yönüne karşıt bir yöntemde gelişmiş, sanatta insanın ve insan topluluklarının hayatını, oluşumlarını bütün gerçek çizgileriyle ve nedenleriyle görmek ve göstermek çabası gütmüştür” (Kantemir, 139-140:2019) Bu akımın amacı ise gündelik hayatı, gerçeklik ve bilimsellik çerçevesinde ele alabilmek olmuştur. İnsanlar, çatışmaların monotonluğundan, sıkıcı kahramanlardan ve toplum karşıtı egzotik yerlerden bıkmışlar; bu yüzden düşüncelerini ve yönlerini, çelişkileri ve paradokslarıyla gerçek hayata çevirmek istemişlerdir. Aynı zamanda bu duruma Avrupa’daki toplumsal kargaşa zemin hazırlarken, devrim ve savaşlar ise buna karşın insanlık için en önemli olan şeyin bireyler ve kalabalıkların olmadığını; tam tersi halkların ve iktidarın çatışmaları olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, gerçekçilik dönemi büyük ölçüde romantizm şemsiyesi altında çoktan başlamıştır. Gerçekçilik akımının ilk eserleri romantik yönün gelişimine paralel olarak ortaya çıkmıştır. Geleneksel olarak, gerçekçiliğin kurucuları hem sanat hem de edebiyat alanında Avrupalı sanat düşünürleri olan Gustave Courbet, Jean François Millais, Gustave Flaubert, Honore de Balzac, Emile Zola’dır. Belirttiğimiz bu kurucuların eserlerinde kullandığı bu akım aslında bir metottur.

Sanatsal bir metot olarak gerçekçilik, genel bir görüşe göre kahramanların eylemlerinin ve güdülerinin, kahramanın içinde bulunduğu koşullar tarafından belirlendiği somut bir tarihsel yöntemdir. Gerçekçiliğin merkezinde determinizm düşüncesi ve çevrenin birey üzerindeki etkisi vardır.

Edebiyatta gerçekçiliğin temel özelliği gerçekliğin ve tipik özelliklerin herhangi bir çarpıtma veya abartma olmaksızın doğru bir şekilde tasvir edilmesi gereken bir hareket olmasıdır. Bilindiği üzere bu edebi hareket XIX. yüzyılda ortaya çıkmış ve taraftarları, sofistike şiir biçimlerine ve çeşitli mistik kavramların eserlerde kullanılmasına keskin bir şekilde karşıdılar. Bununla birlikte sanat üzerine olan araştırmaların konusu genişlemiş ve toplumsal süreçler önem kazanmıştır. İnsan psikolojisinin ince detayları, insanın yaşamı, doğa ve nesnelerin dünyası da derin sanatsal değişikliklere maruz kalmıştır. Sanatsal araştırmaların ana objesi yani birey ve onun sosyal ilişkileri de bu sayede evrensellik kazanmıştır.

Gerçekçiliğin doğuşu 1830'lara aittir. Rusya'da, gerçekçiliğin “temelleri” XVIII. yüzyıl eserlerinde bulunabilir. Buna örnek olarak A. Radişçev'in II. Katerina'yı tatsız bir şekilde etkileyen “*St. Petersburg'dan Moskova'ya Bir Yolculuk*” adlı eseri verilebilir. Ancak ilk gerçekçi ve aydınlatıcı roman ise 1813 yılında Vasiliy Trofimoviç Narejny tarafından yazılan “*Rus Jilblaz ya da Prens Gavril Simonoviç Çistyakova'nın maceraları*” adlı eseridir. Yazar burada şartları simgelerken, gerçeği de hicivli bir şekilde tasvir eder. XIX. yüzyıl Rus gerçekçiliğin gelişimi A.S. Puşkin ve N.V. Gogol isimleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu yazarlar romantizmden realizme idealize edilmiş olmaktan ziyade direkt olarak realizm tasvirine geçen ilk kişiler olarak bilinmektedir. Yapıtlarında ilk kez kahramanların yaşamlarını ayrıntılı ve karşılığı olan bir sosyal arka plan ile kurgulamışlardır. Her ne kadar bu iki yazarın adı anılsa da aslında Rus gerçekçiliğin kurucusu A.S. Puşkin olarak kabul edilmektedir. Puşkin eserlerinde Rus insanını ve onun hayatında ki en önemli olayları, yaşamının özünü olduğu gibi sunan ilk realist yazardır. Bu bağlamda, yaratılan karakterler bu iç deneyimlerin analizi ve daha zengin iç dünyaları ile gerçek kişi algısını yakın bir noktada konumlandırır. Genel olarak bu akımın etkisiyle ortaya çıkan eserlere, A.S. Puşkin'in “*Yüzbaşının Kızı*”, N.V. Gogol'ün “*Ölü Canlar*”, İ.S. Turgenyev'in “*Babalar ve Oğullar*” ve F.M. Dostoyevskiy'nin “*Suç ve Ceza*” örnekleri verilebilir.

Türkiye’ de ise gerçekçiliğin temelleri Tanzimat Döneminin ikinci yarısında yani XIX. yüzyıl eserlerinde görülmüştür. Türkiye’de bu akımın ilk örnekleri: Recaizade Mahmut Ekrem’in “Araba Sevdası”, Samipaşazade Sezai’nin “Sergüzeşt” romanlarıdır. Daha sonra Servet-i Fünun döneminde ise bu akımın izleri Halit Ziya Uşaklıgil’in “Mai ve Siyah” ve Mehmet Rauf’un “Eylül” adlı eserlerinde görülmektedir. Servet-i Fünun’da bulunmayan ve gerçekçilik etkisinde olan yazarlar ise Ahmet Rasim ile Hüseyin Rahmi Gürpınar’dır. Cumhuriyet Dönemi ve Milli Edebiyat döneminde Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Memduh Şevket Esendal ve Ömer Seyfettin gerçekçilik etkisiyle eser veren yazarlardandır.

“Gerçekçilik kültürü önemli sayılan toplumsal değişimlerin etkisiyle şekillenmiştir. Van Gogh, İlya Repin, Theophine Steinlen, Heinrich Zille, Adolf Von Menzel, Constant Permeke ve Constantin Meunier gibi sanatçılar yaptıkları gerçekçi çalışmalar ile toplumsal konuları tüm gerçekliğiyle yansıtmışlardır” (Koç, 2011:17). O dönemlerde Avrupa ülkelerinde demokratikleşme tüm hızıyla devam ederken farklı kökenlerden insanlar kendi çıkarları için oy kullanma ve mücadele etme hakkına sahip oldular. Bu nedenle; edebiyatta, resimde ve müzikte sıradan insanlar, dar görüşlüler hatta alt sınıfın temsilcileri bile kendilerini ifade etmek için bir kürsü arayışına girmişlerdir. Dolayısıyla realizmin kendi içinde ortaya çıkışı, toplumun demokratikleşmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Bu akım çok yönlü ve hacimlidir, onu tek bir değer ve görüş sistemine sığdırmak zordur.

Gerçekçiliğin özelliği nesnesinin süslenmemiş ve ihtişamsız bir kalıp haline gelmesidir. Bu akım sayesinde sanat birçok ülkede, buna Çarlık Rusya’sı da dahil, gazeteciliğin söyleyemediği şeyleri söyleme cesaretinde bulunabilmiştir. Bu duruma en önemli örneklerden biri İlya Repin insan hakları savunucularının dahi dile getiremediği gerçekleri açığa vurduğu *“Volga Kıyısındaki Burlaklar”* adlı tablosudur.

“1905 ve 1917 devrimlerini yaşayan Repin, döneminin diğer duyarlı aydınları gibi politik yaşama büyük ilgi duymuş, Çarlık Rusya’sına muhalif bir sanatçı olarak sanatıyla içerikte ve biçimde bir tutum geliştirmeye çalışmıştır. İlya Repin ve aynı görüşü paylaşan ressam arkadaşları halkı tanımayı ve Rus toplumsal gerçekliğini resmetmeyi amaç edinmişlerdir” (Çiçek, 2010:48).

Bu akım, düşünen insanlar tarafından hissedilen toplumsal adalet ihtiyacından kaynaklanmıştır. Gerçekçiliğin özü, düşünen her insanın kullanabileceği olayların mantığında yatmaktadır. Bu akımın temel ilkeleri ve yazarların özellikleri şunlardır:

- Eserde, yazarın çevresindeki gerçekliğe dair vizyonu ön plana çıkmasıdır. Tam olarak, yazarın ve sanatçının en ilgili olduğu toplumsal meseleleri tasvir etmesi ve kınamasıdır.
- Tarihsel temalara ve kişiliklere hitap etmek gerçekçi yazarın bir diğer özelliğidir.
- Eserlerde kahramanlar kendilerini çoğunlukla, aşk çatışması ve fikir ayrılıkları gibi tipik durumlarda bulurlar.
- Gerçekçi yazarlar manzara, rüyalar, portre, konuşma gibi çeşitli psikoloji yöntemlerini kullanırlar.

Bunların yanı sıra eserde hayat bulan karakterlerin gerçekçi özellikleri vardır. Neredeyse tüm durumlarda gerçekçi kahramanlara, kesin olarak olumlu ya da olumsuz olarak bir misyon yüklenmez. Genellikle oluşturulan tema, gerçek dönemi yansıtan bir prototiptir. Akımın temel kurallarından dolayı, çalışmanın merkezinde, hepimizin bildiği aşına olduğumuz sıradan bir kişilik vardır. Yazar, ana karakterlerin özelliklerini tipik koşullarla yaratır. Bu durumda eserlerde karakterlerin iç dünyasını açığa çıkarmak, F.M. Dostoyevskiy, L.N. Tolstoy ve A.P. Çehov gibi birçok gerçekçi yazarın ana görevi haline gelmiştir. Genel olarak eserlerdeki kahramanların gerçekçi özelliklerini şu şekilde ifade edebiliriz:

- Tipiklik: bir sosyal gruba aittir ve tüm özelliklerini bünyesinde barındırır;
- Karakterin çok yönlülüğü: koşullara bağlı olarak kendini farklı şekillerde gösterir;
- Gerçeğe yakın görünüm ve karakter.

Dolayısıyla bazı kahramanların kendilerinde sadece toplumsal kötülükleri somutlaştırdığını ve gerçekliğin sorunlarını yansıttığını söyleyebiliriz. Tipik koşullarda tipik karakterlerin oluşturulması ve koşullara dikkat çekilmesi bu akımın en belirgin özelliklerindendir. Kapsamı geniş olduğu için zaman içerisinde birçok alt akıma ayrılır. Gerçekçiliğin yukarıda belirttiğimiz özelliklerinin dışında gelişiminde önemli bir yer edinen üç ana aşama vardır. Bunlar sırasıyla Aydınlatıcı Gerçekçilik, Eleştirel Gerçekçilik, Sosyal Gerçekçilik ve Sosyalist Gerçekçilik'tir.

1.1.1. Aydınlatıcı Gerçekçilik (17-18. YY.)

“Aydınlanma gerçekliği olgusu, dinamik özgünlüğü ile ayırt edilir” (Paşukurov, 2016:146). Aydınlatıcı gerçeklik XVIII. yüzyıl Avrupa sanat ve edebiyatında, toplumsal yaşamın tüm fenomenlerinin ve bireylerin hareketlerinin makul veya mantıksız olarak

değerlendirildiği sanatsal yöntemdir. Temel amacı insanı yaratıcılık, ahlak veya belirli bir felsefenin yanı sıra akıl ve ahlaki görev yetiştiriciliği ile tanıştırmaktır. Bunun en ünlü örneği D. Defoe'nun ıssız adaya düşen bir adamın Tanrı'ya olan inancını konu alan, sıkı çalışmayı ve azmi teşvik ettiği *“Robinson Crusoe'nun Maceraları”* dır. Aydınlatıcı gerçekçiliğin yaratıcıları Fransa'da Diderot ve Almanya'da Lessing'dir. Aydınlanma gerçekçiliğinin ana başarısı, gerçekliğin sanatsal bilgisinin güçlü bir aracı olan Yeni Çağ romanının yaratılmasıdır. D. Defoe biyografik, macera, psikolojik, suç, eğitici ve alegorik gibi çeşitli konuları işleyen roman türünün öncüsüdür.

Dolayısıyla edebiyat, tiyatro, resim gibi sanatsal kültür biçimlerinde temaların daha da genişlemesi ve demokratikleşmesi, zamanın şekillenmesine göre yeni bir kahramanın ortaya çıkması, klasisizmde var olan normatifin reddedilmesi ve hayatın gerçeğine yönelik talebin, karakterlerin ve “görüşlerin” doğru bir şekilde açıklanması, dinleyiciye, izleyiciye, herkese açık ya da ahlaki fikirleri okuma arzusuyla ilgili anlatıların düzenlenmesi aydınlatıcı gerçekçiliğin ayırt edici özellikleridir (Sadohin, 2012: 495).

1.1.2. Eleştirel Gerçekçilik (1830-1890)

Eleştirel gerçekçilik, I. Kant'ın “eleştirel felsefesinden” kaynaklanan modern bilim felsefesinin bir yönüdür. Bu gerçekçiliğin ilk adımları XIX. yüzyılın sonlarında XX. yüzyıllarının başlarında Almanya'da atılmıştır. *“Bu yöntem, yalnızca yaşamı tüm tezahürlerine sadık bir şekilde yeniden üretmeyi değil, aynı zamanda toplumda hüküm süren adaletsizliği ve ahlaksızlığı göstererek olayların sosyal yönlerine eleştirel bir şekilde odaklanır”* (Sadohin, 2012: 495). 1830 yılında kurulan eleştirel gerçekçiliğin Rus Edebiyatında kurucuları ise N. V. Gogol, I. S. Turgenev, İ. A. Gonçarov, N. A. Nekrasov, M. E. Saltıkov-Şedrin'dir. Bu akımın temel ilkeleri “inkâr ruhu” ve “tahlil ruhu” dur. Bu gerçekçilik XIX. yüzyılın kapitalist toplumunda gelişen edebi bir yön olarak kabul edilir. Eleştirel gerçekçiliğin, bir kişinin yaşam koşullarının ve psikolojisinin sosyal çevre tarafından koşulluluğunu ortaya koyduğu genel olarak kabul edilmektedir.

“Eleştirel gerçekçilik, toplum yaşamı içindeki sorunları alıcısına bir mesaj şeklinde ileten ve bu sorunları çözme, değiştirme isteği uyandıran bir sanattır. Bu sanatın temsilcileri, dönemlerinin siyasal ve ekonomik sıkıntılarını, tepkisel ve propaganda niteliğinde yaptıkları çalışmalarla iletmek istediklerini izleyiciye aktarırlar. En önemli temsilcileri ise; İspanyol Francisco Goya, Fransız Honore Daumier ve Theophine Steinlen, Rus İlya

Repin, Belçikalı Constantin Meunier, Alman Kaethe Kollwitz, İtalyan Renato Guttuso ve Meksiyalı Diego Rivera, David Alfaro Siqueiros ile Jose Clemente Orozco olmuştur. Eleştirel gerçekçiler, sorunların neler olduğundan çok, içinde bulunulan durumu değiştirmeye yönelik çalışmalar yapmışlardır” (Çiçek,12: 2010).

Eleştirel gerçekçilik ilkelerini şu şeklide sıralayabiliriz:

- Kapsamlı araştırma, gerçeğin tasviri.
- Toplumsal temellerin eleştirisi.
- Sosyal ahlaksızlıkların ortaya çıkması.

Bu ilkeler hem eserlerde hem de eleştirel denemelerde pek çok kez görülmektedir. Buna N.V. Gogol’ü örnek verebiliriz. Yazar diğer çalışmalarında ve “*Ölü Canlar*” eserinde toplumu, ikiyüzlülüğü, boş bir yaşam tarzının yönetimi gibi kötülükleri eleştirip Rus gerçekçiliğinin neredeyse tüm sorunlarına değinmiştir. Fakat eleştirel gerçekçilik ile ilgili sadece edebiyat alanında çalışmalar olduğunu düşünmemiz yanlıştır. Çünkü V. G. Belinskiy de bir eleştirmendi ve bu akımın etkisiyle birçok deneme yazmıştır.

Dolayısıyla edebiyatta eleştirel gerçekçilik, sosyalist gerçekçiliğin önünde gelen sanatsal yöntem olarak ifade edilir. Toplumdaki adaletsizliğe karşı çıkması ve bu olaylara karşı eleştirilerde bulunması akımın ön plana çıkan özelliğidir.

1.1.3. Sosyalist Gerçekçilik (1932-1988)

Sosyalist (toplumcu) gerçekçilik SSCB ve başka birçok ülkede sanat ve edebiyat dünyasında ortaya çıkan sanatsal bir harekettir. “*Toplumcu gerçekçilik köklerini Marksist estetikten alır ve Sovyet rejiminin yükselişe geçtiği dönemde popüler hale gelir. Bu akımda eleştirel gerçekçilikten farklı olarak gerçekliğin kendisine yönelik eleştiriden çok bu gerçekliğin içinden çıkacak yeni bir sürece vurgu vardır*” (Fırıncıoğlu, 2016: 239).

Akımın özellikleri ve temel ilkelerini aşağıdaki gibi belirtebiliriz:

- Konular ağırlıklı olarak sosyal ve politiktir.
- Yazarın fikri, toplumun gelişimindeki sosyalistliğe karşılık gelmelidir.
- Bu çağda sanat insanlara hizmet etmek zorundadır, bu yüzden kitabın ana karakteri sosyalist gerçekçi olmalıdır.
- Çalışmanın görevi, bir kişiye komünizm ruhunu aşılamaktır.
- Sosyalist devrimin sonucunda değişen gerçekliğin tasviridir.
- Sıradan insanların hayatlarının resimlerinin tasviridir.

- Güvenilir tasvirin kesinliğidir
- Toplumun iyileştirilmesi için insanların iyileştirme arzusunun yansımasıdır.

Böylelikle sosyalist gerçekçilik çalışmalarında, halkın birliği, emeğin önemi ve mutlu bir geleceğin yaratılması üzerine işlenen temaları ile bilinmektedir. Bu akım eserlerde geçmiş dönemlerin zalimliği, yoksulluğu ve kölelik sorunları ile karakterize edilir.

1.2. SOSYAL GERÇEKÇİLİK

Sosyal gerçekçilik sanatta uluslararası bir harekettir; işçi sınıfının ve yoksulların yaşam koşullarına dikkat eden sanatçıların, yazıcıların, fotoğrafçıların ve film yapımcılarının çalışmalarını içerir. Sosyal realistler, bu koşulları destekleyen sosyal yapıların eleştirisini dile getirirler de bu hareketin özellikleri ülkeden ülkeye değişirken, sosyal gerçekçilik neredeyse her zaman açıklayıcı veya eleştirel bir gerçekçilik biçimi olarak kullanır. *“Sosyal gerçekçiliğin kökeni, Honore Domier, Gustave Courbet ve Jean-François Millét’in sanatı da dahil olmak üzere 19. yüzyıl Avrupa gerçekçiliğine kadar uzanmaktadır. Toplumsal (Sosyal) gerçekçilik kavramı, 19. yüzyılda Fransa’da ortaya çıkan Gerçekçilik akımından temelini almıştır”* (Çelik’den akt. Gündüz, 2021: 1031).

Gerçekçilik tüm temel özellikleriyle ele alındığında, tarihsellik, kahramanının çağın ve çevrenin genel özelliklerini barındırması, açıklayıcı olması ve günlük yaşamın tam bir tasviri ile sadece edebiyatta değil, yaşamın tüm alanlarında baskın hale gelmiştir. Sosyal gerçekçilik bağlamında, Rus insanını ve toplumu tarihi kökenleri bakımından anlayabilmiş ilk yazar A. S. Puşkin’dir. 1840’lı yılların ortalarında edebiyatla ilgilenmiş kimseler ve bağımsız, yeni nesil yazarlar, onu takip etmekle kalmayıp onun keşfettiği ilkeleri geliştirmiş, derinleştirmiş, aynı zamanda onun belirlediği görevler ışığında edebiyatlarına yön vermişler.

1840’ların ikinci yarısından itibaren, A. İ. Herzen’in eserleri, İ. A. Gonçarov’un *“Sıradan Bir Hikâye”* adlı eseri ve İ. S. Turgenev’in *“Avcının Notları”* romanının ortaya çıkmasıyla birlikte, Rus Edebiyatında kitlesel popülerlik kazanan sosyal gerçekçilik fikirleri kendine yer bulur.

Farklı düşünsel akımların hâkim olduğu (senkretik) dönem ve sosyal dönem arasındaki sınır açık ve kesindir. Bu senkretik dönem 1840’ların en başlarında sona ermiştir. Özellikle Rus klasiklerinin dünya edebiyatlarında kamuoyu bilinci üzerinde yarattığı etkiyi ve güçlü izlenimi göz ardı etmek mümkün değildir. Farklı yorumlanmalarından

doğan tartışmalara yol açmasının dışında genel kanı Rus gerçekçiliğinin en net yansıması olabilmesidir.

Toplum, Rus Edebiyatı yoluyla, özellikle de A.S. Puşkin, A. Griboyedov, M.Y. Lermontov, N.V. Gogol döneminde kendini bulabildiğinin farkındadır. Büyük yazarların fikirleri insanlara dayanak olmaktadır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan edebiyatın ana hatları, halk teması, yoksulluk, haklarından mahrum bırakılmış köylüler, yaşanan kötü durumlar ve sosyal güvensizlik teması gibi güncel konular üzerine kurulmuştur. Bu gerçekler ışığında kaleme alınmış eserler, ahlakın yaşayan bir tarihçesidir, o zamanın yarım kalmış karalamaları, zamanının gündelik hayattan resimleridir ve doğadan ilham alınarak yazılmışlardır. Bu alanda örnek gösterilebilecek eserlerden biri Puşkin'in "Ançar" adlı şiiridir.

"Puşkin'in 1828 yılında yazdığı 'Ançar' adlı şiiri bu doğa ile özdeşleştirdiği efendi köle ilişkisinde de ortaya çıkmaktadır. İçinde "yenilmez efendi" ve "zavallı itaatkâr köle" olarak iki gerçek karakter yer almaktadır. Okuyucu bu karakterlerin aralarındaki farkın ne olduğunu, "efendinin" eylemlerinin ne tarafından motive edildiğini ve "kölenin" davranışının nasıl açıklandığını, birinin iktidarsızlığının, korkaklığının, ahlaksızlığının nasıl oluştuğu ve diğerinin cesaretinin, ruhun gücünün (alçakgönüllülükte, kibirlilikte ve itaat içinde) nasıl ortaya çıktığını anlatabilmesi ve bu anlatımı doğal gerçek süreçler ile birleştirebilmesinden ötürü bu alanda değerli bir eserdir" (Gennadiyevna, 2020).

Şiirin ana teması, mutlak gücün bir kişide olması düşüncesinin ortaya koyduğu zararlılıktır. Puşkin eserde doğadaki tüm canlıların dahi dokunmadığı "Ançar" adlı bu zehirli ağaca, "itaatkâr" kölesi aracılığıyla ulaşan "efendinin" bu doğa yasasını ihlal etme davranışını ve kural tanımazlığını temel alır. Eylemin sonunda "kölesinin" yok olacağını bile bile bu işe kalkışmasıyla ve devamındaki olayların gelişiminde aslında zehirli ağacın kötülüğünün "efendinin" hırsları ve yönetme arzusu karşısında masum kaldığı fikrini ortaya atmaktadır.

Toplumsal anlamda doğru bir dünya görüşü oluşturmak insan için çok önemli bir başlangıçtır. Kötülüğün tek kaynağı mantıksız bir şekilde örgütlenmiş bir toplumdur, bu nedenle yeryüzündeki tüm insan sorunlarının çözümü, insanlığın tüm arzularının ve umutlarının ilişkili olduğu sosyal ilerlemede yatmaktadır. İlerlemenin en radikal destekçileri, insanlığa yalnızca devrimin eski sistemi sona erdireceğini ve kötülüğe yer kalmayacak yeni bir toplum yaratacağına dair güvence veren devrimcilerdir. Zamanlarının kahramanları ve manevi otoriteleri olabilmeleri bundan gelmektedir.

Devrim yaratan özellikleri ile gerçekçilik temelinde eserler veren yazarların bir diğer özelliği ise tarafsız olmaları ve toplumun tüm gerçeklerini gün yüzüne çıkarmalarıdır.

Rus yazarlarının 1840'lı yıllarda ve sonraki yıllarda toplum hayatında oynadığı rolü gerçekleştirmek için hayal gücüne ve özgünlüğüne ihtiyacı olduğu söylenebilir. Ancak toplum tek başına inkâr ederek yaşayamaz, ortak, birleştirici ilkelere, fikirlere ihtiyaç duyar. 1840'lı yılların ortalarında, umutsuzluk ve hayal kırıklığı döneminden sonra, Rus toplumunda olağanüstü bir güç inancı ortaya çıkmıştır, önce bir kesim üzerinde etkili olmuş daha sonraları ise milyonları yakalayabilmiştir. Bu da tanınmış bir ifadeye göre, dünyayı dönüştüren maddi bir güç haline gelmesine yol açmıştır. Bu ilerlemeye olan bir inançtır ve en popüler ve yetkili olan aşırı biçimleri ise devrim ve sosyalizm fikirleridir.

Sosyal gerçekçilik, toplumsal devrimler ve küresel tarihsel değişimler, çağın dünya görüşüdür. Gerçekçiliğin ilk Rus teorisyeni Belinski'nin Rus toplumunda devrim fikirlerinin ilk propagandacısı olması son derece önemlidir. Her şeyden önce geleneksel, Hristiyanlığın iyi ve kötü algısının revize edildiği bir anlayışı benimser.

Belinskiy, gerçekçilik ilkelerinin gerekçesiyle milyonların zihinlerine ve ruhlarına hâkim olacak ve bu nedenle dünyanın çehresini kökten değiştiren temelleri sağlam bir tarihsel güç haline gelecek yeni bir din-ideolojisinin basit hükümlerini formüle etmiştir. Bu durumu anlamak için şu sözlerinden faydalanabiliriz: *“Kişi kötülük için değil, iyilik için, suç işlemek için değil, varoluş nimetlerinden hakkı olduğu düzeyde faydalanabilmek için, arzuları adil, içgüdüleri asil olduğu için var olmuştur. Kötülük insanda değil, toplumda gizlenir”* (Belinskiy, 1948: 529).

Yani, insan yaşamının amacı zevkleri ve arzularıdır, günahsızdır, kesinlikle ahlaki olarak saftır ve içgüdüleri bile asildir. Tüm bu hükümler açıkça Hristiyanlığın bazı ilkelerine zıttır. Kötülüğün tek kaynağı mantıksız bir şekilde örgütlenmiş bir toplumdur, bu nedenle yeryüzündeki tüm insan sorunlarının çözümü, insanlığın tüm arzularının ve umutlarının ilişkili olduğu sosyal ilerlemede yatmaktadır.

Sosyal bakış açısı ilkesi evrenseldir. Birçok kavramı toplumsal anlamda açıklama isteği bulunmaktadır. Din, sanat, bilim, etiklik vb. Toplumsallık bu nedenle pek çok şeyin yerini alabilmiştir. Özellikle SSCB döneminde sosyal gerçeklik kavramı fazlasıyla benimsenmiş ve “sosyalist gerçeklik” ve “sosyalizm” akımlarının temeli olarak evrilmiştir. Sovyet döneminde birçok alanda sosyalizm ve toplumculuk kavramlarına açıklama olmuştur. Sosyal gerçeklik ile Sosyalist-Toplumcu gerçeklik arasındaki en

büyük fark bu evrilmenin ayrıştığı noktalarda yatar. İki akımda gerçekçilik akımı ve temel değerleri bakımından aynı temayı ele almaktadır. Ancak ayrıştığı noktalar siyasallık ve ideoloji kavramlarıdır. Bu ayrışmaların çizgileri gerçekçilik akımına dayanmaktadır. Gerçekçilik akımı ile eserler vermiş aynı zamanda eserlerinde birçok sosyal konuya değinmiş yazarların dikkat ettiği en önemli konulardan biri tarafsızlık olmuştur.

“Realist bakış açısından hareket eden birçok ünlü yazar, yaşadığı çağı ve bu çağın karakteristik özelliklerini eserlerine yansıtır. Balzac, Dickens, Stendhal ve Tolstoy kendi dönemlerinin sosyal gerçekliğini eserlerine başarıyla aktarırlar. Bu yazarlar, kendi dönemlerini ele alırken tarafsız kalmaya özen gösterirler. Bununla beraber bozuk olan sosyal yapıyı da dile getirmekten çekinmezler. Gerçekçi yazarın ideolojik bakış açısıyla hareket etmemesi, eserini siyasi zemin üzerine kurgulamaması önemlidir. O zaman edebî eser, eser olmaktan çıkar, siyasi bir propaganda malzemesine dönüşür” (Yüce, 2016: 111).

Sovyet ideolojisinin bir parçası olarak sosyal gerçekçiliğin temelini oluşturduğu sosyalist gerçeklik fikirleri 1991'e kadar hayatta kalabilmiştir, ancak bundan çok önce yavaş bir çürüme evresi geçirmiş ve gücünü kaybetmiştir. Sosyal gerçekçi yazarlar, romanları için ilerlemeye olan inançta birlik bulmuşlardır. Her bireyin mutluluğu ve bir bütün olarak ülkenin refahı, romanlarının sanatsal dünyasının merkezi ve ruhu haline gelen tarihsel ilerleme ile elde edilen görevdir. Onlardaki ilerleme evrensel bir ölçüdür, Gonçarov ve Turgenev'in romanlarında da bu görüşün örnekleri karakterlerin sürekli konuşma konusu olmuştur. Bu konuşmaların genel konuları devrim, feodalite ve kölelik üzerine yoğunlaşır. Edebiyat, günümüzde geçmişte de olduğu gibi zaman zaman fikirlerin iletildiği örtülü bir araç olmuştur. Gerçekçilik dönemi ve alt akımlarında bireysel eserlerin değeri “gerçek” kavramına olan yakınlığı ile ölçülmektedir. Realizmi ve alt akımlarını diğer akımlardan ayıran en büyük yön budur. Bunlarla birlikte, kalıp almış birkaç gerçeği de hatırlatmak gerekir. Her şeyden önce çalışmalara konu olan büyük ve adını Dünya Edebiyatına duyurabilmiş yazarlar diğerlerinden farklıdır ve bu nedenle insanlığa yeni bir şey söyledikleri için uzun ve hatta sonsuza dek yaşayabilmişlerdir. Yazar sadece önünde olanları, bilinenleri bulmakla yetinmez, bilim ile gerçeğin imkanından faydalanır. Elbette, her yazarın özellikle de büyük olanların bir geleneğe ait olması ve bulunduğu toplumdaki mensup oldukları dininin de etkisini deneyimlediği inkâr edilemez. Ancak bu etki yazarın eserinde kendisinden önce bilinmeyen bir şey ortaya çıkarması durumunda önemlidir.

Dolayısıyla Puşkin'in soyluların sınıf çıkarlarını koruması konusunda, Gonçarov, Turgenev, Tolstoy ve Dostoyevski'ye ilham vermediği açıktır. Eğer İ.S. Turgenyev köylü insanını sevdiyse ve kendisini onların avukatı olarak gördüyse, bu onun tüm çalışmalarının anlamını bir ideolojiye indirgenemeyecek kadar önemli kılar. Toplumsal olaylar ve onlara karşı yer alabilmiş kişiler toplumun birer neferleridir. Bu tür olaylar ve onlara verdikleri karşılıklar ile edebiyatta önemli izler bırakabilmiş, hayattan verdikleri portreler ile geçmişten günümüze kalıcılık sağlayabilmişlerdir.

1.3. SOSYALİST GERÇEKÇİLİK VE EDEBİYATTAKİ YERİ

Sosyalist gerçekçilik; sanatçılar, fotoğrafçılar, edebiyatçılar ve sinemacılar tarafından yaratılan ve bu koşulların arkasındaki güç yapılarını eleştirmek için işçi sınıfının gerçek sosyo-politik koşullarına dikkat çekmeyi amaçlayan bir terimdir ve Sovyetler Birliğinde geliştirilen, 1932-1988 yılları arasında bu ülkede ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra diğer sosyalist ülkelerde resmi tarz olan idealize edilmiş gerçekçi bir sanat tarzıdır. Dubrovina'ya göre *“Sosyalist gerçekçilik sadece estetik bir doktrini olmamakla birlikte, geleneksel estetik standartlara dayanarak incelenemeyecek kadar karmaşık bir kültürel ideolojik kompleksi temsil eder”* (2011: 185).

Şebrina ise Sosyalist gerçekçiliği açıklarken şu cümleleri kullanmıştır: *“Tek satırlık teorik bir tanım olmamakla birlikte çok yönlü bir kavramdır. Soyut terminolojik yargıların karmaşasından kurtulmayı mümkün kılan ilk hareket noktası, olağanüstü ideolojik ve sanatsal değerler yaratmış, büyük başarı kazanmış kapsamlı ilerici edebiyatın varlığının ve gelişiminin tartışılmaz gerçeğine güvenmektir”* (1957: 3).

Hareketin özellikleri ulustan ulusa değişmekle birlikte, neredeyse her daim açıklayıcı ya da eleştirisel bir gerçekçilik biçimi olarak kullanılmaktadır. Avrupa'da gerçekçilik üzerine kurulu olan sosyalist gerçekçilik, baskıcı, hegemonik güç ve kurbanları arasındaki çelişkileri ortaya çıkarır ve işçi sınıfı ile yoksulların günlük koşullarına dikkat eden ve bu koşulları destekleyen toplumsal yapıları eleştiren sanatçıların ve edebiyatçıların eserlerine kaynak olan bir kavram olarak tanımlanır. Bu akım 1934'te İosif Stalin ve ardından dünyadaki müttefik komünist partiler tarafından kurumsallaştırılmıştır. Sosyalist gerçekçilik, genellikle sol veya liberal inançlar olan bağımsız sosyal güdümlü sanatçıların ve edebiyatçıların demokratik bir geleneği olarak tanımlanır.

“Sosyalist realizm, edebiyat ve ideoloji arasında denge bulma çabasıdır. Bunun için edebiyatı ideoloji haline getirmek veya ideolojiyi edebiyat şekline sokmak gerekmektedir. Bu iki yolun ortak tarafı sanatla ideolojiyi birleştirme gayesidir” (Tagızade, 2006:8).

Bu terim bazen, İkinci Dünya Savaşı arasında, sıradan insanların büyük bir çarpışmadan sonra karşılaştıkları zorluklara bir tepki olarak gelişen sanatsal hareket için kullanılmaktadır. Böylelikle sanatçılar ve edebiyatçılar yapıtlarını daha geniş bir kitleye ulaştırabilmek ve daha erişilebilir kılmak için kalıplaşmış ve tanınır yüzler yerine, zulüm gören ezilmiş anonim işçilerin tasvirlerine yönelmişlerdir.

Bu ifade 23 Mayıs 1932 tarihinde İlk defa *“Literaturnaya Gazeta”* de ortaya çıktı. *“Stalin, aynı yıl 26 Ekim’de M. Gorki’nin birçok yazarla gerçekleştirdiği toplantıda bunu doğrulamış ve o andan sonra yaygınlaşan terim neredeyse 60 yıl boyunca devamlılığını sürdürmüştür”* (Revyakina, 2002: 102).

Sosyalist gerçeklik, Rus kurtuluş hareketinin aşamalarında ortaya çıkar. Ortaya çıkışı, oluşumu ve gelişimi toplumcu eğilimlerin kesin zaferi ile ilişkilidir. Rusya’da sosyalist gerçekçiliğin ilk ortaya çıkışının en temel nesnel nedenleri şunlardır: Birincisi, on dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında Rus gerçekliğinin toplumsal çelişkilerinin diğer ülkelerden daha fazla derinleşmesidir. Bunun sonucunda da ülkesinde muazzam bir nüfuz kazanan ve uluslararası kurtuluş hareketinde öncü rol alan sosyal demokrat parti kurulmuştur. Diğer bir neden ise, ilk Rus devriminin kurgulanmasından önce ortaya koyduğu yeni sosyo-estetik görevlerdir. Son neden ise, Rus Edebiyatının yüksek düzeyde genel sanatsal gelişimi ve dikkat çekici gelenekleri diğer ulusların edebiyatlarından daha net bir şekilde ifade edilmesidir.

Bilindiği gibi, serfliğin kaldırılmasından sonra, işçi sınıfının büyümesine neden olan endüstriyel kapitalizmin hızlı gelişimi başlamıştır. Rusya’da proletaryanın bilinci, bir şekilde büyümesi ve örgütlenmesi ile birlikte toplumsal ideoloji ortaya çıkmıştır. Bu toplumsal ideoloji, bu literatürün doğuşu için en gerekli koşullardandır. Geçmişte bireysel bir şekilde eserleri üzerinden bu alanda çalışan yazarlar olsa da ancak 1890 yılında proleter eğilim üzerine açık bir şekilde yönelebilen yazarlar ortaya çıkabilmiştir. Bu yazarlara örnek olarak M. Gorkiy, A. Serafimoviç, E. Neçayev, L. Radin, F. Şkulev verilebilir.

90’lı yılların ikinci yarısından itibaren, Petersburg “İşçi Sınıfının Kurtuluşu için Mücadele Birliği” proletaryanın sosyo-politik bilincini arttırmak, Marksist teorisini

özümsemek ve bunu işçi hareketine bağlamak için daha sistematik daha organize bir çalışma başlatmıştır. XX. yüzyılın başlarında devrimci savaşçının rolü, halk kitlelerinin çarlığa karşı hareketine önderlik eden ve onları açık bir devrimci mücadeleye teşvik eden Rus işçi sınıfına geçmiştir. 1905- 1907 yıllarında yani devrim öncesi ve devrim sırasında devrimci bilincin kristalleşmesi ve işçi sınıfının toplumcu bilincinin gelişmesi, işçi hareketinin bununla birleşmesi büyük bir hızla ilerler. 1905 devrimi, 1862-1904 yıllarında oluşan serfliğin yıkılması ve burjuva sisteminin kurulması çağına bir son vermiştir. 1905-1907 yıllarının eğitimini ve devrimini karakterize eden şiddetli bir sınıf mücadelesinin ortasında, iki ana toplumsal konu olan demokratik ve toplumcu düşünceler ortaya çıkmıştır. Ortak demokratik duruş tüm halkın, az ya da çok ilerici güçlerinin burjuva-demokratik sistem için otokratik-serf düzenine karşı mücadelesini ifade ederken, toplumcu düşünce ise tüm halkın burjuva-demokratik devrim için hareketine öncülük eden işçi sınıfının çıkarlarını yansıtmış aynı zamanda burjuvaziye karşı bu devrim için mücadeleye öncülük etmiştir. Bu belirtilen konumda gerçekliğin gelişimi, tüm sınıfların tarihsel kaderleri ve ilişkileri hakkında tek doğru fikri destekleyen, o zamanın en gelişmiş ideolojisinin, en yüksek bakış açısının somutlaşmış hali olarak belirtilmiştir. Bu konum, zamanın en ileri ideolojisinin somutlaşmış halidir ve gerçekliğin gelişimi, tüm sınıfların tarihsel kaderi ve ilişkileri hakkında tek doğru anlayışı veren en yüksek bakış açısıdır. Devrim öncesi ve devrimci yıllarda, eleştirel gerçekçiliğin temsilcileri genel demokratik pozisyonlar üzerinde durmuşlardır. Güçleri, hepsinin halk kitlelerinin otokrasiye karşı proletarya liderliğindeki hareketinin katılımcıları olarak hareket ettikleri gerçeğiyle kendini göstermiştir. Bu dönemin eleştirel gerçekçiliğinin en önde gelen temsilcilerine L. N. Tolstoy, A. P. Çehov ve V. Korolenko örnek verilebilir. Adı geçen yazarların hepsi otokrasinin, toprak sahiplerinin sonsuz gücün, halkı köleleştirmenin en ateşli muhalifleridir.

“Eleştirel realistler, hayatın belirlediği yeni görevlere doğru bir şekilde cevap verme ve gelişiminin gerçek perspektifini görme fırsatından mahrum kaldılar. Bu nedenle M. Gorkiy, eleştirel gerçekçiliğin zayıflığını, emekçi kitlelerin uyanışını, halk sahnesine girişlerini ve devrimci kurtuluş mücadelesini resmetmek için verdiği iktidarsızlığı hiss ediyor ve fark ediyor, 19. yüzyılın sonundan itibaren edebiyatta bu konu ile ilgili yeni bir “kahramanın” doğuşunun hayalini kuruyordu” (Revyakina: 1957).

1905 yılından sonra Rus eleştirel gerçekçiliği önemini uzun yıllar koruyabilmiştir ancak yeni toplumsal sorunları doğru bir şekilde tasvir etme yeteneğine sahip olmadığından, ileri bir edebi eğilim olmaktan çıkmıştır. Bu durumdan sonra işçi sınıfının konumu ve toplumsal yaşam üzerindeki sürekli artan etkisi karşısında özellikle Büyük Ekim Devrimi'nden sonra, Rus eleştirel gerçekçilerinin daha fazla gelişmesi için iki ana yol belirlenmiştir. Birinci yol, işçi sınıfının durumuna ve fikirlerine sempati duyan sosyalist gerçekçilik yönteminin geliştirilmesi ve özümsemesi olmuştur. Bu yolu A. S. Serafimoviç, S. P. Podyačev, A. N. Tolstoy, S. N. Sergeyev-Tenskiy vs. izlemiştir. İkinci yol ise işçi sınıfının ideolojik konumlarının reddedilmesi ve bunlara karşı mücadelesidir. Tutarlı bir şekilde bu yolu izleyen yazarlar, kaçınılmaz olarak gerçekçilikten uzaklaşıp saflarına katılmışlardır. Bu duruma örnek olarak L. Andreyev, M. Artsibaşev, E. Zamyatin, B. Zaitsev vs. verilebilir.

O dönemde yazarlar işçi sınıfı, tüm emekçi insanların çıkarları ve toplum için verdiği mücadeleye katkı sağlayacak edebiyat yaratmayı amaç edinmişlerdir. XIX. yüzyılın 90'lı yıllarında M. Gorki'nin eserlerinde, Sosyalist gerçekçilik ilk kez yeni bir eğilim olarak ifade edilmiştir. Daha sonraki çalışmalarında ve özellikle “*Ana*” eserinde, sosyalist gerçekçilik açıkça oluşturulmuş bir sanatsal yöntem olarak ortaya çıkar.

M. Gorkiy, Rus ve Dünya Edebiyatında ilk kez, tarihsel gelişimin ardındaki itici gücün o andan itibaren toprak sahipleri, kapitalistlerin gücü ve komünist geleceğin yıkılması için savaşıyan proletarya olduğunu anlayan bir yazar olarak ortaya çıkar. Böylece M. Gorkiy, Rus ve Dünya Edebiyatının ve tüm insanlığın sanatsal gelişiminde niteliksel olarak yeni bir dönemin temelini atmıştır. Bunların yanı sıra M. Gorkiy, Sosyalist realizmin kurucusu olarak kabul edilmektedir.

“M. Gorki'in, Sosyalist realizmin kurucusu ilan edilmesinin sebebi onun 1906-07 yıllarında yazdığı “Ana” romanıdır. Genelde 19. yy. Rus edebiyatının estetik ve ideolojik arayışlarını devam ettiren Gorki'in “Ana” eseri Sovyet dönemi edebi eserleri için örnek eser olarak gösterilirdi. Aynı zamanda, Gorkiy, bu ve daha önce yazdığı eserlerinden dolayı 1930'larda Sosyalist realizmin kurucusu ilan edildi” (Tagızade, 2006:11).

Bir kurgu yöntemi olarak sosyalist gerçekçilik, işçi hareketinin devrim öncesi yükselişi ve ilk Rus devrimi yıllarında ortaya çıkıp şekillenmiştir. 1905 devriminden sonra Rus Edebiyatındaki en ileri akım M. Gorki'nin önderliğini ettiği sosyalist gerçekçilik akımıdır. Bu akımda yer almış diğer yazarlar; L. Aragon, Nazım Hikmet, G. Kozhev, V. A. Serov, A. Gerasimov, I. I. Brodsky ve A. Deyneka dir.

İşçi sınıfının sosyal ve estetik gereksinimlerini tam olarak ifade eden ve yavaş yavaş genişleyerek öncü bir eğilime dönüşen önemli bir etmen olmuştur. V. İ. Lenin, M. Gorkiy için şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bir sanatçı olarak yeteneğinizle sadece Rusya’ya değil aynı zamanda Rusya’daki işçi hareketine de çok büyük faydalar sağladınız”* (Lenin, 1909).

Rusya’da ortaya çıkan sosyalist gerçekçilik, daha sonra tüm Dünya Edebiyatında sesini duyurmuştur. Bu durumun diğer ülkelerde doğuşu ve gelişimi, işçi sınıfının dünya çapında büyüyen devrimci hareketinin de temsilcisi olmuştur. Rusya’da olduğu gibi diğer ülkelerde de bulunan işçi sınıfları Rus proletaryasında ustalaşarak Marksizm- Leninizm teorisine hâkim olup komünist partileri organize etmiş ve toplum için savaşımıştır. Toplumcu proletaryanın kapitalizmle mücadeleleri, devrimci bilinci, sosyalist edebiyatın ortaya çıkma olasılıklarını ve toplumsal gerçekçilik yönteminin oluşumunu belirlemiştir. Ancak sosyalist gerçekçilik edebiyatı, işçileri esarete mahkûm eden ve devrimci harekete karşı en şiddetli zulmün araçlarını kullanan sömürücü sınıfların egemen koşulları altında kendini gösterememiş ve baskın edebi bir akım haline gelememiştir.

Sosyalist gerçekçiliğin kitlesel ve egemen bir akıma dönüşmesinin, güçlü bir şekilde gelişmesi ve serpilmesinin ön koşulları, ancak kapitalist sistemi deviren, daha önce ezilen tüm halkların yaratıcılığını özgürleştiren ve onları devrime dahil eden Büyük Ekim Sosyalist Devrimi tarafından yaratılmıştır. Tüm yaşam sistemini kesin olarak değiştiren sosyalist devrim, edebiyatın gelişimi için de öncü olmuştur. Ekim devrimi öncesinde sosyalist gerçekçilik sosyalist proletaryanın edebiyatı olarak ortaya çıkmıştır. Sovyet halkının ahlaki ve siyasi birliği ile SSCB’yi oluşturan tüm uluslarda sosyalist gerçekçilik edebiyatı, Sovyet yazarlarının açıkça ve doğrudan ifade ettiği çabalarıyla oluşturulmuştur.

Sosyalist gerçekçilik edebiyatının sanatsal yönteminin gerçek ve hayati temeli, sürekli gelişen sosyalist gerçekçiliktir ve teorik temeli, ruhu komünist ideoloji olan Marksizm- Leninizm’in dünya görüşüdür. Yazarlar sosyalist gerçekçiliği, uzun yaşam deneyimi, gerçeklik fenomenlerinin derinlemesine incelenmesi ve bunların gerçeğe uygun tasviri, pratik teoriyle desteklenmiş ve aydınlatılmış teori çalışmaları gibi çeşitli şekiller ile ortaya çıkarmışlardır. M. Gorkiy, V. Mayakovskiy ve A. Tolstoy, A. Fadeyev, B. Lavrenev, K. Fedin ve L. Sobolev sosyalist gerçekçiliğe farklı yol ve noktadan ilerlemişlerdir.

Sosyalist gerçekçilik, feodal ve kapitalist toplum koşullarında egemen olan fikirlerle ve sahip olunan yaşam düzeniyle en güçlü şekilde kopan yeni halkla ilişkilerin bir ifadesi olarak tasarlanmış ve gelişmiştir. Ancak bundan dolayı sosyalist gerçekçiliği edebiyattaki tüm gelişmelerden ayrı olarak ele almak doğru sayılamaz. Gerici edebiyatla hiçbir ortak yanı olmayan sosyalist gerçekçilik, zamanının ilerici fikirlerini ifade eden tüm edebiyatla yakından bağlantılıdır. Bundan dolayı sosyalist gerçekçilik, tarihsel süreklilik ile karakterize edilmektedir. Süreklilik, elbette önceki ilerici edebiyatın devamlılığı anlamında değil, eleştirel gelişim anlamında, en iyi geleneklerinin niteliksel olarak yeni bir temelde işlenmesi anlamındadır. *“Gerçekçilik akımının bir alt kolu olan toplumcu gerçekçilik, yine gerçekçiliğin bir uzantısı olan eleştirel gerçekçiliğin bir devamı sayılmaktadır. “Sosyalist gerçekçilik” olarak da bilinen toplumcu gerçekçilik akımı, Marksist düşünce sisteminin edebiyata yansımadır”* (Çetişli’den akt. Koç, 2011:19).

Rus sosyalist gerçekçiliği, önceki tüm ilerici dünya edebiyatının (sözlü-halk, klasik, romantik, gerçekçi, vb.) büyük geleneklerini miras almış, devam ettirmiş ve her şeyden önce yerli eleştirel gerçekçiliğin olağanüstü başarılarını geliştirmiştir. Bu bağlamda Rus eleştirel gerçekçiliği, köylülüğün belirleyici bir rol oynadığı ulusal kurtuluş hareketiyle yakından bağlantılıdır. Temsilcileri ise Rus halkının toprak sahiplerine ve kapitalistlere karşı anavatanlarının özgürlüğü ve bağımsızlığı için şiddetli mücadelesinin etkisi altında ilerlemiştir. Bilindiği gibi, Rusya’da güçlü bir şekilde gelişen kurtuluş hareketi, XIX. yüzyılın ikinci yarısında onu devrimci yetenekleri bakımından en gelişmiş ülkeye dönüştürmüştür. Kurtuluş hareketiyle yakından ilişkili olan ve onunla ortaya çıkan ilerici Rus Edebiyatı, XIX. yüzyılın ikinci yarısında en büyük sanatsal başarıları elde etmiştir. Eleştirel gerçekçilik edebiyatını, sanatsal yönteminin genel ilkelerini göz önünde bulundurarak tek bir yön olarak nitelendirmek mümkündür. Eleştirel gerçekçilik edebiyatını yoksullaştıran bazı eleştirmenler, temsilcilerinin yaşamı yalnızca bir dinlenme durumunda, düşünceli bir şekilde tasvir ettiğini savunmuştur. Eleştirel gerçekçiliğin en iyi eserleri, bariz sosyal etkinlikle, mücadelenin acımasızlıklarıyla doludur ve eleştirel gerçekçilik edebiyatının temel amacı, feodal-serf ve otokratik-kapitalist rejimlere, halkı ezenlere, soylulara, burjuvaziye ve bürokrasisine karşı mücadeledir. Böylelikle bu mücadele insanları ezen toplumsal düzeni yıkmak için tasarlanmıştır. Bu durum onun asıl dikkatini o zamanki gerçekliğin olumsuz türlerine, ağırlıklı olarak eleştirel doğasına yöneltmiştir. Eleştirel gerçekçilik edebiyatı feodal-serf

sisteminin temellerini eleştirmenin yanı sıra burjuva talanını açığa vurmanın önde gelen göreviyle, olumlu bir kahraman tasvir etmiştir. Hayatın taleplerine duyarlı ilerici Rus yazarlar, zamanlarının insanların olumlu imajlarını yaratmışlardır. Buna örnek olarak: A. S. Griboyedov'un "*Akıldan Bela*" eserindeki Çatski, A. Puşkin'in "*Yevgeni Onegin*" romanındaki Tatyana, "*Dubrovski*" deki Demirci Arhip, N. V. Gogol' un "*Taras Bulba*" eserindeki Taras Bulba karakteri, İ. Gonçarov'un "*Oblomov*" romanındaki Olga, İ.S. Turgenyev'in "*Arife*" eserindeki İnsarov ve Elena örnek verilebilir.

Eleştirel gerçekçiliğin temsilcileri olumlu insanların imajlarını yaratarak pratik bir halk figürü idealini resmetmeye çalışmışlardır. Örneğin, Nekrasov, "*Dobrolyubov'un Anısına*" adlı şiirine yazdığı bir notta: "*Gerçeğin doğruluğu konusunda rahatsız olmadığım, ancak Dobrolyubov'un bir zamanlar halka açık bir figürün idealini ifade etmeye çalıştığını belirtmek gerekir*" demiştir (1879).

Eleştirel gerçekçiliğin pozitif kahramanının pratik faaliyetleri hem yıkıcı hem de yapıcıdır. Eleştirel gerçekçiliğin pozitif kahramanlarının faaliyeti, öncelikle insan kişiliğini baskı altına alan eski düzeni yıkmayı amaçlıyordu. Ancak eski düzenin yıkımı, insana özgürlük ve mutluluk getirecek bir sosyal sistemin kurulması adına onlar tarafından yapılmıştır. En iyi eleştirel gerçekçiler yaşamı, gelişimindeki insan karakterleriyle tasvir etmişlerdir. Bu devrimci hareket onların çalışmalarına da yansımıştır. Lenin, L. Tolstoy'un eserini "*Rus devriminin bir aynası*" olarak nitelendirmiş ve eserlerinin "*derinlere kadar çalkalanan halkın büyük denizini...*" yansıttığına dikkat çekmiştir (1910).

Eleştirel gerçekçilik, tarihsel özünde ve toplumsal koşullanmada tipik gerçeklik fenomenlerini yeniden üretmesi nedeniyle muazzam bir başarı elde etmiştir. A. Griboyedov, A.S. Puşkin, N.V. Gogol, M. Lermontov ve sonraki yazarların, gerçekliği yeniden üretme ilkesini sanatsal yöntemlerinin temeli olarak koymaları, yöntemin gelişmesinde niteliksel olarak yeni bir aşamaya sokmuştur.

Sanatsal yaratımın bir yöntemi olarak sosyalist gerçekçilik, sanatsal yazımın içsel özellikleriyle ayırt edilir. Sosyalist gerçekçilik edebiyatının ana teması, kitlelerin hareketi, işçi sınıfının ve tüm emekçilerin yaşamı, çalışmaları, gündelik yaşamları, sosyalist mücadelesidir.

İşçi sınıfının ve tüm emekçi insanların yaşamına eski edebiyatta, özellikle eleştirel gerçekçilikte üstünkörü değinilmiş, ancak sadece sosyalist gerçekçilik onu ana dikkatinin

konusu haline getirmiştir. Böylece sosyalist gerçekçilik edebiyatının yeniliği temalarında zaten kendini göstermiştir.

Sosyalist gerçekçiliğin sadece emekçi insanları değil, aynı zamanda onların çalışmalarını, eylemlerini de tasvir ettiğini belirtmek önemlidir. Sosyalist gerçekçiliğin tematik yeniliği, sadece dünya edebiyat tarihinde ilk kez, asıl yerin emekçi insanlar, mücadeleci insanlar, işçi sınıfının ve köylülüğün temsilcileri tarafından işgal edildiği gerçeğiyle değil, aynı zamanda yüksek tarih bilinci ve tematik çıkarlarının olağanüstü genişliğiyle de ifade edilmektedir.

F. Engels, 1859 yılında Lassalle’a yazdığı bir mektupta, geleceğin draması “Franz Fon Zikingen” hakkında, en önemli özelliklerinden biri olarak “tarihsel içeriğin bilinci” olarak adlandırmıştır. Bu tarihsel içerik bilinci sosyalist gerçekçilik literatüründe açıkça kendini göstermektedir. Sosyalist gerçekçilik edebiyatı, her şeyden önce, “bugünün görkemli fenomenlerini ve süreçlerini” tasvir eder. İlk olarak dikkatini Sovyet gerçekliğinin önde gelen karakterlerine ve olaylarına, işçilerin, köylülerin ve onların aydınlarının yaşamının, işinin ve mücadelesinin belirleyici iş ve yönlerine odaklar. Halkın mücadelesine yardımcı olan, çıkarlarını ve isteklerini karşılayanları yeniden üretir. Böylece M. Şolohov “*Uyandırılmış Toprak*” romanının içeriğiyle, 1930 köyündeki sınıf mücadelesiyle ilgili olayları, tarımın toplumcu temellere dönüştürülmesiyle, tarımın sürekli kolektivizasyonuna dayanan bir sınıf olarak yumruğun ortadan kaldırılmasıyla ele almıştır. A. N. Tolstoy ise “*Azap Yolu*” adlı romanında devrim öncesi aydınların en iyi temsilcilerinin halka karşı zor ve karmaşık bir yolunu somutlaştırmıştır. Toplumsal realistlerin “genel olarak ilginç” duygulara ve karakterlere, milyonlarca insanı ilgilendiren büyük tarihsel öneme sahip fenomenlere ve olaylara odaklanması, anıtsallığı sosyalist gerçekçiliğin özelliklerinden biri olarak belirleyen, birçok eserinde tezahür eden olgudur. Sosyalist gerçekçiliğin özgünlüğünü tanımlamaya çalışan A. Tolstoy’un bu durumu “anıtsal gerçekçilik” olarak adlandırması tesadüf değildir. İşçi sınıfının ve Sovyet halkının birincil ihtiyaçları ve görevleri her zaman yeni ortaya çıkan, ilerici ve dönüşen yaşamda bir şekilde kurulması ihtiyacı ile bağlantılı olmuştur. V. I. Lenin burjuva ve sosyalist devrimler arasındaki farklara atıfta bulunarak “*Burjuva devrimlerinde, emekçilerin ana görevi, feodalizmi, monarşiyi, Orta Çağ’ı yıkmak gibi olumsuz veya yıkıcı çalışmaları yürütmektir*” (1918) cümlelerini söylemiştir.

Sosyalist gerçekçilik yönteminin özü ve ruhu olan komünist ideoloji, açıkça ifade edilen ilkeler ve belirli özelliklerle kendini göstererek işçi sınıfı ve emekçi halkın çıkarlarının korunması oluşturmaktadır. Tüm emekçi insanların kendi çıkarları için mücadelelerine öncülük eden işçi sınıfının çıkarları, tüm halkın çıkarlarıyla örtüşmektedir. Böylece işçi sınıfının particiliği, nesnelliğin ve milliyetin en yüksek ifadesini temsil etmektedir.

Sosyalist gerçekçilik edebiyatının temel görevi, tüm halkla açık ve tutarlı bir şekilde bağlantılı, toplumsal gerçekçiliğin, Sovyet devletçiliğinin, Sovyet vatanseverliğinin güçlenmesi ve gelişmesi, sosyalist ideolojinin ve ahlakın oluşmasıdır. Sovyet halkının sosyo-estetik ideallerinin en eksiksiz ve doğrudan ifade edildiği olumlu kahramanı vurgulayan sosyalist gerçekçilik edebiyatı eleştirel gerçekçilikten temelde farklı yorumlanmaktadır. Bu tanıma uygun bir örnek olarak M. Şolohov'un "*Bir İnsanın Kaderi*" eserindeki Andrey Sokolov karakteri verilebilir. Buna uygun karakterler Sovyet edebiyatının kahramanları olarak sıradan insanlar, halkın en iyi temsilcileri, işçiler, köylüler ve onların aydınları, yeni tip halk figürlerinin büyük, ayrılmaz iradeli karakterleri, emek yenilikçileri, vatansever olarak bilinir. Bunlar, karakterlerinin ve hedeflerinin netliği ve kesinliği ile ayırt edilen Leninist tipteki figürlerdir. Halkla genel olarak bağı olan kahramanının yaşamının ve faaliyetlerinin temel olayı, toplumun iyiliği için çalışmak, halkın mutluluğu adına mücadele etmektir. Ayrıca "olumlu" kahramanı, kelimenin tam anlamıyla, gerçek bir insan, çalışan insanların özelliklerini ve ahlaki yapısını gösterdiği bir kişi olarak tanımlanmaktadır.

Dolayısıyla Eleştirel gerçekçiliğin olumlu kahramanları, "gereksiz insanlar" düşman toplumun baskıcı koşullarının kurbanları iken, Sovyet Edebiyatının olumlu kahramanları, tüm insanlar için mutlu, neşeli bir yaşam inşa eden ustalardır. Sovyet Edebiyatının olumlu kahramanı, gerçekliğin hakiki yüzü karşısında olduğu gibi, ideolojik, politik, teorik, ahlaki ve kültürel büyüme için geniş bir yolun açık olduğu halkın da temsilcisidir. Sosyalist gerçekçilik hareketi altında oluşturulan olumlu kahraman figürü Rus Edebiyatında olduğu gibi Dünya Edebiyatında da somut ve soyut durumlar arasındaki trajik uçurumu aşmıştır. Bu pozitif kahraman tiplmesi nesnel, günlük yaşamdır. Olumlu kahraman, halkın yerlisi, yasalarının bilimsel bir anlayışı temelinde yaşamın yaratıcısı, sosyalist gerçekliğin ve edebiyatının ürünüdür.

Sosyalist gerçekçilik edebiyatı sadece onaylayıcı değil, aynı zamanda inkâr edicidir. Bu durumda sosyalist gerçekçiliğin kurulmasının ana görevi, Sovyet toplumunu temsil eden

pozitif kahramanının tasviri ve Sovyet halkına karşı olan her şeyi yeniden üretmeye de çağrılmasıdır. Sosyalist gerçeklik, Sovyet insanının olağanüstü karakter özelliklerini belirlemiştir. Ancak Sovyet gerçekliğinde, geçmişin çelişkilerinin ve kalıntılarının bir ifadesi olarak bencillik, bireycilik ve diğer kötü özelliklerle karakterize edilen olumsuz insan türleri de vardır. Bu insanlar toplumumuzun çeşitli alanlarında da bulunur.

“Rus Gerçekçiliğinin batıdan farkı; toplumcu gerçekçilik özelliği kazanmış olması, sanatın ne olduğundan çok ne olması gerekliliği üzerinde durması, sanatın amacının toplumsal faydacılık olduğunu savunması, “güzel”i yaşamın kendisi olarak ele almasıdır” (Koç, 2011: 21). *“Bu nedenle sanatçılar yaptıkları çalışmalarda olmayan bir toplumu varmış gibi göstererek çalışan işçileri güçlü ve memnun olarak yansıtmışlardır. Toplumcu Gerçekçiler, propaganda içerikli anlatımlarıyla, kapitalist sisteme karşı tavırlarıyla ve olaylar karşısında Eleştirel Gerçekçilerle ortak fikirde olmuşlardır”* (Çiçek, 10: 2010).

Sovyet Edebiyatı, gerçeklik algısına açıkça düşman olan sosyal türleri ve halkın kafasındaki kapitalist izleri, bencillik, dar görüşlülük, mülkiyet ideolojisinin etkisi, komünist bir toplum inşa ederken engelleyen her şeyi yeniden üretir. Sosyalist gerçekçiler, yapıtlarının karakterlerini, içsel bütünlükleri içinde göstermeye çabalarken, onları çeşitli yaşam dönüşleri ve durumlarda, karakterin çeşitli yönleriyle tasvir ederler. Sovyet gerçekliği koşullarında kapitalizmin kalıntılarıyla savaşılan sosyalist gerçekçilik literatürü, sosyalist ülkelerin sınırları dışında hüküm süren kapitalist sistemi tutarlı bir şekilde teşhir etmeye çalışır.

Sosyalist gerçekçilik, yaşamdaki olumsuzluğu eleştirmek için önceki edebiyat dünyasından daha güçlü bir araçtır çünkü hiçbiri, toplumsal yasaların tipik yaşamına ve bilimsel bir derin anlayışın kapsamlı kanıtına yeteri kadar sahip değildir. Sosyalist gerçekçiliğin eleştirisi, sosyalist sistemi parçalamayı veya yıkmayı değil, güçlendirmeyi amaçlar. Dolayısıyla toplumsal gerçeklikle ilişkili olarak eleştiride hiciv, sosyalist gerçekçiliğin olumlu karakterini korumaktadır.

Temalarında canlı bir şekilde tezahür eden sosyalist gerçekçilik edebiyatının yeniliği, ideolojide daha da büyük bir güçle yansıtılmaktadır. Bildiğimiz gibi gerçekçiliğin en temel fenomenlerini seçen sosyalist gerçekçilik edebiyatı, onları insanlık tarihindeki en demokratik ve tutarlı devrimci sınıf olan işçi sınıfının komünist ideolojisi açısından değerlendirir. Gerçekçiliğe yönelik bu yeni tutum, kendisini eleştirel gerçekçilik

edebiyatı da dahil olmak üzere önceki hiçbir edebiyatın sahip olmadığı ve sahip olamayacağı en yüksek devrimci bilinç ve etkinlik olarak gösterir. V. I. Lenin “*İnsan bilinci sadece nesnel dünyayı yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda onu yaratır*” demiştir (Frolov,1981: 445).

V.I. Lenin’in bu konumu, sosyalist gerçekçiliğin en önemli özelliklerinden olan, tarihsel bilincini, hayata karşı kullandığı aktif müdahalesini, komünist yetiştirilmedeki muazzam rolünü açıklamaktadır. Sosyalist gerçekçilik yönteminin özü ve ruhu olan komünist ideoloji, açıkça ifade edilen ilkeler ve belirli özelliklerde kendini göstermektedir. Sosyalist gerçekçilik edebiyatının önde gelen ilkesi, işçi sınıfıyla, emekçi halkın bilinçli, açık ve tutarlı iletişim ve çıkarlarının korunması olmuştur.

Dolayısıyla tüm emekçilerin kendi çıkarları için mücadelesine öncülük eden işçi sınıfının çıkarları, tüm halkın çıkarlarıyla örtüşmektedir. Ve bunun bir sonucu olarak, işçi sınıfının yandaşlığı, nesnelliğin ve milliyetin en yüksek ifadesi olmuştur diyebiliriz.

Sosyalist gerçekçilik edebiyatının komünist ideolojik doğası, derin anlamını toplumcu yurtseverliğinde bulmaktadır. Toplumculuğun zaferlerinin bir sonucu olarak Sovyet sosyal ve devlet sistemi temelinde ortaya çıkan, gelişen ve güçlenen vatanseverlik, Sovyet toplumunun güçlerinden biri haline gelmiştir. Sosyalist gerçekçilik edebiyatı ve kahramanları iyimserlik adı altında karakterize edilir. İnsanlar tahmin ettiğimiz gibi doğaları gereği bazen kötü bazen de iyi bir ruh haline bürünebilirler. Sosyalist gerçekçilerin iyimserliğini, emekçilerin ve halkın ekonomik ve manevi umutların olduğu materyalist farkındalık belirlemektedir.

Dolayısıyla sosyalist gerçekçilikte iyimserlik, geçmişteki edebiyat dünyasındaki iyimserlikten daha tutarlıdır. Yaşamı onaylayan ilkeler, umutlar, emekçilerin gücüne olan inanç, tüm yazarların ve sosyalist gerçekçiliğin oluşturduğu tüm eserlerinin karakteristiği olmuştur. Buna örnek olarak yine M. Şolohov’un “*Uyandırılmış Toprak*” eseri örnek verilebilir.

Sosyalist gerçekçilik, eski edebiyatın hümanist geleneğini sürdürmektedir. Gerçekliğe karşı yeni bir tutumun ifadesi olarak sosyalist gerçekçilik edebiyatı, toplum ve hümanizm ile karakterize edilmektedir. Toplumsal hümanizm, sömürücü bir toplumun koşullarıyla bağdaşmayan işçilerin yerel toplumsal çıkarlarının savunulmasını destekler. Toplumsal hümanizm, bir kişinin en yüksek değer olarak tanınması olarak adlandırılır. Bu hareket

insanların toplumsal ve ulusal eşitliğini, her türlü sömürü ve şiddetten arınmış halkların kardeşliği, dünya barışı ve komünizm için mücadeleyi onaylar. Toplumsal hümanizm, işçilerin sömürülmesine, toplumsal eşitsizliğe, ulusal ayrımcılığa dayalı kapitalist dünyayı desteklemez. Toplumsal hümanizm, eleştirel gerçekçilik edebiyatının ileri sürdüğü hümanizmden daha yüksek, yeni nitelikte bir hümanizm olarak açıkça ortaya çıkar. Sosyalist gerçekçiliğin bir özelliği olarak toplumsal hümanizm, kendisini çeşitli şekillerde ifade eder. M. Gorki'nin çalışmasında, işçi sınıfının tam teşekküllü bir yaşam efendisi olarak tanınması ve onaylanması, tüm emekçilerin lideri ve burjuvaziye karşı nefreti olarak ifade edilirken V. Mayakovskiy'nin çalışmasında ise bu durum Sovyet halkının çalışmalarını, günlük yaşamı, kapitalist ülkelerin ezilen halklarına sempati ve emekçi halkların uluslararası dayanışma çağrıları ile kendini gösterir. Sosyalist gerçekçilik edebiyatının hümanizmi, tüm halkların ve ulusların mutluluğu, ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılması için verdiği mücadelede kendini ifade eder. Sosyalist gerçekçilik, önceki ilerici edebiyattan yalnızca tasvir edilen fenomenlerin seçimi ve değerlendirilme ilkeleriyle birlikte yeniden üretim yani sanatsal tipleştirmenin doğasında da farklılıkları ortaya koymaktadır.

Sosyalist gerçekçilik için F. Engels tarafından üretilen tipik karakterlerin tipik koşullarda doğru ve yeniden tasarlanmasına ilişkin verilen genel gerçekçilik formülü hala devamlılığını sürdürmektedir. Ancak bu genel formül, yeniden üretilebilir.

Tipik karakterlerin ve gerçeklik fenomenlerinin özünün ve bunun içinde en çeşitli tipleştirme yöntemlerinin, sanatsal araçların ve biçimlerin kullanılması için maksimum olasılıkların daha tutarlı bir şekilde kanıtlanması anlamında sosyalist gerçekçilikte zenginleştirilmiştir. Sosyalist gerçekçiliğin temsilcileri, Marksist-Leninist toplumsal gelişme anlayışından hareketle, toplumun itici güçlerini açıkça görmekte, yaşamın nereye gittiğini, içinde neyin yaratılıp yok edildiğini, öncü eğilimlerinin neler olduğunu açıkça anlamaktadır. Bu, önceki ilerici edebiyatın başarılarını sürdüren ve derinleştiren Sosyalist gerçekçiliğin, gerçeklik fenomenlerini yalnızca somut bir biçimde, toplumsal koşullandırmada değil, aynı zamanda devrimci gelişmelerinde de yeniden ürettiği belirlenmiştir. Marksist-Leninist dünya görüşüne dayanan sosyalist gerçekçilik yöntemi, gerçekliğin karakterlerini ve fenomenlerini, tüm iç çelişkileriyle, kendi iç bağlantılarının bütünlüğü içinde, dönemin genel yasalarının özel bir ifadesi olarak tasvir etme olasılığını oluşturur. *“İngiliz yazar Jack Lindsay, gerçekliğin bu tasvirini, toplumculuğa doğru bir*

hareket olarak sınıf mücadelesinin bilinçli bir üretimi olarak adlandırır” (Revyakin, 1959).

Sosyalist gerçekçilik, yalnızca önceden tanımlanmış fenomenlerin ve karakterlerin tutarlı bir şekilde doğru ve yeniden üretilmesini değil, aynı zamanda yeni ortaya çıkan yapım aşamasında büyüyen bir karakter olarak şartlanmaktadır. Sosyalist gerçekçilik yöntemi, yetenekleri bakımından eski edebiyatın tüm sanatsal yöntemlerini aşar. Eşit yetenek ve becerileriyle gerçekliğin en doğru ve tutarlı gerçekçi tasvirini sağlar. Sosyalist gerçekçilik, gerçekliğin zirvesidir. Sosyalist realistler tarafından kullanılan bu tanımlama gerçekçi biçimdir. Bu biçime dönerek, sosyalist gerçekçiler, yaşam kalıplarını içsellikle birlikte dışsal ifadenin de oranlarını koruyarak tasvir ederler. Doğrudan gerçekçi biçim, sosyalist gerçekçiliğin önde gelen, baskın biçimidir fakat tek değildir. Gerçekliğin çeşitliliği ve yeniden üretiminin çeşitli amaçları, gerçekçi ifadesinin eşit olmayan biçimlerini belirlemektedir. Gerçekliği devrimci gelişiminde, yani kendi doğasındaki yasalarının tüm karmaşıklığı ve eksiksizliğinde yeniden üreten sosyalist gerçekçiler, çeşitli ideolojik, tematik görev ve hedeflere uygun olarak, çeşitli sanatsal tipleştirme yöntemleri ve biçimleri kullanırlar. Gelişen gerçekliğin önde gelen eğilimlerinin lideri olan sosyalist gerçekçilik, devrimci romantizmin ayrılmaz, organik bir parçasını içeren gerçekçilik olarak kendini gösterir. Sosyalist gerçekçiliğin devrimci romantizmi, toplumcu gerçekçilerin Marksist-Leninist anlayışından yola çıkarak, sosyalist gerçekliğin kahramanlarını gerçek hayattaki eylemlerinin ve hayallerinin etkisiyle, yeni ve eskiyle tutarlı bir mücadelede devrimci gelişiminde sosyalist gerçekliğin kahramanlarını çizdikleri gerçeğiyle belirlenmektedir.

Devrimci romantizm sanatsal bir yöntemdir. Değerlerinin çoğuna rağmen, gerçeklik fenomenlerinin algılanması ve yeniden üretilmesinde kendi içinde açık öznelcilik eğilimleri taşır ve bu nedenle sosyalist gerçekçilikten önemli ölçüde farklılık gösterir. Sosyalist gerçekçiliğin devrimci romantizmi, Marksist-Leninist dünya anlayışıyla hareket eden toplumcu gerçekçilerin, bu akımın kahramanlarını, gerçek eylemlerinin ve hayallerinin birliğinde, yeni ile eski arasındaki mücadelede, toplumcu gerçekliğin kahramanlarını tasvir etmeleri gerçeğiyle belirlenir. Sosyalist gerçekçilik, Sovyet halkının tarihsel yapılarının yaratıcılığı yeni bir yaşamın inşa edilmesinde romantizmin, güzelliğin, şiirin toplumsal yapı umutlarını yeniden üretmek için tasarlanmıştır. Ve bu, toplumsal gerçekçiliğin doğasında bulunan devrimci romantizmin temelidir. Başka bir

deyişle, romantizm yaşamın ve sosyalist gerçekçilik yaratan sosyal sınıfın görüşlerinin doğasında vardır bu nedenle romantizm toplumsal gerçekçiliğin ayrılmaz bir parçasıdır. Devrimci romantizm, sosyalist gerçekçiliğin herhangi bir çalışmasında kendini gösterir. Devrimci romantizmi yalnızca sosyalist gerçekçiliğin ayrılmaz bir parçası olarak ilişkilendirmek yanlış olur. Devrimci romantizm, geçmişle ilgili sosyalist gerçekçilik eserlerinde de kendini gösterir. Geçmiş tasvir ederken, sosyalist realistler onu ilerici ve muhafazakâr eğilimlerin mücadelesinde, ileri başlangıçların zaferinde, önemli düzenlerde ve geleceğe karşı durdurulamaz bir hareketle betimlerler. Bu duruma örnek olarak A.N. Tolstoy'un (Пётр I) "*I. Petro*" adlı romanı verilebilir. Sosyalist realistler, kahramanları yeni ortaya çıkan ve büyüyen nesnel olarak gelişen bir yaşam sürecinin tipik eğilimlerinin doğal bir ifadesi olarak tasvir ederler. Geleceğin hayallerini, günümüzün önde gelen trendlerinin gelişimi olarak, bilimsel, bilinçli bir bakış açısı olarak resmetmektedirler. Böylece Sosyalist gerçeklik uluslararası bir olgu olarak kabul edilmektedir. Gerçekliğin ortaya koyması gerektiği beklentilerden ve devrimci edebiyatın ilerici gelişiminin doğal bir sembolü olarak oluşmuştur. Rus Edebiyatında geniş yer bulmuş olsa da bir kişi, toplum ya da devlete ait kalmamış farklı ülke edebiyatlarında da kendisine yer bulmuştur. Temelde toplumsal gerçekçilik ve sosyalist gerçekçilik birçok ortak noktaya sahiptir. İki edebi akım da farklı ülke edebiyatlarında yer bulmuş, toplumu temel almışlardır. Ortak konu olarak ağırlıklı insan ve insanın sorunları gibi yaşamdan olayları incelemeyi amaç bilmişlerdir. Bu akımlar yalnızca edebiyat alanında sınırlı kalmayıp resim ve tiyatro gibi diğer sanat dallarında da yer bulmuştur. Ancak bu iki birbirine çok benzeyen akım bunca ortak noktaya rağmen birbirlerinden ayrı ele alınması gereken akımlardır. İdeolojik bağlamda sosyalist gerçekçilik bir propaganda aracı olmuş ve bu alanda etkili bir olgu olarak kullanılmıştır, bunun yanı sıra toplumsal gerçekçilik bir ideolojiye bağlı kalmamış bu alanda özgür bir yol çizmiştir. Toplumsal gerçekçilik, halk savunuculuğu anlamında gerek devlet gerekse sistem eleştirisi yapabilen objektif bir bakışa sahiptir. Sosyalist gerçeklik ise devletlerin propaganda sembolü olduğundan halk devlet ilişkisi anlamında taraf olmaktan öteye gidememiştir. Bu bağlamda aynı temellere sahip olan bu iki farklı edebi akım ciddi anlamda ayrılmaktadır. Ülkemizde de sıkça karıştırılan bu iki akım aslında birbiriyle özdeşleştirilmemelidir.

2. BÖLÜM

İVAN SERGEYEVİÇ İ.S. TURGENYEV VE ORHAN KEMAL

2.1. İVAN SERGEYEVİÇ İ.S. TURGENYEV'İN HAYATI VE SANATI

Yazar, Rusya'ya bağlı Oryol şehrinde 28 Ekim 1818'de dünyaya gelmiştir. Ailesi soylu asillerdendir. Babası hafif süvari subayı olan Sergey Nikolayeviç, annesi ise zengin toprak sahibi Lutovinov ailesinden Varvara Petrovna Lutovinovna'dır. Babası Sergey İ.S. Turgenyev savurgan hayatı yüzünden maddi olarak zor zamanlarında kentin soylu ve varlıklı ailelerinden birine mensup Varvara Petrovna ile tanışmış ve kısa süre sonra evlenmiştir. Bu evlilikten üç çocukları olur. Sergey Nikolayeviç, ailesine ve çocuklarına düşkün bir baba değildir. Annesi ise çocuklarına düşkün biridir, fakat köylülerine karşı despottur.

Bunların yanı sıra anne Varvara Petrovna çocuklarının eğitime fazlasıyla önem verir. Çocuklarının eğitimi için en iyi Fransız ve Alman öğretmenleri tutar. Oğullarıyla genellikle Fransızca konuşmaya önem verir. Varvara Petrovna aynı zamanda Rus edebiyatına ilgisi olan bir okuyucudur. Özellikle Nikolay Karamzin, Vasili Jukovski, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin ve Nikolay Vasilyeviç Gogol hayranıdır.

İ.S. Turgenyev, dokuz yaşına kadar Oryol bölgesindeki Spasskoye-Lutovinovo mülkünde yaşamıştır. 1827'de İ.S. Turgenyev'in ailesi, çocuklarına daha iyi bir eğitim verebilmek amacıyla Moskova'ya taşınmıştır. Başta çocuklar eğitimlerini yatılı okullarda devam etmiş, daha sonra ise eğitimleri özel öğretmenler tarafından verilmiştir. İ.S. Turgenyev, çocukluktan beri İngilizce, Fransızca ve Almanca da dâhil olmak üzere çeşitli yabancı dillere hâkimdir. 1833'te, sadece on beş yaşında olan İ.S. Turgenyev, Moskova Üniversitesine girmeye hak kazanmıştır. Ancak bir yıl sonra abisinin askeri okulu kazanmasından dolayı ailenin St. Petersburg'a taşınması gerekmiş ve İ.S. Turgenyev'de eğitimini St. Petersburg Üniversitesi'nde devam ettirmiştir.

Yazar o dönemlerde Rusya'da bulunan üniversitelerdeki eğitimlerin yetersiz olduğu kanısı ile eksikliklerini de göz önünde bulundurarak yurt dışında eğitim almaya gitmiştir. Bu amaçla 1838'de Berlin'de iki yıl boyunca Profesör Werder yönetimindeki Hegel sistemi başta olmak üzere antik diller, tarih ve felsefe üzerine eğitim almıştır. İ.S. Turgenyev Berlin'de Granovskiy, Frolov, Bakunin ile yakınlaşmış ve zaman buldukça Berlinli profesörlerin derslerini dinlemiştir.

Ancak, onu yurt dışına gitmeye iten sadece bilimsel çıkarlar değildir. Doğası gereği hassas bir ruha sahiptir. Bu özelliğinden dolayı toprak sahiplerinin hırsları karşısında ezilen serflerin çektiklerine daha fazla dayanamayıp ülkeden uzaklaşmıştır. Yurt dışında geçirdiği iki yıl boyunca Fransa, İtalya, Almanya ve Hollanda'da bulunmuştur. Ana vatanına dönüşünü ise 1841'de gerçekleştirmiştir. Rusya'ya döndüğünde artık tam anlamıyla bir “batılı” ve aynı zamanda koyu bir toprak köleliği karşıtı bir kişiliğe sahip olmuştur.

1843 yılında ünlü Rus eleştirmen Vissarion Belinskiy ile yolları kesişmiş ve aynı yıl yazdığı (*Пapaua*) “*Paraşa*” adlı poeması eleştirmen tarafından beğenilmiştir. Eleştirmene ve çevresine olan yakınlığı o kadar ilermiş ki 1846'da Belinski'nin oğlunun vaftiz babası dahi olmuştur. 1 Kasım 1843 tarihinde hayatının seyrini değiştiren kadın olan Pauline Viardot ile tanışmıştır.

İ.S. Turgenyev kişisel hayatında pek başarılı değildir. Gayrimeşru kızı dışında hiç çocuğu yoktur. Bilinen en büyük aşkı, tanıştığı yıllarda evli olan Paulina'dır. Bu yakınlaşma yazarı bir daha yurt dışına çıkarmıştır. 1871'de Paulina Viardot için Paris'e taşınmıştır. Yurt dışında İ.S. Turgenyev okuyucular tarafından önemsenen bir yazardır. Avrupalı okuyucular, A.S. Puşkin, N.V. Gogol gibi birçok ünlü ünlü Rus yazarlarının eserleri ile İ.S. Turgenyev'in çevirileri sayesinde tanışmıştır.

İ.S. Turgenyev'in hayatı bazen trajik, bazen de heyecan vericidir. Yaşamı boyunca Rusya'ya olan ilgisini hiç koparmamıştır. Rus halkının sıkıntılarını ve kederlerini kaleme alarak bazı konuların değişmesi için öncülük etmiştir. Edebiyat dünyasında İ.S. Turgenyev reformcu bir yazar, eserleri ise yeni bir nefes olarak adlandırılır.

Özellikle annesinin baskısı altında geçen çocukluğu, gençlik yılları, eğitim hayatı, edebi yolculuğuna ciddi ölçüde yön vermiştir. Serfleri savunduğu için zaman zaman annesi tarafından ciddi cezalara maruz kalmış, zengin ve varlıklı olmasına rağmen mirastan mahrum kalma noktasına gelmiştir. Bu durum yazarda derin izler bırakmıştır. Annesi vefat ettikten sonra tüm gücüyle köylülerin yaşam şartlarını iyileştirmek için çabalamış ve emrindeki tüm serflere özgürlüklerini bağışlamıştır. Bu faktörler yazarın kişiliğinin oluşumuna ve edebi eserlerine yoğun bir şekilde tesir eder.

İ.S. Turgenyev için edebi kariyerinin başlangıcı, gençlik yıllarında (1834) yazdığı ilk aşk şiiri (*Степо*) “*Steno*”dır. Rusya'ya döndüğü sıralarda yazdığı “*Пapaua- Paraşa*” adlı poemasını “T.L.” takma adı ile 1843 yılında yayımlamıştır. Belinskiy ile olan

arkadaşlıkları İ.S. Turgenyev'in yeni şiirler ve öyküler yayımlamasına vesile olmuştur. Bunlardan bazıları: (*Пон*) "*Pop*", (*Бремѣр*) "*Bretyor*", (*Три портрета*) "*Tri Portreta*" vs.

1847'de arkadaşı Belinskiy'yle Fransa'daki Şubat Devrimi'ne tanık olmalarına sebep olan yurt dışı seyahatleri gerçekleşir ve o dönemlerde nesre yönelir. "*Современник–Sovrimennik*" dergisinde, "*Avcının Notları*" eserine dönüşecek olan "*Hor i Kalinyç*" hikâyesi yayımlanmıştır. Bu hikâye yazar için beğenilen geri dönüşlere vesile olur. Eserin beğenilmesi ve okuyucudaki etkisi her geçen gün daha da artar. 1850 yılında yine aynı dergide eleştirmen olarak çalışır. Edebi hayatı yalnızca yetişkinlere yönelik olarak kalmaz. Eserlerini genellikle gerçek hayattan gözlemleri ile şekillendirir. Gençliğinde avcılık ile de ilgilendiği bilinmektedir. 1852 yılında yazdığı ve "*Современник–Sovrimennik*" dergisinde yayımlanan "*Mumu*" adlı eserindeki "Ev sahibesi" karakterini annesinin yapısal özelliklerinden esinlenerek yaratır. Yine aynı yıl, avcılık anılarından esinlenerek yazdığı "*Avcının Notları*" adlı eseri ile dikkatleri üzerine çekmeyi başarır. Yazar bir dönem tiyatro yazarlığı ile de uğraşmıştır. Yazdığı bazı eserleri tiyatrodaki halkın beğenisine sunulmuştur. Kronolojik olarak tiyatro eserlerinin bazıları: "*Где тонко, там и рвётся- Gde tonko, tam i rvyotsiya*" (1848), "*Нахлебник- Nahlebnik*" (1848), "*Холостяк- Holostyak*" (1849), "*Месяц в деревне- Mesyats v Derevne*" (1850), "*Провинциалка- Provintsialka*" (1851) olarak bilinmektedir.

21 Şubat 1852 tarihinde İ.S. Turgenyev'i derinden etkileyen bir olay yaşanır. Yazarın büyük hayranlık beslediği N. V. Gogol'un ani ölümü, yazarda derin izler bırakır. Gogol'un ölmeden on gün önce "*Ölü Canlar*" eserinin ikinci bölümüne ait el yazmalarını yakması ve eserin edebiyat okurlarına ulaşmadan yazar tarafından imha edilmesi de bu trajik olayı daha da üzücü boyutlara ulaştırır.

Bu ölüm üzerine İ.S. Turgenyev dayanamaz ve Gogol'a övgüler yağdıran ve devrim izleri taşıyan yazı çalışması hazırlar. Bu yazıyı yayımlanması için çeşitli gazetelere gönderir. Ancak o dönem bu tip konularda çok temkinli davranan sansür komitesi devrim sembolleri taşıyan bu çalışmanın yayımlanmasına engel olur. Buna rağmen yazısını yayımlatır ve dikkatleri üzerine çeker. Dünyayı saran ayaklanmalar ve devrim hareketliliğinin olduğu dönemlerde böyle bir yazıya imza atmış olması ona ceza verilmesi gibi kaçınılmaz bir sonuca yol açar. Bir ay gözaltında tutulduktan sonra Spasskoye malikânesine sürgün edilir. Yurt dışına çıkışı yasaklanır, bu yasak 1856 yılına kadar sürer.

Bir nevi hapis hayatı yaşamıştır. Fakat bu durum onu yazarlık anlamında köreltmemiştir. Edebi anlamda durmamış, birçok yazı kaleme almış ve çalışmalarını devam ettirmiştir. Bu dönemde “*Mumu*”, “*Rudin*” gibi önemli eserleri kaleme almıştır. Yurt dışı yasağının sona ermesinden sonra ülkeyi iki yıl terk etmiş ve Avrupa’da bulunmuştur. 1858 yılındaki dönüşünden sonra çok ateşli tartışmaları tetikleyecek, birçok eleştiri almasına sebep olan “*Asya*” adlı eseri yayımlanırken 1859 yılında “*Дворянское гнездо- Dvoryanskaya Gnezdo*” 1860 yılında da “*Накануне- Nakanune*” adlı eserleri yayımlanmıştır.

Bu yıllarda yazar N. Nekrasov ve N. A. Dobrolyubov gibi radikal yazarlar ile görüş ayrılıkları yaşamış ve onlardan uzaklaşmıştır. Hatta L. N. Tolstoy ile yaşadıkları bir tartışma sonucunda düelloya davet edilmiştir. Sonraları bu düello İ.S. Turgenyev’in kayıtsız kalması ve Tolstoy’un özür dilemesi ile barışla sonuçlanmıştır. 1862 yılında edebiyat dünyasında eşi benzeri görülmemiş bir başarı getiren, aynı zamanda yazara çok ağır eleştirilerin de yöneltmesine vesile olan “*Babalar ve Oğullar*” romanı yayımlanır. Eser nihilizm akımını Rus Edebiyatında ele alan ilk romandır. Belirli bir muhafazakâr kesim tarafından nihilizmi gençliğin önüne sermek ve özendirmekle suçlanır. Bunun gibi edebi kariyerinde aldığı sayısız eleştiriye rağmen gençler arasında sevilen ve eserleri okunan bir yazar olmayı başarmıştır. Ancak eleştiriler yazarın üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır. Tüm bu sıkıntılı zamanlarda İ.S. Turgenyev, üzerindeki baskıdan bunalır, edebi faaliyetten vazgeçmeyi ciddi şekilde düşünür. İ.S. Turgenyev hakkında yorum yapanlar yalnızca eleştirmenlerden ibaret değildir. Kendisi gibi yazar olan F.M. Dostoyevski’nin “*Eccinler*” adlı eserinde de İ.S. Turgenyev’e yönelik eleştiriler yer bulur.

“Dostoyevski’nin diğer romanlarından farklı olarak Ecinni’lerde karikatür öğeleri çoktur. Kurbanların en ünlüsü, tek karşılık verebilecek durumda olanı İ.S. Turgenyev’dir. Acı bir eleştiridir bu. Dostoyevski, Karmazinov’un kişiliğinde, rakibinin görünüşü ve tavırlarını alaya almış, edebi deyişinin yapmacık yanlarını gülünçleştirerek taklit etmiş ve İ.S. Turgenyev’in gençliğinde fırtınadan korkup denizcilere, gözlerinde yaşlarla annesinin tek oğlu olduğunu söyleyerek önce kendisini karaya çıkarmalarını yalvardığı yolundaki eski söylentiye yeniden ortaya çıkarmıştır. İ.S. Turgenyev bu hakaretlere pek aldırmamış göründü. İşin tuhafı, İ.S. Turgenyev’in en şiddetle reddettiği şey karikatürün bizce en doğru ve az saldırgan olanıydı. Dostoyevski’ye göre, İ.S. Turgenyev gibi yarı-Avrupalılaştırmış Rus liberallerinin, nihilistlere karşı durumu geçen asrın ülkücülerinin durumu gibiydi ve Karmazinov, Stephan Trifimoviç gibi, inançtan çok gösteri nedeniyle nihilistlere yakınlık duyan biri olarak gösterilmişti. Karmazinov’un adı Fransızcadaki cramoisi

(koyu kırmızı) sözcüğünün Rusça şeklini hatırlatıyordu. Bir İngiliz romancısının kızıkların dostu olan birine “Mr. Pink” (pembe) demesi gibi bir şeydi. Bu suçlama önem kazandı ve iki romancı arasındaki, daha önceki bölümde sözünü ettiğimiz ünlü edebi kavgada unutulmayan ve affedilmeyen bir suçlama haline geldi” (Carr, 1931: 216-217).

1863 yılında Almanya’ya gider ve burada Batı Avrupa’nın seçkin yazarlarıyla tanışma fırsatı bulur. İ.S. Turgenyev tiyatronun yanı sıra çevirmenlikle de uğraşır. Editör ve danışman olarak çalışıp, Rusçadan Almancaya ve Fransızcaya çeviriler yaparak Rus edebiyatının tanıtımında önemli bir rol oynar. Ayrıca, William Shakespear’in (“Kral Lear”, “Hamlet”, “Macbeth”), George Gordon Byro’un (“Darkness”), Johann Wolfgang von Goethe’nin (“Roma Ağıtları”), Charles Perrault’un (“Büyücü”, “Les Fées”, “Cendrillon ou la Petite Pantoufle de verre”, “Le Maître chat ou le Chat botté”) vs. gibi ünlü isimlerin eserlerini Rusçaya çevirmiş, Rus okuyucusunun beğenisine sunmuştur.

Avrupa’nın en popüler ve okunan Rus yazarından biri olmuştur. 1879’da Oxford Üniversitesi fahri doktor unvanını almıştır. 1870’lerin sonunda ve 1880’lerin başında hem yurt içinde hem de yurt dışında popülaritesi hızla artan bir yazar olmuş ve eleştirmenler tarafından yüzyılın en iyi yazarlarından biri olarak kabul edilmiştir.

Ağustos 1883 yılında Fransa’nın Banliyö şehrinde ağır bir hastalık sonucu vefat etmiştir. Yazarın vasiyeti üzerine cenazesi St. Petersburg şehrindeki Volkovo mezarlığına defnedilmiştir.

2.2. ORHAN KEMAL’İN HAYATI ve SANATI

Gerçek adı Mehmet Raşit Öğütçü olan Orhan Kemal 1914 senesinde Adana’nın Ceyhan ilçesinde doğmuştur. Babası Avukat Abdülkadir Kemali Öğütçü Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. Abdülkadir Kemali Bey Ahali Cumhuriyet Fırkası ve Ahali gazetesi gibi muhalif organların da kurucusudur. Kurduğu muhalif parti ve gazete kapatıldıktan sonra yakalanıp İstiklal Mahkemelerinde yargılanacağı haberini alan Abdülkadir Kemali vatanını terk etmek zorunda kalmıştır. Geleceğin yazarı, henüz ortaokulu bitirmemişken, kendisini önce Suriye sonra da Lübnan’a sürüklenmiş bulur. Yurt dışında bulunduğu süreçte zor zamanlar geçirmiş, aç kalmış ve ailesine destek olmak için çalışmıştır. Bulaşıkçılık, garsonluk yapmış sonraları ise matbaada çalışmaya başlamıştır. Ancak bir yıl sonra vatan özlemine dayanamamış, ülkeye dönmüştür. Ülkeye döndüğünde bir pamuk fabrikasının deposunda işçi olarak çalışmıştır. Daha sonraları ise

ona hayat arkadaşlığı yapacak olan, kendisi gibi fabrika işçisi, Nuriye Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten dört çocuğu olmuştur.

Bu yıllarda gördüklerinden ve deneyimlerinden yola çıkarak “*Küçük Adamın Romanı*” başlığı altında otobiyografik romanlarının temelini oluşturmuştur. Bunlar: “*Baba Evi*” (1949), “*Ekmek Kavgası*” (1949), “*Avare Yıllar*” (1950), “*Cemile*” (1952) vs.

Bu eserlerin kahramanları, Orhan Kemal’den önce bu kadar geniş bir şekilde işlenmemiştir. Bu kahramanlar alt tabakaya mensup insanlardır: işsizler, çöpçüler, günlük işçiler vb. Bu kahramanlar ekmek parası kazanma telaşı içinde olan kimselerdir. Bu tarz insanlar dünyada yadsınamayacak sayıdadır. Bu insanları eserlerinde yansıtmaları bizlere, toplumsal gerçekçi bir yazar olduğunun en net ispatı olmuştur. Orhan Kemal’in sosyal gerçekçiliği Türk Edebiyatına entegre olmuş, Türk halkının koşulları çerçevesinde ilerlemiş bir gerçekliktir.

“Gerçekçilik bağlamında sadece tanık olmayı yeterli bulmayan Orhan kemal, bozuk düzenin ortadan kaldırılması için yazarın yol yöntem göstermesi gerektiğine inanır. Orhan Kemal, bu düşünceleriyle Toplumcu Gerçekçilik in içindedir. Fakat onun romanlarında yukarıda söylenildiği şekliyle, yol gösteren, insanları bozuk düzenden nasıl kurtaracağını eylemleriyle veya sözleriyle ortaya koyan idealize tipler bulamayız. Bu yönüyle de Toplumcu Gerçekçi sınırların dışına çıkar” (Narlı, 2020: 35).

Zamanı geldiğinde vatani görevini yapmak için askere gitmiş, burada okuduğu kitaplardan ötürü komünizmi yaymaya çalışmak gibi suçlamalara maruz kalmıştır. Ve beş yıl hapis cezası almıştır. Kayseri’de hapishanede bulunduğu zamanlarda ilk şiiri olarak sayılabilecek olan “*Duvarlar*” şiiri “*Yedigün*” dergisinde yayımlanmıştır. 1939 yılında ülkeye dönen babasının girişimleri ile Bursa Cezaevine nakledilmiştir. Daha sonra Bursa Cezaevinde Türk Edebiyatının diğer bir önemli kalemi olan Nazım Hikmet ile tanışmıştır. Tıpkı kendisi gibi Nazım Hikmet de komünizm suçlamaları ile karşı karşıya kalmıştır. Nazım Hikmet ile tanışması yazarın edebi hayatı için bir dönüm noktasıdır. Hapisteyken tanışmanın ötesinde oda arkadaşlığı da yapmışlardır. Hapishane şartlarında kendisini geliştirmeye devam etmiş bizzat Nazım Hikmet’ten Fransızca, felsefe ve siyaset üzerine eğitim almıştır. Bir nevi Orhan Kemal’i roman ve öykü alanında çalışmalar yapmaya teşvik eden Nazım Hikmet olmuştur. “*Onsekiz Yaş*” romanı ilk düz yazı denemesi olarak sayabiliriz.

Öykü alanında ilk eserlerini “*Bacaksız Orhan*” takma adı ile yayımlar. Düz yazı alanında ilk yazısı olan “*Balık*”, “Yeni Edebiyat” dergisinde yayımlanmıştır. “*Balık*” eseri, sonraları “*Baba Evi*” romanında bir bölüm olarak okuyucunun karşısına “Yeni Edebiyat” dergisi sayesinde çıkmıştır. 1942 yılında kendi adını kullanarak yazdığı ilk eserleri “Yürüyüş” dergisinde yayımlanmıştır. 1943 yılında serbest bırakıldıktan sonra Adana’ya dönmüştür. Burada hamallık gibi birtakım işlerle uğraşmış, sonraları Adana Verem Savaş Derneğinde kâtiplik yapmaya başlamıştır. Ancak hapis hayatından sonra girdiği hiçbir işte başarılı olamamıştır. Bu yaşam zorluğu arasında 1950 yılında varını yoğunu satıp İstanbul’a yerleşmeye karar vermiştir. Yazarın hayatında bu dönemin de etkisi çoktur. İstanbul yılları tam anlamıyla Orhan Kemal için kalemi sayesinde hayatta kalabildiği bir dönem olur. Çoğunlukla borç içinde bir dönem olmasına karşın edebi anlamda adeta bir fabrika gibi çalışmıştır.

İstanbul’da yaşadığı süreçteki “*Sarhoşlar*” 1951, “*Cemile*”, “*Çamaşırcının Kızı*” 1952, “*Bereketli Topraklar Üzerine*” 1953, “*72. Koşuş*” 1954, “*Hanımın Çiftliği*” 1961, “*Eskici ve Oğulları*” eserlerini sırası ile yazmış ve yayımlamıştır.

Sosyal gerçekçi yazar eserlerinde genellikle fakir kesimi ana konu olarak ele alır ve bu kesimin dertlerine eğilen bir kaleme sahiptir. Hikâyelerini hayattan alan, adeta halk için yazan bir yazar olur. Toplumsal gerçekçilik konusu ve alt kesimi eserlerinde fazla işlemesinden ötürü hakkında soruşturma dahi açılır. Muhalif bir tavır takındığı eserlerinde açıkça ortaya çıkar.

Orhan Kemal'in çocukluğundan itibaren yaşamış olduğu çok zor koşullar, onun çevresinde yaşanan sorunlara daha duyarlı olmasını sağlamıştır. Öğrenimini tamamlama fırsatı bulamadan küçük yaştan beri çok farklı işlerde çalışmak zorunda kalması, hapisane hayatı (Nazım Hikmet'le tanışması), ailesini geçindirme konusunda yaşamış olduğu güçlükler yazarı daha çok yazmaya itmiş, çok sayıda eser ortaya çıkarmasına neden olmuştur. Orhan Kemal, yazar ve aydınlarla yönelik baskıların yoğunlaştığı tek parti ve soğuk savaş yıllarında tüm baskılara rağmen eserlerinde özellikle köyden kente göç eden yoksulların, gecekonduarda yaşayan işçilerin yaşadıkları zorlukları ısrarla anlatmaya devam etmiştir. Bu anlatım, sadece gördüklerini yansıtmakla kalmamış, yoksulluktan ve ezilmişlikten kurtuluşun mümkün olduğunun da altını çizmeyi görev bilmiştir (Candaş, 2014).

“*Eskici ve Oğulları*” eseri Adana bölgesinin halkını, yaşam şeklini, çektikleri sıkıntıları ve Adana ağız ile çeşitlenen diyaloglarıyla tam anlamıyla halktan bir eserdir. Orhan Kemal’in en büyük kaygılarından biri de halkın anlayacağı halktan kelimeler ile eserlerindeki anlaşılabilirliği arttırmak olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebeple eserler sıklıkla

yöresel veya bölgesel kelimeler ile harmanlanır. Özellikle “*Eskici ve Oğulları*” eseri fabrika yaşamı ve işsizliğin aile üzerindeki etkisi gibi konuları ile Orhan Kemal’in kendinden, kendi hayatından yazdığı bir eser olarak gösterilebilir.

Yaşadıklarını, gördüklerini ustaca kaleme alması, toplumcu gerçekçi yazar kimliği ile Türk Edebiyatının unutulmaz isimlerinden biri olmuştur. Yaşadığı maddi zorluklara rağmen hiçbir zaman çizgisini bozmamış ve kalemını satmamış her zaman aynı vizyon ile yazmıştır.

Yazıları şiir ile başlayıp düz yazı ile devam etse de bir dönem tiyatro oyunları ve senaryo da yazmıştır. Tiyatroda perdelenmiş oyunları “*İspinozlar*”, “*72. Koşuş*”, “*Eskici Dükkânı*” (Eskici ve Oğulları), “*Bekçi Murtaza*” ve “*Kardeş Payı*” eserleridir. İstanbul yılları Orhan Kemal için verimli olduğu kadar zor şartlar altında da geçmiştir. Türk Dil Kurumu Ödülü’ne “*Önce Ekmek*” eseri ile layık görülmüştür.

Eserleri günlük yaşamın içinden, halktan her kesimi kapsamak için bir ayna olur. Toplumun dertlerini, yoksulluğu, sömürülmüş insanları, işçileri, emekçileri eserlerinde anlatmış, kimi zaman başını derde soksa da bu yoldan hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Eserlerini zaman zaman kendi hayatından izler barındırırken görmek mümkündür. Sık görülen işçi karakterleri ve Anadolu hayatını, çiftçilerin, zanaatkarların kimi zaman bir esnafın çektiği sıkıntıları okura yaşatırmışçasına anlatabilmesini, bizzat hayatındaki eşsiz gözlem yeteneğine borçlu olduğunu söyleyebiliriz. “*Sosyal gerçekçilik akımının temsilcisi olarak bilinen Orhan Kemal, eserlerindeki kurgusal karakterlerin kaderlerini nedensel ilişkileri ve bireysel nitelikleri üzerine kurmayı tercih eder*” (Yılmaz, Başirova, 2021: 50).

1970 yılında Bulgar Yazarlar Birliğinin daveti üzere Bulgaristan’ın başkenti Sofya’ya gitmiştir. Ancak Bulgaristan ziyareti yazarın son yolculuğu olmuştur. Burada geçmişte geçirdiği rahatsızlıkların yanında bir kez daha hastane yataklarına düşürecek durum nüksetmiştir. Bu hastalık sonucunda beyin kanamasından konuşma yetisini kaybetmiştir. Aynı hastanede 2 Haziran 1970’de vefat etmiştir. Cenazesi Bulgar Yazarlar Birliğinin yaptığı tören ve özel araba ile vatana getirilmiş Zincirlikuyu Mezarlığına defnedilmiştir. Yazarın adını taşıyan İstanbul’un Cihangir semtinde bir müze açılmış ve 1972 yılından günümüze kadar Orhan Kemal Roman Armağanı adlı roman yarışması düzenlenmiştir. Tıpkı hocası ve arkadaşı Nazım Hikmet’in yazımında çizdiği kadim yol gibi Orhan Kemal’in eserleri de yeni nesil yazarlarına bir ışık olmuştur.

2.3. İ.S. TURGENYEV VE ORHAN KEMALİN HAYATLARI VE SANATLARININ BENZERLİKLERİ VE FARKLILIKLARI

Farklı ülke edebiyatlarında yazdıkları ile kendine yer edinmiş bu iki yazarın hayatlarını karşılaştırdığımızda birçok benzer ve farklı yönlerin olduğu söylenebilir. Çocukluk dönemi olarak incelendiğinde farklı iki hayat ortaya çıkmaktadır. İ.S. Turgenyev kökeni bakımından varlıklı ve soylu bir aileye mensuptur. Orhan Kemal'in annesi bir süre öğretmenlik yapmış memur, babası hukuk eğitimi almış bir meclis üyesidir. Aile yapısı iki yazarda farklılık göstermektedir. İ.S. Turgenyev'in çocukluğu çoğunlukla onu sürekli diktatör annesine olan korkusu ve yalnızlıkla geçmiştir. Orhan Kemal'in çocukluğu ve gençliği ise hareketli geçmiştir. Özellikle gençliği babasının yargılanmaları yüzünden ülke dışına kaçmaları ile süregelen bir dizi göç işleri ile devam etmiştir. Fakat genel eğitimleri farklılıklar göstermektedir. İ.S. Turgenyev eğitimi üniversite düzeyinde almıştır. Orhan Kemal ise eğitimi yarıda bırakıp Suriye, Antakya, Hama ve Beyrut gibi yerlerde yaşamlarını devam ettirebilmek için çalışmak zorunda kalmıştır. Yazarların yaşantılarının ve çocukluk yıllarının kişiliklerine ve eserlerine önemli etkileri olmuştur. İ.S. Turgenyev için annesinin kölelere olan despot davranışları buna örnek olabilir. Orhan Kemal için ise fabrika hayatı, işçi, köylü yaşamı gibi konular örnek olarak gösterilebilir. İki yazar da edebiyata ilk olarak şiir ile başlamıştır. İ.S. Turgenyev'in şiir yazarlığından düz yazı, romancılığa geçişi Belinskiy ile tanışmasından sonra olmuştur. Belinskiy yazarın romancılığa daha yetenekli olduğu düşüncesi ile İ.S. Turgenyev'i düz yazı alanına yöneltir. Edebiyatta sosyal gerçekçiliği savunan etkili eleştirmen Vissarion Belinski'nin düşüncelerini takip eden İ.S. Turgenyev, romantik idealizmi daha gerçekçi bir üslup için terk etmiştir. Turgenev en iyi öykü ve romanlarından bazılarını bu dönemde yazmıştır. Bunlara örnek olarak; *"Rudin"* (1856), *"Asilzade Yuvası"* (1859), *"Arife"* (1860) ve *"Babalar ve Oğullar"* (1862) eserleri verilebilir. İ.S. Turgenyev'in en büyük mücadelesi, annesi gibi soylu toprak sahibi kişilerin otorite savaşı yüzünden ezdiği köylüleri, toprak kölelerini savunmak onların refahı ve özgürlüğü için çabalamak olmuştur. Annesinin vefatından sonra emrindeki beş bine yakın toprak kölesine özgürlüğünü vermiştir. Yazarlar yaşadıkları dönemde siyasi otorite tarafından izlenmiş, hatta ceza aldıkları zamanlar bile olmuştur. İ.S. Turgenyev, Gogol'un ölümünden sonra yazdığı yazı ile on sekiz ay ev hapsi almıştır. Orhan Kemal ise askerlik yaptığı sırada komünist içeriğe sahip

kitaplar bulundurduğundan beş yıl cezaya çarptırılmıştır. Orhan Kemal'in bu cezası Nazım Hikmet ile tanışmasına vesile olur.

“Bu kesişim önemlidir çünkü Orhan Kemal şiirlerini Nâzım Hikmet’e gösterme ve onun yorumlarını alma şansı bulmuştur. Nâzım Hikmet, Orhan Kemal’in şiirlerini beğenmemiş ve onu hem şiir hem de genel kültür konularında çalıştırmaya başlamıştır. Bir gün Nâzım Hikmet’in eline Orhan Kemal’in bir roman denemesi geçmiş ve Nâzım Hikmet Orhan Kemal’in yazdıklarını okuduktan sonra onun şiirle değil romanla uğraşmasını salık vermiştir. Şiir yazmaya hemen son veremeyen Orhan Kemal Nâzım Hikmet’in, romancılığı konusundaki övgüsünü dikkate alarak hikâye ve roman yazmaya ağırlık vermiştir” (Yumuş, 2017: 71).

Yazarların ikisi de savaş görmüştür. Ülkelerinin değişim yaşadığı dönemlerde yaşamış olmaları edebi kişiliklerini de etkilemiştir. İ.S. Turgenyev Kırım Savaşından sonra reform yapmaya niyetli Çar yönetimini görmüş ve bu reformlardan serfliği eserine yansıtmıştır. Orhan Kemal I. ve II. Dünya Savaşlarının olduğu dönemlere şahit olmuş özellikle II. Dünya Savaşından sonra değişen dünya düzeni ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna tanıklık etmiştir. Ülkenin kuruluşundan sonraki yıllarda başta sanayileşme, tarım ve köylü hayatı gibi konular eserlerinin ana temasını oluşturur. Orhan Kemal’in eserlerinde bu alanlara yoğunlaşırken aslında hayattan gördüklerini anlatır. Özellikle fabrikalarda çalışmış olması köy hayatını bilmesi gibi konular romanlarında işlediği bu temaya büyük katkı sağlar.

“Orhan Kemal Türkiye’deki toplumsal değişmeyi yaşayarak görmüş bir yazardır. Bu nedenle eserlerinde sadece hor görülen, küçümsenen, ezilen, hakkı yenen insanları anlatmaz. Kırdan kente göçle ortaya çıkan toplumsal sorunlardan başlayarak Anadolu’dan kopup gelen insanların bütün sorunlarını ve yaşantısını toplumsal değişme yönünden ele alır” (Yıldırım’dan akt, 2014: 74).

İ.S. Turgenyev genellikle ülkesinin Batılılaşma ihtiyacı karşısında yapılan reformları destekleyen bir tutum takınır. Hatta bu reformların sosyal tarafına dikkat çeker. Bu duruma en net örnek *“Babalar ve Oğullar”* eserindeki taraflardır. Karakterize ettiği *“Babalar”* ile eski nesli, burjuvaziyi; *“Oğullar”* ile ise yeni nesli yani idealist kesimi temsil etmektedir. Yazarların ölümleri de benzerlik göstermektedir. Orhan Kemal “Bulgaristan ve Romanya yazarlar birliğinin davetlisi olarak gittiği Sofya’da vefat etmiştir. İ.S. Turgenyev ise Fransa banliyölerinden biri olan Bougival’de vefat etmiştir. İki yazar da vatanlarından, doğduğu topraklardan uzakta vefat etmiş, ölümlerinin ardından cenazeleri ülkelerinde defnedilmiştir.

Dolayısıyla, hayatları bakımından incelendiğinde hem Orhan Kemal hem de İ.S. Turgenyev edebiyat için önemli kişiliklerdir. Yaşamlarının en büyük ortak noktası halk

için yazan halkı savunan insanı anlatan yazarlar olabilmeleridir. İ.S. Turgenyev soylu ve varlıklı bir aileden gelmesi nedeniyle kendine edindiği görevleri yapmakta zorlanmaz. Orhan Kemal ise direkt halkın içinden bir yazardır ve toplumdan karakterleri ile onların dertlerini ve yaşantılarını gözler önüne serer. Yazarların amaçları ve kaygıları ana hatları değişse dahi temelde aynıdır. İnsan özgürlüğü, refahı, gündelik yaşantıları bu amaçlardan bazılarıdır. Sosyal değerlere verdikleri önem ve dönemlerinin analizlerini eserlerine yansıtabilmeleri yazarları ölümsüz kılmıştır. Bu analizlerin birer örneklerini İ.S. Turgenyev'in "Babalar ve Oğullar" ile "Orhan Kemal'in "Eskici ve Oğulları" eserlerinde görmek mümkündür. Çalışmamızı amacına ulaştırmak için sonraki bölümde bu eserleri ve eserlerdeki zıt karakter çiftlerini sosyal gerçeklik bağlamında inceleyeceğiz.

3. BÖLÜM

“BABALAR VE OĞULLAR” İLE “ESKİCİ VE OĞULLARI” ESERLERİ

3.1. İ.S. TURGENYEV’İN “BABALAR ve OĞULLAR” ESERİ

Yayımlandığı dönem çok ses getiren “*Babalar ve Oğullar*” eseri hem Rus Edebiyatına hem de Dünya Edebiyatına adını altın harflerle kazımıştır. Eser bazı kaynaklara göre Rus Edebiyatında modern anlamda yazılmış ilk roman olarak kabul edilmektedir. Roman Rus burjuvazisi ve kölelik temelinde, Nihilizm akımı ile dönemin yapısını eleştirisel bir dille masaya yatırmıştır. İ.S. Turgenyev’in bu güzide eseri dönemin zengin aile yapısını, baba-oğul ilişkisini, kuşak çatışması, sosyal gerçekçilik ve nihilizm akımı gibi konuları barındırmaktadır. İ.S. Turgenyev “*Babalar ve Oğullar*” romanını yazma girişimine serfliğin kaldırılmasının arifesinde, 1859 yazında başlar. Eserin yazıldığı dönem Çarlık Rusya’sı tarafından yeterli reformların yapılmadığı ve dünyayı saran devrim hareketlerinin başladığı tarihlerdir. İ.S. Turgenyev, devrimcilerin faaliyetlerinin Rusya’nın geleceği için taşıdığı muazzam önemi tam da bu karanlık ve zor zamanda anlar. Aynı zamanda, liberallere karşı tutumu gittikçe daha önemli hale gelir. 1862 yılının şubat ayında, yazarın o dönemin sosyo-politik görüşlerini en iyi şekilde yansıtan dördüncü romanı “*Babalar ve Oğullar*” yayımlanır. Yazar bu romanı ile Rusya’da olup biten her şeye karşı tavrını net bir şekilde ortaya koyar. O dönemlerde Rusya’da popüler olan en büyük soru, topluma hangi kesimin yön vereceğidir. Bir tarafta, özgürlükçü düşünceye sahip aristokrat ve soylulardan oluşan liberaller, diğer tarafta ise çoğunluğu halktan olan devrimci demokratlar yer alır. Eser, genel olarak nihilizm aracılığıyla var olan düzendeki adaletsizliklere karşı çıkmaktadır. İ.S. Turgenyev eserindeki yarattığı iki tarafı da temsil eden karakterler ile dönemin küçük bir görselini resmeder. Yazarın o dönem Rusya’sını kahramanlar üzerinden eserinde resmetmesi bir nevi gerçekçiliktir.

“Yazarın görevi toplumun belli bir döneminde ki gelişim doğrultusunu belirleyen tarihi güçleri, yani toplumun iç yapısını ve dinamiğini kavramaktır. Başka bir deyişle o dönem için tipik olan tarihi durumu anlamak. Yazar eserinde kişiler, olaylar ve durumlarla bu tarihi güçlere somutluk kazandırır. Öyleyse eserdeki kişilerin, olayların ve durumların tipik olması gerekir ki sosyal gerçekçiliği yansıtabilsinler. Tipik, ya da temsil edici karakter hem tarihi güçleri kendi kişiliğinde somutlaştırır, hem de kendine özgü nitelikleri ile yaşayan canlı bir birey olur” (Moran’dan akt. Şener, 2018: 103).

İ.S. Turgenyev eser ile dönemi analiz edip resmetmesinin yanı sıra, nihilizm düşüncesini ortaya atma cesaretinde bulunur ve kamuoyunda şiddetli tepkilerin yükselmesine sebep olur. Nihilizmin eserdeki konumunu, önemini ve eserin Rus Edebiyatındaki yeri şu sözlerle ifade edilmiştir:

“Rusya’da nihilizm düşüncesinin önemli ve etkili isimlerinden biri de İ.S. Turgenyev’dir. Yaşadığı yıllarda Rus entelektüel yaşamında büyük etkiler yapmış bir isimdir. Hayatının büyük bölümünü Avrupa’da geçiren İ.S. Turgenyev, Fransa’da Flaubert, Edmond de Concourt, Alphonse Daudet ve Emile Zola gibi tanınmış yazarlarla dostluk kurmuştur. Dostoyevski tarafından ağır şekillerde eleştirilmiştir. Dostoyevski’nin “Yer Altından Notlar” kitabında karikatürleştirdiği bir İ.S. Turgenyev portresi çizilmiştir. Tolstoy’la düşmanlığı düello etmeye kadar varmıştır. Ele aldığı toplumsal konular ve Rus dilinin gelişmesine yaptığı katkılarla İ.S. Turgenyev, Rus Edebiyatının en önemli isimlerinden biri olmuştur. Hiç kuşkusuz onun en önemli eseri, “Babalar ve Oğullar” romanı olarak kabul edilir” (Erkan, 2017: 35).

İ.S. Turgenyev “Babalar ve Oğullar” romanının olay örgüsünü, köylü reformunun hazırlanması sırasında ortaya çıkan liberaller ve demokratlar arasındaki ideolojik mücadeleden ve iki kuşağın şiddetli çatışmalarından ilham alarak yazmıştır. Roman üzerinde çalışırken yazar, yalnızca iki kuşak hakkındaki sansasyonel tartışmayı yansıtmakla yetinmeyip o dönemin sosyal ve politik yaşamındaki diğer birçok önemli olaya da roman içerisinde yer vermiştir. Bu olaylar, serflik eleştirisi, nesiller arası fark, dönemin düşünce yapısının eleştirisi gibi unsurlar ile örneklendirilebilir. “Turgenev eseri ile Rus soylularının kaderine ve Rus demokratik düşüncesinin geleceğine olan yakın ilgisini gösterir” (Belyayeva, 2017: 8).

“Babalar ve Oğullar” romanının başlığından genellikle çok basitleştirilmiş anlamlar çıkarılabilir. Kuşakların sosyal ideolojisinde bir değişiklik, aristokratlar ve halk arasında bir çatışma gibi anlamları örnek olarak sayabiliriz. Ancak İ.S. Turgenyev’in romanı yalnızca sosyal alanla sınırlı olmayıp; aynı zamanda psikolojik bir anlam da taşımaktadır. Yazar bu anlamları karakterler üzerinden okuyucuya tesir ettirir. Bazarov karakteri, hiçbir şeyden memnun olmayan her türlü düzeni reddeden yapısı ile okuyucunun karşına çıkar. Bazarov ile bir “nihilist” karakteri ortaya koyan İ.S. Turgenyev, ciddi eleştirilere de maruz kalır. Ancak karikatürize ettiği karakter Rus nihilizmi için önemli bir kişilik olur.

“Turgenev, o dönem Rus aydınının Batılı karakterini tahlil ederken kullandığı ‘nihilist’ terimi, bu terimin Rusya’da yaygınlaşmasını sağladı. Ancak Bazarov tiplmesi pek sevilmemiştir; muhafazakarlar fazla yıkıcı, radikallere fazla karikatürize gibi gelmişti bu talihsiz delikanlı. Slav sever Rus muhafazakarlarının tepkisi anlaşılabilir. İ.S.

Turgenyev'i üzen ilerici kesimlerden gelen sert eleştirilerdi. Çünkü dinle, şiirle, vatanseverlikle, liberallerle, tabiatla, aşkla alay eden kahramanı özelinde, nihilist terimini, yerleşmiş prensip ve hiçbir otorite tanımayan birini anlatmak için kullanan İ.S. Turgenyev için Bazarov bir devrimciydi” (Türkeş, 2010).

Kimseye kendini beğendirme gibi bir gayesi olmayan Bazarov, aksine insanları hor gören ve sürekli kendi dengi birini arayıp, var olan iki karşıt tarafın “kavga” etmesine ortam sağlayan biridir. Bu şiddetli kavgaya tutulmaya tek niyeti olan kişi de anlaşılacağı üzere Pavel Petroviç Kirsanov’dur. Pavel Petroviç, Bazarov ile olan anlaşmazlıklarında gerek tarihsel kökeni gerekse manevi değerleri olarak karşıt iki kutbu temsil etmektedir. Bazarov’un bu güçlü liberal karşısında zaman zaman yanıldığı aşikâr olsa da verilen bu mücadele esere yön veren bir konu olur.

Eserde Arkadiy ve babası Nikolay Petroviç Kirsanov arasındaki ilişki ve bağların farklı düşünsel akımlar nedeniyle kopukluklar oluşmasına sebep oluşu en net göze çarpan öğeler arasında yerini alır. Romanda baba ve oğul karakterleri ile Rus jenerasyonu arasındaki artan bölünmüşlük ön plana çıkmaktadır. Baba Nikolay Petroviç her ne kadar oğluna düşkün sevgi dolu ebeveyn profili çizse de oğlu Arkadiy’den bir türlü olumlu dönüş alamamasından dolayı bu kopukluklar arasında temel olarak göze çarpar. Adeta Arkadiy’in akıl hocası sayabileceğimiz fen bilimleri öğrencisi Yevgeniy Vasilyeviç Bazarov ise bu aile bağlarını baltalayan ve Arkadiy’in “Liberal” amcası Pavel Petroviç Kirsanov ile sıkça laf dalaşına girerek huzursuzluk çıkaran bir karakter olarak eserde kendisine yer bulur. Bazen de arkadaşını savunan Arkadiy bu diyalogların tarafı olur. Eser bu sayede kuşak çatışmasının ve düşünce zıtlıklarının kıvılcımları karakterlerin diyalogları ile yavaş yavaş ortaya konur:

“Doğru, doğru. Öyleyse bu hekim onun babasıymış. Hmm!” Pavel Petroviç bıyıklarını oynattı. “Ee, bu Bay Bazarov’un kendisi necidir?” diye sordu biraz durduktan sonra.

“Bazarov neci mi?” diyerek güldü Arkadiy. “İsterseniz, onun neci olduğunu size söyleyeyim amcacığım.”

“Lütfen sevgili yeğenim.”

“O bir nihilisttir.”

“Nasıl?” diye sordu Nikolay Petroviç,

Pavel Petroviç ise ucunda bir parça yağ olan bıçağı havaya kaldırdı ve öylece kaldı.

“O, bir nihilisttir,” diye tekrarladı Arkadiy.

“Bir nihilist,” dedi Nikolay Petroviç. “Anladığım kadarıyla Latince nihil, yani hiçbir şey sözcüğünden geliyor; öyleyse bu sözcük... hiçbir şeyi kabul etmeyen adam anlamına mı geliyor?”

“Hiçbir şeye saygı göstermeyen de,” diye atıldı Pavel Petroviç ve tekrar yağa uzandı. “Her şeye eleştirel bakış açısından bakan,” diye belirtti Arkadiy.

“Aynı şey değil mi?” diye sordu Pavel Petroviç.

“Hayır, aynı şey değil. Nihilist, hiçbir otorite önünde eğilmeyen, hiçbir inanç ilkesini kabul etmeyen, bu ilkeye hiçbir saygı göstermeyen biridir.”

“Bu iyi bir şey mi yani?” diye sözünü kesti Pavel Petroviç.

“Adamına göre değişir, amcacığım. Bazısına göre iyidir, bazısına göre de çok kötüdür” (Babalar ve Oğullar, 2014: 23).

Her ne kadar düşünce farklılıkları olsa da amcasını seven Arkadiy, Bazarov’un tüm ithamlarına ve amcasıyla olan görüş ayrılıklarına karşın Pavel Petroviç Kirsanov’u savunur. Fakat aynı hoşgörüyü babası için göstermez. Eser Nihilizm ağırlıklı bir tema ile sık sık diyaloglar üzeri çatışmalar ile ilerler. Bazarov koyu bir Nihilist olarak eserde karşımıza çıkar. Fakat zaman zaman kendi ile de çelişir. *“Bazarov’un nihilizmi Rusya’da gelişen nihilizm ile ayrı özellikler taşır. Rus nihilizmi her şeyden önce eski düzenin yadsınmasını isterken yeni, eski geleneklerden bağımsız bir düzeni savunur. Bazarov Rus nihilizmin temel ilkeleri ile çatışmasının yanı sıra kendi karakterinin iç mantığı ile de çelişkiye düşer”* (Coşkun Karataş, 2014: 47).

Arkadiy, babasının hiçbir iyi yönüne net bir duygu dönüşü göstermez. Babasının ikinci ilişkisinden olan ve yeni doğmuş kardeşinin varlığından rahatsız olmaz, bilhassa kardeşini bağrına basar. Baba, oğul arasındaki gözle görülür kopukluğu bir tek oğluna düşkünlüğünün karşılığını net alamayan Nikolay Petroviç’in çabalarının ortada kalışıyla açıklayabiliriz.

Bazarov’un bir sonraki “kavgası” Arkadiy ile gittiği, taşra kasabasındaki bir baloda tanıştığı Anna Sergeyevna Odintsova ile başlar. Anna Sergeyevna, bir zamanlar mantık evliliği yaptığı zengin kocasının tüm servetini miras yolu ile almış dul bir kadındır. Mülkünde sessiz bir yaşam sürdürüp, ara sıra taşra kasabasında balolara gider. Her seferinde olağanüstü güzelliği ve keskin zekâsı ile dikkatleri üzerine çeker. Eserde Anna Sergeyevna Odintsova tasviri şu şekildedir:

“Arkadiy etrafa göz gezdirdi ve salon kapısında dikilen siyah elbiseli, uzun boylu kadını gördü. Kadın mağrur duruşuyla Arkadiy’i etkilemişti. Eldivensiz elleri düzgün vücudunun iki yanında çok güzel duruyordu; parlak saçlarından yuvarlak omuzlarına hafif küpeçiçeği dalları çok güzel bir şekilde dökülüyordu; açık renk gözleri, biraz kabarık beyaz alnının altından sakın ve zekice, dalgın değil, sadece sakın bir şekilde bakıyordu ve

dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme vardı. Yüzünden sevecen ve yumuşak bir güç dağılır gibiydi” (A.g.e., s. 70).

Bazarov, Madam Odintsova’nın çekiciliğini fark eder, ancak kendisinin oldukça sıradan bir kadın olduğu kanısına varır. Anna Sergeyevna ile bir konuşma başlatan Bazarov, bu ön yargısından yavaş yavaş uzaklaşır, hatta Odintsova’nın doğum günü için Nikolskoye’de kalma davetini memnuniyetle kabul eder. Orada, Bazarov’un Anna Sergeyevna ile görüşmeleri devam eder ve nihilist düşüncelerinden farklı daha önce tatmadığı hislere kapıldığını fark ettiğinde şaşırır. Bu duyguların kendisinin deyimiyle “romantizm”, “saçmalık” olduğunu anlar, ancak kendine hâkim olamaz. Böylelikle Bazarov içinde yaşayan nihilist ile karşı karşıya gelir. Bazarov’un romantizm hakkındaki düşüncelerini eserdeki şu cümlelerden anlayabiliriz.

“Eğer beni tam olarak anlayamıyorsan sana şunu söyleyeceğim: Bence bir kadının, parmağının ucuna olsun sahip olmasına izin vermektense kaldırımda taş kır daha iyidir. Bütün bunlar,” Bazarov, neredeyse sevdiği “romantizm” sözcüğünü söyleyecekti ama kendini tuttu ve dedi ki: “Evet, bütün bunlar saçmadır.” (A.g.e., s. 106).

Bir an için kalbi, zihnine karşı verdiği bu savaşı kazanır. Bazarov, Odintsova’ya olan sevgisini ilan eder, ancak o an, nihilistin zihni her şeyin kontrolünü ele geçirir. Yevgeniy dürtüsünü aşırı bulur ve bu durum için özür diler, kısa süre sonra orayı terk eder. Nihilist Bazarov bu sefer yenilgiye uğramaz, sonunda ruhunu kontrol etmeyi başarıp üzerindeki tüm dış etkileri bastırır. Ancak Anna Sergeyevna ile olan ilişkilerinde tamamen savunmasız olması bir gerçektir. Çünkü Bazarov, toprak sahibi Odintsova’ya âşık olur. Daha önce acımasızca güldüğü kadına sevgi dolu duygular besler. Yevgeniy, insanların ruhsuz birer “kurbağa” olmadığını fark eder. Birdenbire, vahşi yaşamın hiçbir teori kalıplarına uymadığını uyamayacağını anlar. Odintsova ise ondan olgun duygular bekler, geçici tutkuya değil, ciddi sevgiye ihtiyacı vardır.

Odintsova ile başarısız geçen ilan-ı aşk sürecinin ardından, Bazarov iyice içine kapanıp, sinirli birine dönüşür. Kendi ilkelerine ihanet ettiği için kendi içinde öz eleştiriler yapmaya başlar. Arkadiy’den dahi uzaklaşır. Arkadiy de bu duruma benzer bir şekilde karşılık verir. Hatta Arkadiy Katya’ya âşık olduğundan, yavaş yavaş Bazarov’un ilkelerini terk etmeye başlar, daha yumuşak, daha nazik ve daha romantik biri olur. Bazarov ise asi ruhu ve ezici bilinciyle yapayalnız kalır. Yaşadığı bu olaylardan sonra

buradan ailesinin yanına gitmek üzere yola çıkar. Ailesi ile olan iletişimsizliği ve onlara karşı hissizliği acı bir şekilde karşısına çıkar.

Bazarov, sonunda fikirlerinin kıyametinin bilindiği Maryino'ya gitmek üzere köyünden ayrılır. Pavel Petroviç ile olan görüş ayrılıklarından sonra aile içinde yaşadığı ikinci talihsiz ilişki Bazarov'u bir düellonun ortasına atar. Ancak bu düello onda yeni fikirlere vesile olur. Düello zamanından önce adeta aydınlanmış, kafasında bir sürü yeni düşünce üretmiştir. Bir bölge aristokratını kendi “ilkelerine” ihanet etmeye zorlamak için tüm soyluların direnişini kırmak gerekmektedir. Bunu yapabilmek için Bazarov'un ne zamanı ne de inancı kalır. Bazarov, tek başına hiçbir şey ifade etmediğini fark eder ve ailesiyle sessizce yaşamaya ve sevdiği şey olan “doğa bilimleri” ile uğraşmaya karar verir. Bunca şeye rağmen fikirlerinden vazgeçmez, sadece zamanlarının gelmediğini anlar. Ancak, Bazarov'un parlak, “asi” yüreği sessiz ve sakin bir hayat yaşayamaz. Nihilist Bazarov hayattan kopmaz, fakat yine de “savaş alanını” sonsuza kadar, hatta iradesine rağmen terk eder. Roman, Bazarov'un ölüm döşeğindeyken kendi güçsüzlüğünü anlaması ve bu güçsüzlüğü kabullenmiş bir duygusal durumda vefatı ile son bulur.

Dolayısıyla esere geniş çerçeveden bakıldığında dönemi için önemli birçok temayı bünyesinde barındırdığı söylenebilir. Nihilizm düşüncesini eserde okuyucuyla buluşturması dönemi için büyük sayılabilecek bir sorun olan serfliğin kaldırılması aşamasına gönderme yapan sözleri ile eser döneminin değerli bir yapıtı olabilmıştır. Özellikle serflik hakkında Bazarov karakteri ile eleştirilerinden çekinmeyişi yazarın bu yenilikten beklentisinin olmayışını sembol etmektedir. Gerçekçi bir bakış açısıyla döneminin sosyal sorunlarını başarılı bir şekilde aktardığını, nihilizm, kuşak çatışması ve serfliğin kaldırılması, liberal demokrat çatışmaları gibi önemli konulara değinebilmesi eseri ölümsüzleştirmiş zamanının ötesine taşıyabilmiştir.

3.1.1. “Babalar ve Oğullar” Eserinin Yazıldığı Dönem ve Değinilen Sosyal Sorunlar

Birçok edebi eserde olduğu gibi “*Babalar ve Oğullar*” eseri de yazıldığı dönemin sosyal ve reformsal hareketlerinden etkilenir. Dönemin Rusya'sı çarlık ile yönetilen bir sisteme sahiptir. Ülke 1855 yılında otuz altı yaşındayken tahta çıkmış olan II. Aleksandr tarafından yönetilmektedir ve Kırım Savaşından yenilgi ile ayrılmıştır. Bu yenilgi için aranan sebepler arasında en büyük etken olarak Rusya'nın batılı devletlerden birçok anlamda geri kalmışlığı gösterilmektedir. Bu farkındalık ile Çar II. Aleksandr tarafından

köklü sayılabilecek reformist adımlar planlanıp atılmaya başlanmıştır. Rus halkı için en büyük etkiyi gösteren reformlardan biri ise bizzat çar tarafından öncülüğü edilen serflikin kaldırılmasını içeren yasa ile ortaya çıkmıştır. *“Ancak II. Aleksandr dönemi reformları Rusya’nın modernleştirilmesi yolunda temel alt yapı eksikliğini gidermeye yönelik önemli atılımları içermiş olsa da beklenen başarıları sağlayamamıştır... Köylüler bireysel özgürlüklerini almış ancak bunun bedelini üzerlerine bindirilen aşırı ödeme yükümlülükleriyle oldukça ağır ödemek zorunda kalmıştır”* (Erkan, 2017: 64). Serflik, Rusya için en acı gerçeklerden biridir. Batılı devletlerden gelen bir durum olsa da Rusya’da daha uzun süre kalıcı olmayı başarmıştır. II. Aleksandr’ın reformist hareketleri ile kaldırılması yasalaşan serflik o dönemde yaklaşık yirmi üç milyon Rus insanını ilgilendiren bir durumdur. Böylelikle bu durum toprak sahiplerinin hoş karşılamadığı serflikin kaldırılması olayını yaratmış ve iki grubu karşı karşıya getirmiştir. Dolayısıyla ülke toprak sahiplerinin de saflarında bulunduğu eski sistemi savunan demokratlar ve karşı cephede bulunan liberaller olarak ayrılmıştır.

Toprak sahipleri var olan düzen ile ellerinde bulundurdıkları gücü kaybetmek istemezler. Fakat yakın tarihlerdeki Fransız Devrimi gibi ayaklanmalar gücün aslında halkın elinde olduğunu gösterir. Bu ayaklanmaların yansımaları karşı kutbun oluşması için yeterli yolu ortaya çıkarır. Liberaller çoğunluğu halk ve köylülerden oluşan, köylü insanının daha iyi şartlarda özgürlüğü hak ettiğini savunan taraf olarak karşımıza çıkar. Liberaller ile aynı düşüncede olan yazarların da olması bu durumun kaçınılmaz bir parçası haline gelir. İ.S. Turgenyev de çocukluğundan beri gördüğü köylü hayatının zorluklarından ve annesinin emrindeki serflere davranışından olacaktır ki sisteme karşı duran bu yasa ve hakların verilmesi konusunda en ateşli savunuculardan biri olmuştur.

Yazarın *“Babalar ve Oğullar”* eseri köylü ayaklanmaları ile gelen reform dönemi esnasında kaleme alınır. İ.S. Turgenyev eserin konusunu, dönemini ve sorunlarını geri planda işler ve bu sorunlar çerçevesinde de eserde tarafını net bir şekilde belli eder. Yazar, eser ile öncülüğünü ettiği nihilizm akımını da başlatan bir yol çizer. Eser nihilizm içeriği ile Rusya’da geniş kitlelere ulaşmayı başarır. Nihilizm var olan her türlü otoriteyi reddetme ve akla uymayan kanıtlarla savunulamayan hiçbir olguyu kabul etmemek fikri ile ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda İ.S. Turgenyev, Bazarov karakteri ile nihilist düşüncede bir üniversiteli çizer.

Eserde yer alan nihilizm düşüncesi dönemi için çarpıcı bir gerçektir. Siyasi suikast girişimlerinde de nihilizm etkisini görmek mümkündür. Çar II. Aleksandr'ın reformist hareketleri bazı kesimlerde yumuşak başlılık olarak algılanmıştır. Özellikle Polonya'daki Rus hakimiyetinin gevşemesi, sokak gösterilerine ve batı destekli ayaklanmalara yol açar. Ancak bu gelişmelere paralel ilerleyen nihilizm düşüncesi II. Aleksandr için önemli bir olaydır. Rus gençleri arasında hızla yayılan nihilist doktrinler, radikal bildiriler daha sonraları yaşanacak devrim hareketlerinin ayak sesleri olarak okunur. Bu nihilist hareket ışığında Çar II. Aleksandr'a karşı Dmitry Karakozov tarafından başarısız bir suikast girişiminde bulunulmuş ve Çar bu olaydan yara almadan kurtulmuştur. Bu olay sonrası Dmitry Karakozov idam edilmiştir (Mosse, 2022).

Ayrıca yazar dönemin diğer sosyal sorunu olan kuşak çatışmasına da eserinde yer verir. Eserde bu sorunu en iyi yansıtan Bazarov ve Pavel Petroviç arasında geçen tartışmalardır. Çünkü Pavel Petroviç eski kuşak geleneklerine göre yetişmiş, eski düzenden yana olan biridir; Bazarov ise eski düzen de dâhil hiçbir düzeni kabul etmeyen biri olarak konumlandırılmıştır.

Böylelikle romanın barındırdığı bu temel konular ile tasvir ettiği dönem ve sosyal sorunların adeta bir ayna gibi ortaya koyduğu görülmektedir. Dönemi için reform sayılan değişimlerini konu almış karakterleri üzerinden bu konu hakkında bir değerlendirmede bulunulmuştur. Yalnızca reform hareketlerini yansıtmakla kalmamış kuşak çatışması, sosyal sorunlar ve nihilizm gibi akımları bünyesinde işleyebilmiştir. Özellikle Rus siyasi tarihi için mühim olan devrim hareketlerinin kıvılcımı sayılabilecek nihilizm düşüncesini Rus gençlerine sunması eseri tarihi açıdan önemli kılan etmenlerdendir. Yazarın kitabında bu önemli olgulara doğru zamanda yer vermesi eseri ölümsüz kılan sebep olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.2. Zıt Karakterler: Bazarov ve Pavel Petroviç

“Babalar ve Oğullar” romanında sosyal gerçekçilik zıtlığı adı altında iki güçlü karakter bir araya getirilir. Görüş ve kanaatleriyle “geçmişin tüyler ürpertici gücünün” temsilcisi Pavel Petroviç, “günümüzün yıkıcı, özgürleştirici gücünün” bir parçası olarak ise Yevgeniy Vasilyiç Bazarov karşımıza çıkmaktadır.

Eserde genç nihilist Bazarov ve Pavel Kirsanov her zaman göz önündedir. Eserdeki kahramanlar birbirleriyle çatışmalı bir ilişki ile yaşarlar. İ.S. Turgenyev'in yarattığı bu iki karakter aslında maruz kaldıkları sosyal gerçekçiliğin yansımalarını içerir. Gözleri

önünde gerçekleşen liberal- demokrat atışmalarından esinlenerek taraflara uygun bir “Bazarov” bir de “Pavel Petroviç” karakterini kaleme alır. Bu çatışma nesiller arası fark ve ayrılıkları en iyi şekilde ortaya koyabilmek için baba-oğul ilişkisi üzerinden esere yansıtılır. Bazarov’un eski nesle bakışı olumsuzdur. Eserde bu durumu şu sözler ile ifade edilmiştir:

“-Ah şu yaşlı romantikler, ne hayret vericidir!” (A.g.e. s.18).

Eser içerisinde Bazarov eski neslin tanımını “antika” “geri kalmış, modası geçmiş” olarak belirtir. Eser bu çekişmeyi yalnızca sözel bir çatışma olmaktan öteye çıkarmış, aynı zamanda bir düello boyutuna taşımıştır.

“-Sizinle düello etmeye karar verdim.”

Bazarov’un gözleri faltaşı gibi açıldı.

“...Ama ne için? Çok rica ederim.”

“Nedenini size açıklayabilirdim,” diye lafa girdi Pavel Petroviç. “Ama bu konuda susmayı tercih ederim. Bana göre siz burada fazlasınız; size tahammül edemiyorum, sizden nefret ediyorum, eğer sizin için bu kadar yeterli değilse...”
(A.g.e. s.147)

Düello genelde eşit güçte ve kökende insanlar arasında yapılması normal görülen bir davranış olarak bilinir. Pavel Petroviç ve Bazarov’un düellosu, zıt fikirlere sahip iki insanın çatışmasının, fiili ve düşmanca bir eyleme dönüşmesinin resmi olarak yorumudur. Özellikle Bazarov’un Petroviç karşısında genelde soylu olarak anılmadığı göz önünde bulundurulursa, aslında bu düello ile Petroviç’in onu kendine denk bir asilzade olarak gördüğü fikrinin en net göstergesidir. Ancak düellonun kazananı Bazarov olur Pavel Petroviç’i yaralar ancak onu öldürmez.

“Bazarov tabancayı bir kenara fırlattı ve rakibine doğru yaklaştı.

‘Yaralandınız mı?’ dedi. ‘Beni sınır çizgisine kadar çağırma hakkınız vardı,’ dedi Pavel Petroviç, ‘yarama gelince, önemli değil. Koşullara göre birer atış hakkımız daha var.’

‘Kusura bakmazsanız, başka bir sefere bırakalım bunu,’ diye cevap verdi” (A.g.e. s.147)

Böylelikle düello sonunda Pavel Petroviç’i yaralayan Bazarov’un kavgaya devam etmeyişi ve orayı terk edişi ise bazı kabullenişleri ve çekilmenin derin anlamını gözler önüne sermektedir.

Bazarov üniversite tahsilini yeni bitirmiş, tıp bölümünde okumuş kültürlü biridir. Ancak sonralardan fark edeceği dönem için erken bir düşünce akımı olan nihilizm akımını benimser. Nihilizm hiçbir otoriteye ve akıl dışı düşünceye boyun eğmeyen bunları ret eden bir kişidir. Hatta hiçbir otoriteye boyun eğmeyişi, aşk karşısında dahi geçerlidir. İ.S. Turgenyev, Bazarov ile yalnız o yılların siyasi tartışmalarını yansıtan, yaşadığı dönem için “yeni bir adam” yaratmakla kalmaz, karakteri kendi ile yüzleştirir.

Romanı değerli kılan önemli bir diğer konu ise okuyucunun kahramanları gözlemlemesi, pasif seyirci olarak kalmasına izin verilmemesi, kahramanların karşılaştırılmasına yardımcı olması ve okuyucuyu gerekli sonuçlara yönlendirmesidir.

3.1.2.1. Yevgeniy Vasilyiç Bazarov

Bazarov romanın merkezinde yer alan bir karakterdir. 28 bölümden oluşan eserde, sadece iki bölümde Bazarov bulunmaz, diğer bütün bölümlerde başkahraman olarak karşımıza çıkar. Eserin diğer kahramanlarının onun etrafında toplanıp onunla olan ilişkileri ile kendilerini gösterdiklerini görmekteyiz. Ayrıca eser kahramanın hayat hikâyesini içermez, yalnızca hayatının bir döneminde yer alan dönüm noktalarını gösterir.

İ.S. Turgenyev, “*Babalar ve Oğulların*” yazılış tarihine atıfta bulunarak, şu ifadeleri yazar: “...başkarakter olan Bazarov’un karakterinde, tanıştığım ve beni sarsan bir taşra doktorunun kişiliği yatıyor... Benim gözümde, bu harika insanda, zar zor doğmuş, zar zor fermente olan, daha sonra nihilizm adını alan bir başlangıç vardı” (İ.S. Turgenyev, 1978: 97).

Eserde Bazarov her şeye eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşan, hiç kimsenin önünde boyun eğmeyen, her ne kadar dine saygı duysa bile dini kabul etmeyen biridir. Bir nihilist olan Bazarov, “yeni insanları” temsil eder. Bazarov, bir mezmur yazarının torunu, bölge doktorunun oğludur. Materyalist ve nihilisttir. Tembel ama yürekli bir sesle konuşan, sağlam, hızlı ve cesur yürüyen biridir. Açık ve net konuşur.

Bazarov’un dünya görüşünün önemli özellikleri ateizm ve materyalizmdir. Eserde Bazarov alt sınıftaki insanlara karşı güven verici özel bir yeteneğe sahiptir. Bazarov eski düzenin veya eski kuşağın yeni düzenin inşasını engellediğini düşündüğü için onu yok etmenin gerekliliğini savunur.

Bazarov’un köylülere karşı tutumu çok karmaşık ve çelişkilidir. Köylülerle ortak bir dil bulmaya çalışır ama bulamaz. Ayrıca köylülerden zaman zaman nefret ettiği görülür:

“Rus köylüsü en gizemli yabancıdır” (A.g.e. s.149)

“Hor görülmeyi hak ediyorsa ne yapayım! ...” (A.g.e. s.49)

Köylüler için Bazarov toprak sahibi değildir ve bu nedenle onların güvenini çabucak kazanır. Ancak yine de köylüler Bazarov’dan uzak dururlar, onunla anlaşılamazlar ve onu soytarı olarak görürler. P.P. Kirsanov’la tartıştığında Bazarov ona şu sözleri sarf eder:

“Benim izlediğim yolu kınıyorsunuz ama bunun benim içimde tesadüfen ortaya çıktığını, uğrunda o kadar mücadele ettiğiniz halk ruhuyla doğmadığını size kim söyledi?” (A.g.e., s.49).

Bazarov’a yalnızca irade ile değil, bununla birlikte bilgi ve zekâ da bahşedilir. Aynı zamanda Bazarov özellikle Rus köylüsünü bastıran serfliği, köylülerin kendilerini anlamamasını ve son derce pasif kalmasını kınar. Ayrıca eserde Bazarov hiç kimse ile benzer düşünceye sahip olmayan yalnız bir adam olarak tasvir edilir. Bazarov’un trajedisi “erken doğmuş” bir fikre sahip olmasıdır. Bazarov kavgaya hazırdır, fakat halkın kavgaya hazır olmadığını da anlar.

Karakterin ölümü tüm eser boyunca yaşadığı çelişkiler ile paralellik gösterir. Nihilizm karşısında yaşadığı romantik duyguların yarattığı çelişki ölümünde de kendini gösterir. Doğaya ve bilime olan sevgisine karşın mesleğini icra ederken yaşadığı talihsiz bir kesikten kaptığı hastalık ile ölümü tadacaktır.

Bazarov’u öldürenin basit bir kesi olmadığı, onu öldürenin çok sevdiği bilim ve doğa olduğu aşikârdır. Bu düşüncelerin yanında karakterin ölümü onun fikirlerinin zaman için erken oluşu ile de ilişkilendirilir. Zira Bazarov, dönem için erken ve fazla cüretkâr olan nihilist düşünceyi benimseyen bir insandır. Gelecekte devrim ve devrimci insanlara örnek olacak Bazarov karakteri yaratıldığı dönem için erken oluşu yazarın da dikkatindedir. Bu konu hakkında Arkadiy’e gelecek nesil hakkında şunları söyler:

“Akıllı çocuklar olacaklar, çünkü seninle benim gibi değil, zamanında doğacaklar” (A.g.e., s.172).

Böylelikle Bazarov karakteri hakkında, hikâyenin ana kahramanlarından birisini olmasının getirdiği yükümlülüğü ve temsil ettiği tarafın iyi bir sembolü olduğunu söyleyebiliriz. Bu yükümlülüğü girdiği diyaloglardan ve sarf ettiği kavgalarda görmek mümkündür. Bazarov’un ölümünün dahi bir kavgadan ibaret olduğunu ifade edebiliriz. Özellikle sembolik ölümü ile yazarın Bazarov’un fikirlerine bakışını gözlemleyebiliriz.

3.1.2.2. Pavel Petroviç Kirsanov

Pavel Petroviç bir general ‘in oğludur. Eserde Pavel Petroviç şu şekilde tasvir edilir.

“Kırk beş yaşlarında gösteriyordu. Kısa kesilmiş kır saçları, yeni gümüş gibi donuk bir pırıltıyla parlıyordu; yeşilimsi sarı ama buruşuksuz, alışılmadık biçimde dürüst ve saf yüzü, sanki ince ve zarif bir kalemle çizilmiş gibiydi ve kusursuz bir güzelliğin izlerini taşıyordu; özellikle de parlak, siyah, çekik gözleri çok güzeldi. Arkadiy’in amcasının zarif ve soylu görünümü, gençliğindeki endamını ve yirmili yaşlardan sonra büyük ölçüde kaybolan, yerden yukarı doğru yükselme arzusunu koruyordu” (A.g.e., s.17).

Pavel Petroviç, zarif, soylu görünümlü, hoş, espri anlayışına sahip, kendine güvenen ve kendini şımartan bir kişiliktir. Şüphesiz Pavel Petroviç eğitilmiş ve ilginçtir. Aristokrat bir düşünce yapısına sahip, özgüveni yüksek, bakımlıdır. Kardeşiyle köyde yaşarken bile, soylu alışkanlıklarından vazgeçmeyen bir kişiliktir.

Pavel Petroviç’e göre, nihilistler hiçbir şeyi tanımazlar ve hiçbir şeye saygı duymazlar. İnançları inşa etmek için neyin, hangi dayanaklarla tanınması gerektiği sorusu Pavel Petroviç için son derece önemlidir. Pavel Petroviç Kirsanov’un ilkeleri şunlardır: soylular toplumda lider konuma gelme hakkını kökene göre değil, ahlaki erdemler ve eylemleriyle elde edebilir, soyluların geliştirdiği ahlaki normlar insan kişiliğinin desteğidir, ancak ahlaksız insanlar ilkesiz yaşayabilir. Fakat Pavel Petroviç’in ilkeleri, toplumun iyiliği için yaptığı faaliyetlerle hiçbir şekilde örtüşmez.

Böylelikle dönemin sosyal gerçekçiliğinde Bazarov, Pavel Petroviç’in karşısına anti – nihilist bir yaklaşımı ile belirdiğini söyleyebiliriz. Bazarov gibi bir inkâr “makinesine” dahi karşı çıkabilir. İ.S. Turgenyev onu, nihilist Bazarov’u dengelemek için tasarlar. Yani imajının okuyucunun durumun tüm inceliklerini anlamasına, nihilizmin olumlu ve olumsuz yönlerini, eski düzenin artıları ve eksileri hakkında kendi sonuçlarını çıkarmasına yardımcı olduğunu düşünmekteyiz. Bazarov’un karşısında tüm soyluluğu ve iradesi ile durması eser için vazgeçilmez bir karakter olduğunun göstergesidir. Şüphesiz eserde, Pavel Petroviç Kirsanov olmasaydı Bazarov eksik, eser ise dönemin sosyal gerçekçilik sorunlarını yansıtmada yetersiz kalırdı.

3.2. ORHAN KEMAL’İN “ESKİCİ ve OĞULLARI” ESERİ

Başlarda “Eskici Dükkânı” adı ile yayımlanan Orhan Kemal’e ait eser daha sonraki yıllarda “Eskici ve Oğulları” adı ile basımına devam eder. “Eskici ve Oğulları” 1962 yılında yazılmıştır ve sosyal gerçekçilik alanında ülke edebiyatı için önemli bir yere

sahiptir. Eser içeriği bakımından, ekonomik şartların getirdiği hızlı üretim talebi karşısında insan gücünden daha ucuz ve daha hızlı “makine” gücünün tercih edildiği 1950’li yılların Türkiye’inde bu durum karşısında ezilen, kimliğini kaybetmiş halkın yaşadığı zorluklara ve yaşam mücadelesine değinir. Özellikle Türk edebiyatı için yeri ve önemi açıktır. Asım Bezirci, Orhan Kemal’in “Eskici ve Oğulları” eserini şöyle özetler:

“Eskici Dükkânı’nın ana fikrini kalın çizgilerle özetlemek gerekirse, denebilir ki bu, eski- yeni, ileri- geri düşünce ve davranışların çarpıştığı bir yaşam kesiti, Topal Eskici’yle ailesinin dramıdır. İnsanlar dünyamızın neresinde, hangi dil, din, renk ve ırktan olurlarsa olsunlar, bitmez tükenmez bir ‘daha mutlu olma’ savaşı içindedirler. Kalabalık bir aileyi geçindirme zorunluluğunda olan Topal Eskici de böyle bir savaşın içindedir” (Bezirci’den akt. Masdar, 2011 131).

Yazarın hayatından da izler taşıdığı aşikâr olan eser fabrika hayatı ve Adana çevresinin eşsiz anlatımı ile öne çıkar. Bu eşsiz anlatımı Mustafa ÜSTÜNOVA ve Seval YUMUŞ şu sözler ile ifade ederler:

“Orhan Kemal ise cumhuriyetin ilanından sonra ülkenin içinde bulunduğu iktisadî ve sosyal değişmelerin hız kazandığı özel bir dönemi konu edinmiş olduğundan onun, romanlarında değerlere sıkça yer vermiş olduğu görülür. Orhan Kemal, rejim değişiminin etkisiyle değişen ekonomik şartların hem Anadolu köylüsünde hem de hızla gelişen kent ortamlarında ne gibi kültür ve değerler değişimine yol açtığını toplumcu gerçekçi bakış açısıyla aktarırken hak değeri üzerinde özellikle durmuştur” (2019: s.306-307).

Eser Trablusgarp Savaşı (Türk-İtalyan Savaşı) esnasında sol bacağına isabet eden bir kurşun ile topal kalmış eskici karakterinin yaşamının anlatılması ile başlar. Yine savaş esnasında topal eskici kendine eş, çocuklarına da ana olacak karakter ile karşılaşır. Kadını da alıp memleketine döner. Tek bildiği zanaat olan eskicilikle uğraşır. Bir süre bu şekilde yaşayan Topal’ın üç çocuğu olur. Kendi çocukluğunda şımarık yetişen Eskici aynı imkânları evlatlarına sunamasa bile evlatlarının ilk saç kesimlerinde saçlarının ağırlığı kadar altın dağıtır.

Büyük oğlu evlenme yaşına geldiğinde kendine göre uygun bir kısmeti ile yollarını birleştirir. Başlarda evinin ve sonraları doğan çocuklarının harcamalarına yetebilen büyük oğul, sonraları babasının aracılığı ile girdiği sabun fabrikasındaki işinden olur. Onu işinden eden kötü çalışması veya benzeri bir etmen değildir. Sebebi bizzat ülke çapında yaygınlaşan makineleşmedir. Bu olaylardan sonra babasının yanında dükkânda küçük kardeşiyle çalışmaya başlar. Lakin Topal’ın işleri eskisi gibi iyi değildir, ülke çapında makineleşme sürecinden tıpkı diğer zanaatkârlar gibi eskici de etkilenmiştir.

Makinelerin el emeğinin yerini almasından ayrı bir de karşısındaki dükkâna tıpkı onun gibi eskicilik yapan bir gayrimüslim olan göçmen, dükkân açar. Hem bakacak boğazın artması hem de karşıdaki gayrimüslimin eski müşterilerini dahi alması ana kahramanın başka bir iş koluna el atmasına sebebiyet verir. Büyük oğlun ortaya attığı kütlü planı tüm ailenin bambaşka bir yere savrulmasına sebep olur. Bu sayede Orhan Kemal çiftçilerin hayatı ve ırgatlık hakkında da birçok çetrefilli şartı gözler önüne serer. Eser bu yapısı ile olumlu tepkiler alır. Bu olumlu tepkilere örnek olarak Behçet Necatigil'in şu sözlerini örnek gösterebiliriz:

“Eskici Dükkânı adıyla oyunlaştırılınca sonraki yayınlarında bu ikinci ad kullanıldı. Trablusgarp savaşında bir bacağını kaybeden Eskici Baba, geçimine yetiemediği ev külfeti karşısında öfkeli, çaresiz, karamsar ve kırgındır. Varlığını ve gücünü kaybeden orta halli bir ailenin yeni şartlara uymaya çalışan sorumlusu olarak çocuklarının geçimini pamuk ırgatlığında arar. Karısı ve çocuklarının ağır bir sıtmaya yakalandığı bu güç şartlar içinde, kızları eş bularak yeni yuvalar kurarlar. Şehre dönen aile, aynı güç şartlar içinde fabrika işçiliğinden mutluluk ve rahatlık bekler, Çukurova hayatını konu edinen roman dizisi içindeki Eskici ve Oğulları, Orhan Kemal'in orta sınıf ailesinin yeni zamanlardaki çözülüş ve dağılışı ölçülü bir tutumla anlatan başarılı romanlarından biri sayılır” (1992: s. 148).

Sonuç olarak Orhan Kemal'in sosyal gerçekçilik öğeleri barındıran “Eskici ve Oğulları” adlı bu eseri, yazıldığı dönemde Türkiye de yaşanan siyasal durumların yanı sıra ülke ekonomisinin ne durumda olduğunu anlamak için önemli yapıtlardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Yazarın eserde sosyal sorunlara değinirken taraf olmayışı hiçbir siyasi iradeye yanaşmadan olanı olduğu gibi işlemesi eseri önemli kılan yönlerdendir. Bu bilgiler ışığında ülke ekonomisinin işleyişindeki çarkları ve yöresel kelimelerin kullanımı ile günümüze ayna tutan bir eserdir.

3.2.1. “Eskici ve Oğulları” Eserinin Yazıldığı Dönem ve Değinen Sosyal Sorunlar

Eserleri ile toplumun aynası olmuş Orhan Kemal “Eskici ve Oğulları” eserinde dönemi ve dönemsal toplumsal sorunları keskin bir bakış açısı ile karşımıza çıkarır. Eser sanayileşme sürecinde doğu illerinin yaşadığı sıkıntıları ortaya koyar. El emeği ve esnaflığa verdiği değer, eserin ilk basımındaki adından yani “Eskici Dükkânı” olarak okuyucuya sunulmasından da anlaşılır. Roman toplumsal dönüşüme tanıklık eden usta bir yazarın kaleminden çıkar. Tüm dünyada kapitalizmin yayıldığı, 1950’li yılların sanayileşme süreci yazarın dikkatini çeker ve bu durumu eserine yansıtır. 1950’li yıllar Türkiye için hem siyasi hem de ekonomik anlamda yoğun geçen bir dönemdir. Özellikle

sanayileşme süreci ve serbest piyasaya geçiş, başta üreticiler olmak üzere birçok iş kolunu ve insanı etkiler. 1945- 1950’li yıllar siyasi açıdan incelendiğinde birçok yeni partinin kurulduğu bir dönem olarak anılabilir. Yine aynı tarihler savaş etkisinden çıkmış dünya için siyasi anlamda yoğun ama önemli sayılabilecek yıllardır.

“Savaş sonrasında oluşan yeni dünya düzeninin üçüncü önemli özelliği, savaşın temelde liberal ve sosyalist yönetimler altındaki ülkeler bloku ile faşist yönetimler altındaki ülkeler bloku arasında geçmiş olmasından kaynaklı idi. Savaşın bu biçimde gelişmesi, savaşın sonucunun da liberalizmin ve sosyalizmin faşizme karşı zaferi olarak görülmesine yol açacaktı. Nitekim, savaştan sonraki bir-iki yılda dünyada bir yumuşama havası egemen olacak, demokrasi rüzgarları esecekti. Böylesi bir atmosferde Batı blokuna katılma eğilimine giren Türkiye açısından, çok partili hayata geçiş sorunu da yeniden güncelleşecekti” (Ataay, 2005:28).

Bu tarih aynı zamanda yeni partilerden en öne çıkan ve iktidar yolunda en önemli aday olacak Demokrat Partinin kurulduğu yıllara tekabül etmektedir. Parti kuruluşundan itibaren batılı bir espri ile isimleşmiştir. *“Amerikan yaşam tarzının tüm dünyada popülerleştiği bir dönemde, ABD siyasetindeki cumhuriyetçiler-demokratlar esprisini Türkiye’ye taşıyacak şekilde, partinin isminin Demokrat (Parti) olmasına karar verilir. Yeni kurulan DP, tıpkı ABD’de demokratların cumhuriyetçiler karşısındaki siyasal konumuna benzer şekilde, Türkiyeli cumhuriyetçilerin (CHP’nin) iki parmak solunda tanımlar kendini” (Kaynar, 2015: 16).* Her partinin olduğu gibi Demokrat Partinin de siyasi ve ekonomik birçok vaadi bulunmaktaydı. *“Demokrat Parti, ekonomi ve maliye alanında büyük değişiklikler yaparak, işsizliği azaltmayı, bazı vergileri kaldırmayı, emekçilerin yaşam koşullarını iyileştirmeyi, işçilere grev hakkı vermeyi, köylülere üretim aracı ve ucuz kredi sağlamayı, boş devlet topraklarını dağıtmayı ayrıca, siyasi alanda özgürlükleri genişletmeyi vaat etmiştir” (Kanca, 2012: 60).*

Parti, 2. Dünya Savaşının bittiği yıllara yakın bir tarihte kurulmuştur. Savaştan yeni çıkmış dünya ekonomilerinin ağır darbeler aldığı dönemlerde modernleşme çabası ve sanayileşmenin öneminin farkındadır. Halk ve yöneticilerin bu modernleşme talebini ve sürecini başlatması birbiri ile bütünleşmiş bir harekete yol açar. Bu durumu Güngör’ün şu sözleri ile özetleyebiliriz.

“Ülkemizde ki modernleşme süreci başlangıcından itibaren toplumsal bir yapının değerlere ve sisteme yönelik karşı gelişlerinden ziyade yönetimin istekleri ile topluma indirgenen bir süreç olmuştur. Yani, Türkiye’de modernleşme isteği halktan gelmemiştir ve yönetici tabaka tepeden bir etkiyle toplumsal dönüşümü sağlayarak modernleşme projelerini uygulamıştır. Bu nedenle de toplumsal dönüşümlerin etkileyicisi olan modernleşmeci aktörler

olarak nitelendirilen yönetici kesim, modernleşme tarihimizin önemli belirleyeni olmuştur” (Güngör, 2017:97).

“İlerleyen yıllarda Türkiye, kapitalizmi küresel ölçekte siyasî, askerî ve iktisadî açıdan düzenleyen tüm kurumlara üye olur... Ellili yıllar, ekonomik açıdan küresel kapitalizme eklemlendiği, askerî açıdan NATO'ya uyumun ve uluslararası açıdan da ABD hegemonyasının tesis edildiği yıllar olarak tarihteki yerini alacaktır” (Kaynar, 2015:14). Demokrat Partinin iktidara gelmesi ile izlediği yönetim şekli ve yenilikler ülke için önemli durumlara yol açmıştır. Sanayileşme süreci bunların başında gelmektedir. Tarım ülkesi olmakla öne çıkan Türkiye bu sanayileşme ve yeni ekonomik yönetim şekli ile farklı bir yol izlemeye başlar. Bu sanayileşme süreci ve tarımdan uzaklaşma hareketi ülkede önemli hareketlenmelere sebep olur. *“1954 yılından itibaren gerek dış ticarete gerek tarım sektöründe meydana gelen tıkanmalar sonucunda tarıma ve dış ticarete dayalı sanayileşme politikası terk edilerek, yerine sanayileşmeye öncelik veren korumacı, ithal ikamesine yönelik politikalar tercih edilmiştir, Türkiye bu dönemden itibaren iç pazara yönelik, tüketim malları üretimini ön plana çıkaran bir ithal ikameci sanayileşme sürecinde yol almaya başlamıştır” (Kanca, 2012: 60).*

Yapılan tüm bu sanayileşme hareketi ve etkileri eserlere yansımıştır. İncelemeye tabi olan *“Eskici ve Oğulları”* eseri de buna örnek sayılabilir. Eser hakkında Gülgen Börüklü'nün şu sözlerini örnek gösterebiliriz.

“Eserde siyasal, ekonomik ve teknolojik değişimlerin hızlı olduğu ve sancılı bir toplumsal değişim sürecini zaruri kıldığı 1950'li yıllarda bir ailenin yaşadıkları bütün yönleriyle gösterilmeye çalışılır. Teknoloji ve ona paralel olarak şekillenen modern zihniyet karşısında geleneksel anlayışta inat edenlerin nasıl büyük bir çıkmazın içine girdikleri, sosyal hayat içerisindeki yabancılaşmaları, çaresizlikleri özellikle Topal Eskici karakteri çevresinde gösterilir. Yitip gitmiş bir zamanın değerlerine tutunup, mazinin artık geri dönüşü olmayan hatıralarına takılıp kalmış Topal Eskici kaybetmek üzere olduğu ailesini bir araya getirmek için sonunda inadını rafa kaldıracak ve zamanın değiştiğini geç de olsa anlayıp kabullenenecektir” (2020: s.162).

Dolayısıyla sosyal gerçekçilik akımı adı altında yazar kendi iş kariyerinde de fabrika işçiliği gibi birçok iş dalında çalışır. Bu yüzden eserde yaşanan durumlara yakından ilgilidir. Dönemin en büyük sorunu makineleşme sürecinde işsiz kalmış insanların dertleridir. Özellikle hâlihazırda iş imkânlarının az olduğu Doğu vilayetlerinde yaşanan bu tip durumlar esere de konu olmuş trajik durumlara vesile olabilmektedir. Bir diğer açıdan

bahsetmek gerekirse eser halkı konu almış dönemsel olarak aydınlatıcı öğelere ve yaşantılara yer vermiştir.

3.2.2. Zıt Karakterler: Topal Eskici ve Mehmet

Topal Eskici ve Mehmet, Anadolu aile yapısı üzerinden kurgulanmış baba oğul karakterleri ile karşımıza çıkar. “*Topal Eskici bulduğunu aynı gün yiyen savurgan yapılı ağzı bozuk bir karakterdir. Eserde Eskicinin konuşmalarında argo sözcüklerin sıklıkla görülmesi ve formal bir dilden uzak dil kullanımı onun toplumda alt sınıfta yer aldığının göstergelerinden biridir*” (Ekinci, 2020: s.7).

Oğlu Mehmet ise hayat şartlarının tüm olumsuzluklarına rağmen ağırlığını bozmayan, ailesine saygıda kusur etmeyen biridir. “*Eskicinin büyük oğlu Mehmet karakteri, geleneksel olarak yetiştirilmiş ve işçi sınıfa dâhil olarak modern yaşantı içinde yer almış bir birey olduğu için cümlelerinde argo ifade ve alt sınıfa ait unsurlara pek sık rastlanmaz*” (Ekinci, 2020: s.8).

İki karakterin eserdeki rolleri romanın ana hatlarını oluşturur. Topal Eskici eski neslin temsilciliğini üstlenir. Kullandığı kelimeler ve yöresel ağız ile Anadolu insanını temsil eder. Mehmet ise babasına göre daha oturaklı ve çağdaş sayılabilir.

3.2.2.1. Topal Eskici

Eserde baba ve oğul olan bu iki karakter aslında zıt kişiliklere sahiptir. Eser, Anadolu aile yapısı ile yazılır. Bu yapı çerçevesinde karakterler ve diğer karakterlerin onlara sergilediği davranışlar da bu durum üzerinden şekillenir. Ailenin “Baba” karakteri ile karşımıza çıkan Topal eskici çocukluğunda varlık içinde büyümüş fakat ilerleyen zamanlarda bu varlık durumu koruyamamış bundan dolayı da hayata atılmak zorunda kalmış biridir. Bu cümleyi eser içinde şu sözlerle görmekteyiz:

“Tut, güm güm gümüleyen, altın babası büyük çiftçi Resul ağanın çiftliğinde dünyaya getirt, on yaşına kadar gak dedikçe et, guk dedikçe su, on yaşından sonra saçların Ashabülkehte kesilip ağırlığınca altın dağılsın fakir fukaraya, nenelerin, baban, anan, emmin, dayın, teyzen üstüne titresinler, ele avuca sığma, palazlanınca sırtında sırma işlemeli tozkoparan cepken, bacağında lâciverdin hasından şalvar, pırıl pırıl rugan çizmeler, altında bakla kır hâlis Arap kan kısrak, Çukurova’nın tozlu yollarını gece deme, gündüz deme arşınla, nerde muhabbet var koş, kim nereye avrat kapatmış haber al, var, git, bas, vur, kır, meclis dağıt, sağa sola sarı lira saçmaya alış, feleğin çemberinden geç, sonra da bir harp, bir taun, mal mülk kapanın elinde kalsın, bardağı yirmi beşlik açık şarabı bile bulama” (Eskici ve Oğulları, 2005:10).

Bu sözler Topal Eskici'nin beklentilerini ve yaşamak zorunda olduğu hayat arasındaki uçurumu gösterir. Askerde Trablusgarp Savaşı esnasında ayağını yitirmesi ve ülkeye döndüğünde iş olarak edindiği ayakkabı tamirciliğinde, geçimleri için yeterli parayı kazanamayışı karakterin davranışlarını açıklayan konulardandır. Genel olarak hayata karşı barışık değildir ve küfürbaz, aksi birisidir. Eserde hayatını sürdürebilmek için rızkını kazandığı dükkânını adeta kutsar ve alışverişe gelenleri, küfürle geri çevirir:

“Dünyada mekân ahrette iman! -Para zorunyan mekânımı mı daralatacaksınız?... Paranıznan beni benden mi edeceksiniz kitapsızlar...” (A.g.e., s. 6).

Zamanla asık suratı ve küfürlü ağzıyla müşterilerini kaybeder, bunun suçlusunu da karşısındaki dükkânın sahibi olan “tüyü bozuk” göçmen olarak görür. Topal Eskici çevre esnafı tarafından da hak ettiği saygıyı görmediğinde genellikle işi alaya vurur:

“-Herif iyice morukladı mı ne... Eskiden hemen her akşam gelir, şarabını yutturur, kimseyi rahatsız etmeden basar giderdi. Şimdi?...”

-O zamanlar da çenesi durmazdı be. Babasından, dedesinin çiftliğinden bahsetmez miydi?

Topal eskici anlatıyordu:

-Bu bacak, ben bu bacağı Trablus'ta, kahpe bir İtalyan kurşununa verdim. Bayılmadan kestiler, kangrenli bacağın bayılmadan kesilmesi ne demek? Kestiler efendi, lâkin Allah seni inandırсын, bugünkü kadar canım yanmadı, ciğerim sızlamadı.

Ta öbür köşeden biri:

-Trablus harbini mi açtı gene?

-Dinliye dinliye bütün memleket ezberledi, hafız oldu bire herif.

-Sıra dedesinin çiftliğine, tarlalarına da gelecek daha...” (A.g.e., s.42-43).

Geri döndüğünde çevre esnafı işi gücü bırakıp Topal Eskici'nin etrafında toplanır ve ona köpüklü kahve ısmarlayan ezeli rakibi “tüyü bozuk göçmene” söylediği sözlere şahit oluyor.

“-Ulan, dedi, ulan tüyü bozuk. Seni çok horladım ben ya, bakıyorum sen de adamın tekisin be! Demek bizi birbirimize düşüren, itten rezil eden... ‘Yokluk’un anasına avradına sövdü” (A.g.e., s. 310).

“Topal Eskici'nin hem aile içindeki ilişkilerinde hem de sosyal hayatındaki kuyruğu dik, asabî, saldırgan, küfürbaz, inatçı, dediği dedik kişiliğinin temelinde üç neden vardır: Yokluk, ataerkil değerlere mutlak bağlılığı ve dünyadaki değişime kendini kapatmış olmasıdır” (Gülgen Börüklü, 2020:181).

Tüm bu yaşanılanlar karakterin hareketlerine ve ailesine yansıyan konulardır. Oğlu Mehmet ise Topalın tam tersi bir yapıya sahiptir. Ağır başlı, efendi ve büyüğüne saygı ve sevgide kusur etmeyen bir yapıdadır.

“‘Eskici ve Oğulları’nda’ Mehmet ve Topal Eskici zıt karakterlerdir. Eserde ki baba karakteri duygularıyla hareket eden, çabuk kızan, geçimsiz, küfürbaz; Mehmet ise anlayışlı, uzlaşmacı, olaylar karşısında aklıyla hareket eden bir kişidir. Topal Eskici’nin ters davranışlarından dolayı küsme noktasına gelen aile bireylerini barıştıran Mehmet, aileyi bir arada tutan kişidir. Aile bireylerinden Topal Eskici’nin halini anlayan tek kişi Mehmet’tir. Babasının huysuzluğunun, öfkesinin sebebini bilir ve onu suçlamaz. “İşlerin kes atlığı adamın beynine vurdu” diyerek babasının davranışlarını olgunlukla karşılar” (Yıldız Eyigün, 2006: 159).

Bu iki zıt karakterlere sahip “Baba” ile “Oğul” u birbirine düşüren, aralarını açan ise ekonomik sebeplerdir. Topal eskicinin işleri iyi gitmediği için büyük oğlu Mehmet’e bakmak gözüne batar. Yavaş yavaş hem taleplerin azalması hem de müşterilerini karşı göçmen eskiciye kaptıran Topal eser boyunca davranışlarına ve agresifliğine sebep olacak maddi daralma ile karşı karşıya kalır. Eskici, bu ruh hali ile sürekli oğullarına sataşır ve onlara hayatı dar eder.

Böylelikle, eserde olumsuz ekonomik koşullarda kıvranan alt tabakaya mensup insanların, kendileri gibi olanlar dışında kimsesinin olmadığı gösterilir.

3.2.2.2. Mehmet

Mehmet üç evladı ve eşiyle birlikte zor şartlarda geçimini sürdürmeye çalışma, çocuklarıyla aç kalmadan hayata tutunabilme derdindedir. Eşiyle beraber kütlü mevsimini gelmesini sabırsızlıkla bekler. Çünkü işinden olduktan sonra sığındığı baba mesleğinde daha sonraları işlerin iyi gitmemesi nedeniyle babası tarafından fazlalık, yük olarak görülür. Bu durum karamsarlığa ve ümitsizliğe yol açar. Topal Eskici gelecekte umudunu kestiğini oğluna böyle hissettirir: *“Bozuldu ağa bozuldu; dünya kökünden bozuldu. Üstüne bastığım toprak ayaklarımın altından kayıyor sanki. Bugün dünü arıyoruz, yarın da bugünü arıyacağımızdan şüphelen olmasın”* (A.g.e., s.47).

Baba oğul ilişkisi için eserde kopma noktası olarak Topal’ın büyük oğlunu evde fazlalık olarak görmesini ve kazandıklarının iki haneye yetmeyeişini eserdeki şu cümlede görebiliriz: *“İşler kesatlaştı. Büyük oğlan fazla geliyor, başının çaresine baksın. Evlenip üç çocuk sahibi olmayı nasıl bildiyse karınlarını doyurmayı da bilsin. Ben Cenabı Allah değilim ki rızık vereyim!”* (A.g.e., s.10).

Büyük oğul Mehmet babasının tam tersi bir karaktere ve mizaca sahiptir. Tüm yapılanlara rağmen ağırlığından ve efendiliğinden ödün vermez. Özellikle karakter olarak Topalın babasına benzeyen büyük oğlu, her lafını yutar ve tıpkı Topalın akli havadallığını almış küçük oğlanı frenleyen kişidir. Küçük oğlanın yani Ali'nin babasına benzetilişini eserdeki şu cümleden anlayabiliriz: “*Babasının on sekiz yaşında, küçük bir modeli*” (A.g.e., s.10). Böylelikle, büyük oğul Mehmet'in geleneksel bir bakışa sahip olduğunu, çağdaş dünyanın değerlerini bilmesine rağmen babası Topal Eskici'ye karşı daha sabırlı ve saygılı olduğunu söyleyebiliriz. Karakterin yaratılışında tipik Anadolu aile yapısı örnek alınmıştır. Bu sebeple oluşturulan oğul karakterinin Anadolu örf adetlerine uygun saygılı birey profili çizdiği söylenebilir. Babası Topal Eskici'nin kötü biri olmadığını, onu kötü duruma düşürenin “yokluk” olduğunu her fırsatta dile getirir. Yokluk eserde de kullanıldığı üzere dönemin önemli bir sorunu olduğundan toplumsal açıdan aile bağlarını ve toplumsal yapıyı etkileyen bir faktör olarak gösterilebilir.

3.3. “BABALAR VE OĞULLAR” İLE “ESKİCİ VE OĞULLARI” ESERLERİNDE SOSYAL GERÇEKLİĞİN YERİ

“Bir edebi eserin oluşturulmasında muhakkak bağlı olunan ülkenin toplumsal, sosyolojik, siyasal, ideolojik ve tarihsel bileşenlerinin önemi büyüktür. İnsanın tam olarak kendisinin anlatıldığı edebiyatta bu gibi bileşenlerin toplumu oluşturan en önemli unsurlar olduğu yadsınamaz bir gerçektir. İnsan içerisinde bulunduğu koşullarla hayatın gerçek manasını kavrar ve yine insanın hayatı bu koşullarla iyi veya kötü bir durumda olur. Bu açıdan bakıldığında bireyin içerisinde yaşamış olduğu toplumun o anki durumu önem ihtiva ederek belirleyici bir konumda bulunur” (Çetinkaya, 2020:163).

Sosyal gerçeklik bağlamında baktığımızda, eserler dönemleri için önemli kaynaklardır. Dönemsel bağlamda baktığımızda ise “*Babalar ve Oğullar*” eseri “*Avcının Notları*” eseri ile beraber gerek serflikin kaldırılması gerekse toplumda yer alan çatışmaları ortaya koyma konusunda başarılı bir örnektir. İ.S. Turgenyev'in eserleri için yalnızca gerçekliğin aktarıldığı eserler olmadığını toplumsal dönüşümlerde etkili birer faktör olduğunu söyleyebiliriz. Buna en net örnek “*Avcının Not Defteri*” adlı öykü kitabıdır. “*Bu kitabı okuyan Rus Veliaht Prensi Aleksandr onun etkisi altında kaldığı dillendirilmektedir. Yazar bu kitabında sayıları 22 milyonu bulan ve Rusya toplam nüfusunun 1/3'üne denk gelen toprağa bağlı kölenin sefaletini anlatmıştır. 1855'te tahta geçen Aleksandr, 1861'de yaptığı toprak reformu ile köleliği kaldırmıştır*” (Akdağ, 2019: 213). Eserlerinde yer verilen konuların gerçek hayattan alındığı gerçeği yansıttığı bilinmektedir. Bu duruma ek eserlerde yer alan temaların gerçek hayata etkileri de

yadsınamaz. Sosyal gerçekçilik temasının yer aldığı “Babalar ve Oğullar” eserinde nihilizm akımının da yer aldığı bilinmektedir. Özellikle nihilizm gibi hiçbir otoriteyi kabul etmeyen bir anlayışın kaçınılmaz en büyük etkisi sonraki yıllarda baş gösterecek olan devrim hareketleri olacaktır. Bu çıkarımla eserde yer alan bir konunun gerçek hayata ve topluma tesirinin önem arz ettiği görülmektedir. Ancak İ.S. Turgenyev eserde nihilizme mesafelidir ve nihilizm ’in Rusya için erken bir düşünce olduğunu gösteren sembollere yer vermiştir.

Eserlerindeki bir diğer önemli konu ise karakterlerin konumlandırılması olarak gösterilebilir. İ.S. Turgenyev’in yarattığı karakterler, tamamen sembolik olmakla beraber gerçek hayattan esintileri de barındırmaktadır. Bazarov karakterinin gerçek hayattan birçok yön barındırdığını söyleyebiliriz. İ.S. Turgenyev, Bazarov karakterini gerçek hayatta karşılaştığı bir doktordan esinlenerek yaratmıştır. Bazarov’un karşı safında bulunan, Pavel Petroviç ise burjuvayı temsilen yer alan bir karakterdir. Temsil ettikleri bu taraflar dışında kuşak çatışması ile iki neslin savaşı karakterlere yüklenmiş bir diğer görevdir. Kuşak çatışması bağlamında bakıldığında karakterlerin konumları karşıttır, geçmişini savunan gelenekçi “Babalar” yenilik isteyen genç nesil “Oğullar” bu iki kutbun taraflarıdır. Yazar karakteriyle dönemi ve dönemin olumsuzluklarını sosyal gerçekçilik ile hicveder. Bu özellikleri ile eser gerek çevreyi gerekse toplumu birçok özellikleri ile işler. Bu durumu Çetinkaya’nın şu sözleri ile özetleyebiliriz:

“İnsanı bireysel olarak ele alan yazarlar ele almış oldukları karakterin durumunu anlatırken farkında olmadan da olsa mensubu olduğu çevrenin özelliklerine de mutlaka değinirler, çünkü birey ait olduğu değerlerin toplamının bir sonucudur ve bu değerlerin dışında düşünülmesi uygun bir tutum olmaz” (2020: 163).

Orhan Kemal’in “Eskici ve Oğulları” eseri sosyal ve eleştirel gerçeklik, kendi değişimiyle “Aydınlık Gerçekçilik” bağlamında ele alındığında benzer özellikleri taşıdığını görürüz. “Orhan Kemal, çok genel manada, en azından vakayı diyaloglarla takdim etme ve şiveleri kullanma açısından Hüseyin Rahmi Gürpınar’a kadar uzanan natüralist ve realist roman anlayışını, Sadri Ertem, Sabahattin Ali gibi romancılar kanalından devralan sosyal gerçekçi bir romancıdır” (Narlı, 2020:34). Sosyal gerçekçilik akımının en önemli özelliklerinden olan dönemini başarılı bir şekilde işleyebilme anlayışını eserde görmek mümkündür. Karakterlerin konumlandığı noktalar, yaşanan yaşam mücadelesi gibi hayattan faktörler eserde yer alan konulardır. Sanayileşme süreciyle beraber, insan

gücüne olan bağımlılığın azalmasından ötürü doğan işsizlik, köy ve köylü yaşamı eserin ana temasını oluşturur. Özellikle doğu coğrafyasında yaşayan bir aileyi konu alması ile halk figürlerinin ve komşuluk ilişkilerinin de yer aldığı görülmektedir. Seçilen tema ve işlenen konusuyla eser alt tabaka insanları, fabrika işçilerinin hayatını ve köylülerin yaşam şartlarına değinmesi ile çeşitli alanlardan insanları kapsar. Yazarın seçtiği karakterler rastgele kesimler değildir. Karakterlerin farklı sosyal sınıflardan insanlar olması ve yaşam mücadeleleri eserlerinin ana temasını oluşturmaktadır. *“Seçilen bütün insanların yoksul olması, bulundukları bu sınıftan çeşitli yollarla kurtulmak istemeleri, köylülükten, işçiliğe doğru uzanmaları, geleneksel ahlâk kayıtlarına lakayt olmaları, parasızlıktan dolayı yozlaşp insanlıklarından uzaklaşmaları, sınıfsal bir bakış açısından kaynaklanır”* (Narlı’dan akt. Demir, 2020:118-119).

Orhan Kemal eserinde daha çok sokak ağzı diye tanımlayabileceğimiz bir yöresel dil ile daha halktan biri olabilmiş eserleri toplum tarafından daha çok kabul görmüştür. Yazar eserinde çoğunlukla fukara edebiyatına yakın halkın ekmek kavgasını ve toplumsal bozulmayı anlatmaya çalışır. Karakterler eğitimi düşük halktan insanlardan seçilmiştir ve argo kelimeler sık kullanılır. İ.S. Turgenyev daha üst kesime hitap eden bir dil kullanır genellikle eserde üst tabaka ile nihilist bir karakteri seçerek olayların burjuva tarafına yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Eserde sık sık dönemin eğitilmiş ve zengin kesiminin tercih ettiği Fransızca sözler ile burjuva tasviri yapılmıştır. Yaratdığı nihilist karakteriyle aslında toplumdan birini temsiliyetinden uzak sorgulayıcı bir olay yaratır. Bu sorgulama dönemin değişen şartlarına ve yönetimin yaptığı reformlara karşı bir duruşu temsil eder. Yazarların toplumsal sorunlara değiniş şekilleri farklılık göstermektedir. Orhan Kemal halkın geçim sıkıntısı ve zengin, fakir yaşamları arasındaki uçuruma toplumsal dengesizliklere karşı durmuştur. İ.S. Turgenyev ise daha çok zengin kesim ile alt tabaka insanların kavgalarına odaklanır. İki yazar da eserlerinde dönemlerinin tanığı olmayı amaçlar.

Dolayısıyla sosyal gerçekçiliğın ve toplumcu gerçekçiliğın ortak noktaları olan insan ve gerçek hayatı yansıtmaya gibi alanlarda iki eser de başarılı birer örnektir. Yazarlar dönemlerini ve sorunlarını başarılı bir şekilde işlemiş ancak sorunlara çözüm önerisi getirmek yerine eleştirmeyi, olanı olduğu gibi anlatmayı amaç bilmiştir. İki akımın bir diğerk ortak gayesi toplumun “sesi” olabilme amacı eserlerde göze çarpmaktadır. Bunu karakterlerin mizacıyla ortaya koymaları ve karakterlerini halktan kişiler veya onlardan yana kişiler olarak konumlandırarak başarırlar. Sosyal gerçeklik bağlamında

bakıldığında, eserlerin toplum ve dönem ile olan bağlantıları en temel konu olarak göze çarpar. Karakterler ve bulundukları konumlar gerçekle örtüşmektedir. Dönemsel bağlamda bir özet niteliğinde olduklarını söylememiz de mümkündür.

SONUÇ

Netice itibarıyla toplumların dönüşümleri bireyler üzerinde etkili olduğu kadar bireyler tarafından oluşturulmuş eserlere de etki etmiştir. Bu dönüşümlerin oluşum süreçleri ya da uygulandıkları dönemlerin etkileri, bu eserlere yansıyan başlıca etmenlerdir. Bireyler tarafından oluşturulan bu bahsi geçen eserler başlıca edebiyat, resim ve heykel sanatı olarak sayılmaktadır. Konu edebiyat ve toplumsal dönüşümler olduğunda gerçekçilik akımı ve alt akımları en çok kullanılan metod olarak göze çarpar. Romantizm akımının güç kaybettiği dönemde ortaya çıkması ve diğer akımlar ile ayrışmasından ötürü birçok sanat dalında tercih edilen önemli bir araç olmuştur. Gerçekçilik, başlarda yalnızca felsefe alanında kullanılsa da sonraları diğer dallara da sıçrar.

Edebiyat alanında da kullanılan gerçekçilik geliştikçe alt dalları ile çeşitlenir ve daha detaylandığından ulaştığı alanlar genişler. Toplum ve birey hayatı için dönemsel ve tipik karakterler oluşturulması gibi imkanları ile önemli bir edebi yöntem olmuştur. Dünya Edebiyatlarında çok önemli kalemler bu akım ile eserler vermiştir. Özellikle gerçekçilik akımı ile bilinen en ünlü eserler A.S. Puşkin ve N.V. Gogol gibi önemli Rus yazarları tarafından edebiyata kazandırılmıştır. Öncü Rus yazarlarının öğretileri sonraki neslin yazarlarına da ilham kaynağı olmuştur. Gerçekçilik geleneğini devam ettiren önemli bir diğer Rus yazarı ise İ.S. Turgenyev'dir. Gogol hayranlığı ve ona beslediği büyük sevgi bu alanda etkili olması ve tutkularını açıklamaktadır. Gerçekçilik akımının genişlemesi ve dallanması bu akıma mensup yazarların sınıflandırılmasının zorlaşmasına sebep olmaktadır. Gerçekçi yazarların eserlerinde akımın alt dallarından eleştirisel gerçekçilik, toplumsal gerçekçilik ve sosyalist gerçeklik akımlarında yer alan birçok ana sembolün kullanıldığı görülmektedir. Buna en net örnek, İ.S. Turgenyev'in eserlerinde yer alan serf haklarının savunulması ve yönetime karşı sembolik devrimler olmuştur.

Sosyal gerçeklik, XIX. yüzyılda gelişen, işçi sınıfının günlük koşullarına dikkat çekmeyi ve yazarların bunların altında yatan toplumsal yapılara yönelik eleştirilerini ifade etmeyi amaçlayan bir sanatsal harekettir. Sosyal gerçekçilik 1930'larda Amerika'da da aktif kullanılmıştır. Sanayi Devrimi'nden bu yana toplumun alt katmanlarına ait insanların yaşamları ve çalışma koşulları birçok sanatçıyı endişelendirmiştir. Bu endişe ışığında yazarlar eserlerini toplumdan bire bir gözlemledikleri konular ile oluşturmuştur. Sosyal gerçekçilik, sanatçının sosyal, politik, ırk ayrımcılığına ve ekonomik sorunlara duyduğu öfkeyi yansıtırma eğilimindedir. Türk Edebiyatında sosyal gerçekçi yazarların en

önemlilerinden biri Orhan Kemal'dir. Nazım Hikmet'in yönlendirmesi ile edebiyatta düz yazı alanında çalışmalar veren Orhan Kemal eserlerinde çoğunlukla fabrika işçileri, esnaf ve köylü insanı gibi halkın temelini oluşturan tabakayı konu edinmiştir. Rus ve Türk Edebiyatlarından örneklerini verdiğimiz eserlerin ortak gayesinin insan olması onları ölümsüz kılan bir diğer etmendir. Rus ve Türk kültürü zor, dikenli ve dram dolu bir yoldan geçerek dünya kültürleri arasında yerini alır. Rus ve Türk kültürlerinin maneviyatı bakımından yaratılmasında doğrudan dâhil olan insanların kalpleri ve ruhları, yalnızca gelişimin tüm değişikliklerine şahit olmakla kalmaz, aynı zamanda halkın manevi yaşamının sosyal sorunlarını düzeltmek için de büyük sorumluluk üstlenir. Onlar yapıtları ve isimleri ile gelecek nesillere hizmet etmeye devam eder. İnsanların adalete en çok ihtiyaçları olduğu zamanlarda onlara hitap eder, onların sesi olurlar. Sosyal gerçekçilik akımı ile eserlerini incelediğimiz İ.S. Turgenyev ve Orhan Kemal' in hem hayatlarından hem de yazınlarında birçok ortak nokta bulunmaktadır.

- İki yazar da soylu kökenlere sahip ailelerden gelmektedir. Yazarlar hayatlarının belirli dönemlerini yurt dışında geçirmiş ancak vatanları ile olan ilişkileri hep daim olur. Düşüncelerinde vatanlarına olan bağlılıkları eserlerine de yansır. İki yazar da yurt dışı seyahatlerinde vefat eder, vatanlarında defnedilir.
- Zamanının en eğitilmiş insanlarından biri olan İ.S. Turgenyev, Avrupalıların Rus kültürünün en çarpıcı yazarları (Puşkin, Tolstoy, Dostoyevski) ile ilk tanışmalarına çevirileri ile vesile olur. Zamanının en değerli yazarlarından olan Orhan Kemal ise Türk kültürünü, doğu insanını, dönemin sosyal sorunlarını sade bir dil ile eserlerinde ustaca işlemiş önemli bir yazardır. Orhan Kemal'in Rus Edebiyatına olan ilgisi, İ.S. Turgenyev ile hayatlarının benzerlikleri, çalışmaya konu olmalarının ana sebeplerindendir.
- Yazarların hayatlarının belirli dönemlerinde diğer yazarların tavsiyesi ile dönüm noktalarını yaşarlar. İ.S. Turgenyev, Belinskiy ile kurduğu dostluk sonrası tavsiyeler üzerine yazımını şekillendirir, Orhan Kemal ise Nazım Hikmet'e yakın olduğu dönemlerde önemli dersler alır ve bu sayede edebiyat yaşamına yön verir.
- İki yazar da gördükleri gerçekleri, hayatlarından izleri eserlerinde işler ve toplumun hayatından esinlenerek bu gerçekleri eserlerinde ustaca konu ederler. Eserler ülkelerin sancılı dönemlerinde kaleme alınırlar. Yazıldıkları dönemlerin birer aynası niteliğindedir.

- İki eser de sosyal sorunları gün yüzüne çıkarır ve dönemin yanlışlarını eleştirirler. Yazıldıkları dönemlerde eserler ses getirir, hatta olumlu ve olumsuz birçok tepkiye sebep olurlar. İ.S. Turgenyev nihilizmi gençliğe sunmak, Orhan Kemal ise sürekli alt tabakanın çektiklerini kaleme almak ile belirli makamlar tarafından eleştirilir.
- Eserlerin içeriğindeki aile yapısı, aile içerisindeki karakterlerin zıtlığı ve zıt düşünceleri de benzeşir. Zıt karakterler kimi zaman toplumun iki tarafını temsil eder. Bazen ise zıt yapıya sahip baba-oğul olarak karşımıza çıkar.

Eserler yazıldıkları dönemlerin ve sorunların işlenebildiği en elverişli alanlardandır. Bu alanlar kendini halka adanmış yazarlar için en verimli alanlar olagelmıştır. Bu imkân sayesinde zamanlarının en önemli, en ses getiren yapıtlarından olabilmiş insanlara dokunabilmişlerdir. Farklı kültürler, dönemler, farklı ülkeler, farklı ırktan insanlar olsalar bile insanın doğası gereği gördüğü haksızlıklara ve imkânsızlıklara karşı tepkisi benzeşir. Eserleri farklı dönemlerde ve farklı dönemseller sorunların yaşandığı ortamlarda ortaya çıkmış olsalar da ortak paydaları insan ve insanın sorunları olabilmiştir. Çalışmamızda ispatlamaya çalıştığımız bu durum yalnızca edebiyatta değil birçok alanda da karşımıza çıkmaktadır. İ.S. Turgenyev tarafından yaratılan zıt karakterler bazen toplumun en üst tabakasını temsil eden aristokratlar, kimi zaman ise en alt tabaka olan köleler olabilmektedir. Bu durum Orhan Kemal’de farklılık gösterse dahi ortak paydada buluşmuş; amaçları, sorunları çözme, onları ortaya atabilme olmuştur. Farklı kültürler ve insanlar için kaçınılmaz bir durum olan yaşamsal sorunların edebiyata yansması ve bu duruma yazarların sessiz kalmaması evrensel bir durumdur. Bu durumun eserleri ölümsüz kılmaya etkisi büyüktür. Geçmişe bir pencere, döneminin de birer aynası olabilen eserler daima başvurulacak birer kaynaktır. Toplum var olduğu sürece hem yazarlar hem de eserleri kütüphanelerimizde yaşayan birer yapıt olarak kalmaya devam edecektir. Bu çalışma, adaletli ve halktan yana düşüncelere sahip sosyal yazarlardan, İ.S. Turgenyev ve Orhan Kemal’e, hayatlarına ve eserlerine adanmıştır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, E. (2016). Toplumsal gerçekçilik akımı perspektifinden Zeki demirkubuz sineması'nın incelenmesi (Master's thesis, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Akan, M. (2017). Sosyalist Gerçekçilik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme. İtıl Suwı Aka Turur, Ed. U. Üren- D. Çatalkılıç, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 2017, 371-382.
- Akdağ, M. (2019). Realist Rus edebiyatından erken dönem Sovyet sinemasına gerçekçi mekân kullanımı. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(3), 2852-2874.
- Akyürek, M. (2018). Toplumsal Gerçekçilik Bağlamında Türkiye'de Eme Gücünün Resim Sanatına Yansıması. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (40), 444-467.
- Altın, N. Ş. (2017). Toplumsal Gerçeklik ve Postmodern Roman. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 91-109.
- Anday, M. C. (1975) Sosyalist Bir Dünya, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1975.
- Ataay, F. (2005). Kriz Kısacasında CHP Hükümeti (1978-1979), (Doktora tezi tez). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı. Erişim tarihi: 21 Şubat 2021.
- Aytaç, G. (2009). Genel Edebiyat Bilimi. Say Yayınları, Sirkeci/İstanbul 2009, 217.
- Ayupov, İ. S. (2010). İ. S. Turgenyeva “Dım” v İstoriko-kulturnom Kontekste: dissertatsiya... 190
- Ayupov, S. M. (2001). Evolyutsiya Turgenevskogo Romana 1856- 1862 gg.: Sootnoşeniye Metafizicheskogo i Konkretno-istoricheskogo: dissertatsiya... d.f.n. K.: KAZGU, 2001, 414
- Behramoğlu, A. (2012) Rus Edebiyatı Yazıları. Tekin Yayınevi, Topkapı/İstanbul 2012, 69.
- Belinski, V. G. Soçineniya Aleksandra Puşkina. 1948. 529-530
- Belinski, V. G. Izbrannyye Filosofskiye Soçineniya. 1941. 173

- BELYAYEVA, İ. A. (2017). Ottsy i deti. IS Turgeneva: roman o vechnom primireni. Filologicheskiy klass, (3 (49)), 7-14.
- Bezirci, A. (1984) Orhan Kemal. Tekin Yayınevi, 2. Basım, Temmuz 1984 Erişim Tarihi: 11 Nisan 2022 <https://www.insanokur.org/orhan-kemalin-oyun-yazarligi-asim-bezirci/>
- Candaş, C. (2014) Edebiyatımızın Büyük Ustası Orhan Kemal. Sayı 60 Erişim Tarihi: 11 Nisan 2022 <https://www.kizilcik.org/index.php/117-k-dergi/say-60>
- Carr, E. H. (2014), Dostoyevski. İstanbul: İletişim Yayınları, 216-217
- Coşkun Karataş, N. (2014). Rusya’da Nihilizmin Gelişmesi ve Edebiyata Yansıması. İdil Dergisi, Cilt 3, Sayı 12, 2014, 37-52
- Çakar, A. M. (2021) Rus Edebiyatında Gereksiz İnsan Tipi ve Nihilizm. Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi, 7(16), 475-496.
- Çelik, S. (2019). Babalar ve Oğullar ile Mai ve Siyah Adlı Romanların Tipolojik Yöntemle Karşılaştırılması. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 12, Sayı 66, 2019, 48-55.
- Çelik, S. (2009). Türk Resminde Toplumsal Gerçekçilik: Yeniler Grubu. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Programı.
- Çetinkaya, E. (2020) Maksim Gorkiy ve Sabahattin Ali’de Toplumsal Gerçekçilik. Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2020, 375
- Çetişli, İ. (2007) Batı Edebiyatında Edebi Akımlar. Akçağ Yayınları: Ankara
- Demir, B., Çetinkaya, E., (2020). Muasır Filoloji ve Edebiyat Tetkikleri. Ankara: İksad Yayınevi, 80
- Demir, M. (2020) Orhan Kemal’in Yüz Karası/Para ve Namus Adlı Romanında Sınıf Atlama Olgusu. Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 4(3), 115-137.

- Dubrovina, N. V. (2011). Sotsialisticheskiy Realizm: Metod ili Stil. Vestnik Tambovskogo Universiteta. Seriya: Gumanitarnyye Nauki, 99(7).
- Ekinci, M. C. (2020). Orhan Kemal'in "Eskici ve Oğulları" Eseri Üzerine Toplum Dilbilimsel Çözümleme, 7-8.
- Erkan, Ü. (2017). Rus Modernleşmesinde Batı Karşıtlığının Tarihsel Temelleri. Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi E-Dergisi, 4(1), 52-70.
- Erkan, Ü. (2017). 19. Yüzyıl Rus Edebiyatında Modernleşme Eleştirisi. Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2017, s. 21-45
- Fırat, N. (2001). Yeni Gerçekçilik ışığında Russell'Da Bilgi Problemi. (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Fıncıoğlu, S. (2016). Gerçekçilik Akımı, Akımın Yöntemi, Türleri ve Gerçekçi Akım İçinde Erich Maria REMARQUE. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 32 (31), 234-246. DOI: 10.17498/kdeniz.04840
- Frolov, I. T. (1981) Filosofskiy Slovar. Moskova 1981. 445
- Gennadiyevna, K. İ. (2020). Sotsialnaya Problematika i Russkiy Natsionalny Harakter. Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022. <https://infourok.ru/socialnaya-problematika-i-russkiy-nacionalnyj-harakter-fragment-metodicheskoy-razrabotki-problema-dobra-i-zla-v-proizvedeniyah-h-4406520.html>
- Gülgen Börüklü, J. (2020). Orhan Kemal'in Eskici Dükkânı'nda Toplumsal Değişme ve Aile. Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 4 (3), s. 157-183. DOI: 10.34083/akaded.741969, s. 162.
- Gülmez, B. (2021) Anna SEGHERS'in "Karar" Adlı Romanında Toplumcu (Sosyalist) Gerçekçi Betimlemeler ve İki Almanya. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (53), 193-201.
- Gültekin, M. N. (2006). Orhan Kemal'in Eserlerinde Modernleşme, Birey ve Gündelik Hayat. Sosyoloji Dergisi, (15).
- Gündüz, Y. K. (2021). Toplumsal Gerçekçilik ve Çağdaş Türk Resmi Perspektifinde Öyküleyici Yorumlarıyla Neş'e Erdok. Art-e Sanat Dergisi, 14(28), 1028-1051.

- Günevi Uslu, E. (2018). Metin Erksan Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik ve Bunun Filmlerine Yansıması. İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi), 3 (2), 191-212. Erişim Tarihi: 11 Nisan 2022 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inifedergi/issue/41264/468263>
- Güngör, E. (2017). 1950'ler Türkiye'sinde modernleşme ve gündelik hayat değişimlerine sinema üzerinden bakmak: İstanbul Geceleri filmi. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 2(3), 94-112.
- Gürbüz, F. G. (2020) Toplumsal Gerçekçilik ve Roman Servet-i Fünun Romanı'nda Birey ve Toplum. Universal Journal of History and Culture, 2(2), 210-215.
- Gürsoy, Y. (2018) Sovyet Dönemi Rus Edebiyatı. İksad Yayınevi. Erişim Tarihi: 26 Nisan 2022 <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2020/02/Sovyet-Dönemi-Rus-Edebiyatı-1953-1991.pdf>
- Huyugüzel, Ö. F. (2020). Ömer SEYFETTİN Realist Mi Romantik Mi?. Türklük Bilimi Araştırmaları, (48), 115-129.
- İnci, H. (1988). 1828-1928 Yılları Arasında Yayınlanan Edebi Mecmualarda, Edebiyat Akımları Üzerine Bir Araştırma. Erişim Tarihi: 01.07.2022 <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/17742.pdf>
- Ilyukin, Y. (2002). Ruskiy Pisatel İvan Sergeyeviç İ.S. Turgenev. Erişim Tarihi: 28.05.2021 <http://www.turgenev.org.ru/biogr.htm>
- Kacıroğlu, M. (2016). Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında (1923–1940) Toplumcu-Gerçekçi Edebiyat Tartışmaları. Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2), 27-71.
- Kanca, O. (2012). 1950-1960 Arası Türkiye'de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar/Socio-Economic Policies Applied In Turkey Between The Years Of 1950-1960. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(19), 47-63.
- Kantarcı, A. (2006). Orhan Kemal'in Hikayelerinde Çocuk Tipleri. (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

- Kantemir, E. (2019). Gerçekçilik. Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 6 (1), 139-155. DOI: 10.1501/Egifak_0000000396
- Karataş, N. C. (2014). Rusya’da Nihilizmin Gelişmesi ve Edebiyata Yansıması. İdil Sanat ve Dil Dergisi, 3(12), 37-52.
- Kaynar, M. K. (2015). Türkiye’nin 1950’li Yılları Önsöz. Türkiye’nin 1950’li Yılları. Ed. Tanıl Bora. İstanbul: İletişim Yayınları. 11-14
- Kemal, O. (2005). Eskici ve Oğulları, Epilson Yayınevi, 16. bs. İstanbul 2005.
- Koç, K. (2011). 20. yüzyıl ikinci yarısı Türk resminde toplumsal gerçekçilik. (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Lenin, V. İ. (1918). Oçerednyye Zadaçi Sovetskoy Vlasti. Erişim Tarihi: 11 Nisan 2022 <https://www.marxists.org/russkij/lenin/works/36-2.htm>
- Lenin, V. İ. (1918). Tri İstoçnika i tri sostavnyye Çasti Marksizma. Erişim Tarihi: 11 Nisan 2022 <https://www.marxists.org/russkij/lenin/1913/03/a.htm>
- Lenin, V. İ. (1970). Polnoye Sobraniye Soçineniy. 20. – 47. Cilt S. 71- 220 Erişim Tarihi: 11 Nisan 2022 <https://history.wikireading.ru/402125>
- Malışeva N. M. (1984). I. S. Turgenev v kritike i literaturovedenii kontsa XIX – nachala XX veka: dissertatsiya. kand. filol. n. L.: LGU, 1984. 265.
- Moran, B. (2014). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri. İletişim Yayınları, İstanbul 2014, 54.
- Narlı, M. (2003). Gorki'nin ve Orhan Kemal'in Küçük Adamları. İlmî Araştırmalar, (16), 65-76.
- NARLI, M. (2020). Orhan Kemal Romancılığının Nitelikleri Yenilikleri. Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 4(3), 33-44.
- Necatigil, B. (1992). Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü. Varlık Yayınları, İstanbul 1992.
- Nekrasov, N. (1879) Pamyati Dobrolyubova. Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022 <http://nekrasov-lit.ru/nekrasov/stihi/279.htm>
- Oktay, A. (1986) Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları. BFS Bilim Felsefe Sanat Yayınları, İstanbul 1986.

- Özerinç, E. (2010). Orhan Kemal'in Fabrika ve Toprak İşçilerini Konu Alan Bereketli Topraklar Üzerinde, Vukuat Var ve Hanımın Ciftliği Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım. (Doctoral dissertation, Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ)).
- Öztürk, A. Ş. (2019). Çağdaş Türk Resminde Toplumsal Gerçekçilik Bağlamında Kentsel Atıkların Plastik Değer Oluşumları. (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey)).
- Paškurov, A. N. (2016). Sistema Prosvetitel'skogo Realizma kak Nauchnaya Problema. Uçenyje zapiski Kazanskogo Universiteta. Seriya Gumanitarnyye nauki, 158(1), (146)-166.
- Revyakina, A. A. (2002) Sotsialistiçeskiy Realizm: k İstorii Termina i Ponyatiya. Erişim Tarihi: 11 Nisan 2022 <http://cyberleninka.ru/article/n/sotsialisticeskiy-realizm-k-istorii-termina-i-ponyatiya>
- Saçak, F. A. (2016). XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatında Eleştiri. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(2), 999-1014.
- Sadohin, A. P. (2012) Mirovaya hudojestvennaya kultura. Moskova 2012. 495
- Semenov, Y. İ. (2015). Problema Sotsialnoy Realnosti. Filosofiya i Obşestvo. 3-4 (77).
- Suçkov, B. (1982) Gerçekliğin Tarihi. Adam Yayıncılık, İstanbul 1982
- Sülker, K. (1988) Bilinmeyen Mektupları ile Nazım Hikmet Orhan Kemal Dostluğu. Amaç Yayıncılık, İstanbul 1988
- Şener, N. (2018) Nâzım Hikmet'in Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı'nda Siyasi Eleştiri. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Şeker, A. (2019). Kemal Tahir, Orhan Kemal ve Yaşar Kemal'in romanlarında toplumsal cinsiyet açısından kadın-karşılaştırmalı bir inceleme.
- Tagızade, L. (2006). Sosyalist realizm: Kökeni, oluşum süreci ve kavramı. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 3(4), 7-24.
- Tural, S. (2019). Toplumcu edebiyat bağlamında eleştirel gerçekçiliğin Türk edebiyatına uygulan (ama)ması. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (15), 160-166. DOI: 10.29000/rumelide.580489

- Turgenyev, İ. S. (2014) Babalar ve Oğullar. Can Sanat Yayınları İstanbul 2014.
- Türegün, T. (2016). Türkiye’de 1945-1960 arası ekonomik ve siyasi uygulamaların Orhan Kemal romanlarına yansımaları. (Master's thesis, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü).
- Türkeş, A. Ö. (2010) Yaz Klasikleri Erişim Tarihi: 16 Nisan 2022 http://www.dipnotkitap.net/ROMAN/Babalar_ve_Ogullar.htm
- Uturgauri, S. (1989) Türk Edebiyatı Üzerine. Cem Yayınevi, İstanbul 1989, 73.
- Üstünoğlu, M., YUMUŞ, S. (2019). Orhan Kemal’in Romanlarında Hak Değeri. Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, Sayı 18, 2019, s. 304-324.
- Yanık, E. (2016). Yaşar Kemal’in İnce Memed, Demirciler Çarşısı Cinayeti, Yusufçuk Yusuf Adlı Romanlarında “Toplumcu Gerçekçilik”. (Master's thesis, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yıldız Eyigün, R. (2006). Orhan Kemal’in Hayatı, Eserleri ve Orhan Kemal Uyarlamalarının Türk Sinemasındaki Yeri. 159.
- Yıldırım, E. Türk Tipi Muhalif’, Hece: Bereketli Toprakların Yazarı Orhan Kemal. Yıl: 18, Sayı: 205, Ankara, 2014, 38
- Yılmaz, E. R., & BAŞIROVA, D. I. (2021). Otrajeniye Nравstvenno-Etičeskoy Problemy v Svete Polojeniya Jenşin v Turetskom Obşhestve XX Veka (Na Primere Romana Orhana KEMALYA ‘Broşennaya v Bezdnu’). Tyurkologičeskiye issledovaniya, 4(1), 47-56.
- Yoca, B. (2019). Edebiyatta ve sinematografik uyarlamalarda Orhan Kemal karakterlerinin kronotopik yapısı.
- Yumuş, S. (2017). Orhan Kemal'in Romanlarında Sosyal Değerler. (Master's thesis, Uludağ Üniversitesi). Son Erişim Tarihi: 05.09.2022 <https://www.proquest.com/pagepdf/2630935249?accountid=120621>
- Yüce, S. (2016). Edebiyatta Gerçeklik ve Alımlama Estetiği. Söylem Filoloji Dergisi, 1 (2), 105-117. DOI: 10.29110/soylemdergi.255282

EKLER

EK 1. Orijinallik Raporu

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ RUS DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 27/09/2022
Tez Başlığı: İ.S. TURGENYEV'İN "BABALAR ve OĞULLAR" ve ORHAN KEMAL'İN "ESKİCİ ve OĞULLARI" ROMANLARINDAKİ ZİT KARAKTERLERİN ROLERİNİN SOSYAL GERÇEKÇİLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 94 sayfalık kısmına ilişkin, 27/09/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %15'dir. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç/dâhil 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
Tarih ve İmza
Adı Soyadı: Emre Can Atasoy Öğrenci No: 19202500004 Anabilim Dalı: Rus Dili ve Edebiyatı Programı: Rus Dili ve Edebiyatı Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. Dr. Öğr. Üyesi Shalala RAMAZANOVA

EK 2. Etik Komisyon Muafiyet Formu

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ RUS DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA Tarih: 27/09/2022 Tez Başlığı: İ.S. TURGENYEV'İN "BABALAR ve OĞULLAR" ve ORHAN KEMAL'İN "ESKİCI ve OĞULLARI" ROMANLARINDAKİ ZİT KARAKTERLERİN ROLERİNİN SOSYAL GERÇEKÇİLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. Tarih ve İmza Adı Soyadı: Emre Can Atasoy Öğrenci No: 19202500004 Anabilim Dalı: Rus Dili ve Edebiyatı Programı: Rus Dili ve Edebiyatı Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u> _____ Dr. Öğr. Üyesi Shalala RAMAZANOVA Detaylı Bilgi: https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003 Telefon: 0-4782117522 Faks: 0-4782117523 E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Emre Can ATASOY

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi / Rus Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi / Rus Dili ve Edebiyatı

Bildiği Yabancı Diller : Rusça

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih : 28.09.2022